

ATTILA İLHAN'A GÖRE KÜLTÜR, DİL VE EĞİTİM

Esra BAL ESEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

FELSEFE GRUBU ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2015

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Esra

Soyadı : Bal Esen

Bölümü : Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Felsefe Grubu
Öğretmenliği Bilim Dalı.

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Attila İlhan'a Göre Kültür, Dil ve Eğitim

İngilizce Adı : Culture, Language and Education to Attila İlhan

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Esra Bal Esen

İmza :

Jüri Onay Sayfası

Esra BAL ESEN tarafından hazırlanan “Attila İlhan’a Göre Kültür, Dil ve Eğitim” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi.

Danışman: Doç. Dr. Beyhan ZABUN

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi.

Üye: Doç. Dr. Hasan Haluk ERDEM

Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD, Ankara Üniversitesi.

Tez Savunma Tarihi: 16/06/2015

Bu Tezin Gazi Üniversitesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

TEŞEKKÜR

Attila İlhan, edebiyatçı ve şair kimliği ön planda olan, ancak toplumsal olaylara da son derece duyarlı bir aydındır. Bu çalışmada, Attila İlhan'ın kültür, dil ve eğitim olgularına yaklaşımı, bu alanlarda tespit ettiği problemler ve bu problemlere çözüm olarak ileri sürdüğü fikirleri üzerinde durulmuştur. Attila İlhan üzerine yapılan çalışmaların genel olarak edebiyat alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışmanın Attila İlhan'ın kültür, dil ve eğitim konularında ortaya koyduğu günümüze ışık tutan fikirlerinin incelenerek yorumlanması açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde sabrıyla ve desteğiyle her zaman yanımda olan, bilgi ve deneyimleriyle yol gösteren, saygıdeğer hocam Sayın Doç. Dr. Beyhan ZABUN'a, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, bana ve tüm öğrencilerine her daim ışık tutan Sayın Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU hocama ve tüm Felsefe Grubu Öğretmenliği bilim dalı hocalarıma, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışma sürecim boyunca manevi desteğini daima hissettiğim annem ve babama, eleştirileriyle değerli katkılarını esirgemeyen eşim Tuncay ESEN'e teşekkür ederim.

Esra BAL ESEN

Ankara, 2015

ATTILA İLHAN'A GÖRE KÜLTÜR, DİL VE EĞİTİM

Yüksek Lisans Tezi

Esra Bal Esen

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2015

ÖZ

Attila İlhan'ın kültür, dil ve eğitim konularındaki görüşleri nelerdir? Ana problemine yanıt arayan araştırma, edebiyatçı kimliğiyle tanınan Attila İlhan'ın deneme ve köşe yazılarında ele aldığı kültür, aydın, batılılaşma, misyonerlik, küreselleşme, dil ve eğitim konularındaki görüşlerini sistematik olarak ele alıp incelemeyi amaçlamıştır.

Araştırma ön bölüm, ana bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Birinci bölüm araştırmanın giriş bölümüdür. Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, kilit kavramlar ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

İkinci bölüm, araştırmanın yöntem bölümüdür ve bu bölümde araştırmanın modeli ile veri toplama teknikleri yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, "Attila İlhan'ın Hayatı ve Eserleri" ana başlığı altında İlhan'ın yaşamı, fikir hayatının oluşmasında etkisi altında kaldığı kişi ve olaylar ile eserlerine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, "Attila İlhan ve Kültür" başlığı altında İlhan'ın kültür, aydın, batılılaşma, misyonerlik ve küreselleşme olgularına yaklaşım şekli ele alınmıştır.

Beşinci bölümde "Attila İlhan'ın Dil ve Eğitim Konularındaki Düşünceleri" başlığı altında, İlhan'ın dil ve eğitim olgularına yaklaşımı ile Türk eğitim sistemi üzerine din ve yabancı

dil ağırlıklı eğitim boyutlarında yapmış olduğu eleştiriler ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Altıncı bölümde ise araştırmada ulaşılan sonuç yer almaktadır.

Bilim Kodu:1109

Anahtar Kelimeler: Attila İlhan, Kültür, Batılılaşma, Dil, Eğitim.

Sayfa Adedi: 93

Danışman: Doç. Dr. Beyhan Zabun

CULTURE, LANGUAGE AND EDUCATION TO ATTIŁA İLHAN

(M. S Thesis)

Esra Bal Esen

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June, 2015

ABSTRACT

The current study which tries to figure out the main problem “What are the views of Attila İlhan towards culture, language and education?” aims to discuss and analyse the views of Attila İlhan, known as a man of letters, towards culture, intellectuality, westernization, missionary activities, globalization, language and education systematically that he discussed in his essays and columns.

The research consists of preface, main parts and the bibliography.

The first part is the introduction of the research and this part includes the problem, aim, significance, limitations, definitions and the related researches.

The second part consists of methodology and this part includes the model of the research and data collection methods.

The third part includes the main title “The Life of Attila İlhan and His Works” and focuses on the persons and the experiences that shaped İlhan’s point of view and addresses his life and his works.

The fourth part focuses on the views of Attila İlhan towards culture, intellectuality, westernization, missionary activities and globalization under the title “Attila İlhan and Culture”.

In the fifth part, Ilhan's views towards education and language and his criticisms about Turkish education have been discussed and tried to be explained under the title "Attila Ilhan's Opinions About Language and Education"

The sixth part includes the conclusion of the research.

Science Code: 1109

Key Words: Attila Ilhan, Culture, Westernization, Language, Education.

Page Number:93

Supervisor: Doç. Dr. Beyhan ZABUN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
1.BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Kilit Kavramlar	4
1.6. İlgili Araştırmalar	4
2.BÖLÜM	7
2.1. Araştırmanın Yöntemi.....	7
2.2. Veri Toplama Teknikleri.....	8
3.BÖLÜM	9
ATTİLA İLHAN'IN HAYATI VE ESERLERİ.....	9
3.1. Hayatı	9

3.2. Fikir Dünyası.....	12
3.3. Eserleri	14
4.BÖLÜM.....	19
ATTİLA İLHAN VE KÜLTÜR.....	19
4.1. Attila İlhan'ın Kültür Konusundaki Fikirleri	19
4.1.1. Kültür.....	19
4.1.2. Ulusal Kültür	20
4.1.3. Evrensel Kültür.....	21
4.1.4. Ulusal Kültür Bileşimi.....	22
4.1.5. Attila İlhan'ın Kültür Konusunda Atatürkçülük Algısı	27
4.2. Attila İlhan'da Aydın Sorunu.....	28
4.2.1. Aydın Kimdir?	28
4.2.2. Aydının Özellikleri Nelerdir?	31
4.2.3. Aydının Toplumsal Görev ve Sorumlulukları	32
4.2.4. Tanzimat Dönemi Aydın Profili	34
4.2.5. Cumhuriyet Dönemi Aydın Profili	35
4.2.6. Attila İlhan'ın Aydın Sınıflandırması.....	36
4.2.6.1. Batıcı Aydın / Komprador Aydın / Tanzimat Aydını	37
4.2.6.2. Cumhuriyet Aydını	37
4.2.6.3. Soğuk Savaş Aydını.....	38
4.3. Attila İlhan ve Batılılaşma.....	38
4.3.1. Batılılaşma Nedir?	38
4.3.2. Misyonerlik.....	41
4.3.3. Emperyalizm.....	42
4.3.4. Avrasyacılık.....	49
4.3.5. Tanzimat Döneminde Batı Algısı	51
4.3.6. Cumhuriyet Döneminde Batı Algısı	52

4.3.6.1. Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Batı Algısı	52
4.3.6.2. İsmet İnönü Döneminde Batı Algısı	58
4.4. Attila İlhan'ın Küreselleşme Karşısında Duruşu	59
4.5. Attila İlhan'ın Sanat Anlayışı.....	61
5.BÖLÜM	63
ATTILA İLHAN'IN DİL ve EĞİTİM KONULARINDAKİ DÜŞÜNCELERİ	63
5.1. Attila İlhan'ın Dil Konusundaki Düşünceleri	63
5.1.1. Dilde Sadeleştirme Çalışmaları ve Attila İlhan	65
5.1.2. Osmanlıca ve Divan Edebiyatına Verdiği Önem	66
5.1.3. Yabancı Dil Konusundaki Düşünceleri	68
5.2. Attila İlhan'ın Eğitim Konusundaki Görüşleri.....	69
5.2.1. Yabancı Dille Eğitim Veren Okullara Bakışı	77
5.2.2. İmam Hatip Liselerine Bakışı.....	78
5.2.3. Köy Enstitüleri Hakkındaki Fikirleri	81
5.2.4. Günümüz Öğretmen Profili ve Öğretmenin Görevleri	84
6.BÖLÜM	87
SONUÇ	87
KAYNAKLAR	93

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Attila İlhan bir edebiyatçı olmanın yanı sıra Türkiye'nin sorunlarına duyarlı bir aydın, bir fikir adamıdır. Şiir, roman, deneme, senaryo, gezi yazısı, gazete yazıları gibi pek çok alanda eserleri olan bir sanatçıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında doğan Attila İlhan'ın, yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda, onun Türkiye için önemli olan pek çok olayı ve toplumsal değişimleri bizzat gözlemleme olanağı elde etmiş olduğu söylenebilir.

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışına sahip olan Attila İlhan, sanat eserlerinde insanın, toplumun, doğanın ve bunların birbiriyle ilişkilerinin ele alınması gerektiğini savunur. Ona göre sanat, toplumun içinden doğar ve gelişir. Her sanat eseri, döneminin izlerini yansıtır. Fakat sanat eseri sadece fikir aktarımı boyutunda kalmamalı, estetik yöne de sahip olmalıdır.

İlhan'a göre aydınlarımız kendi değerlerine yüz çevirerek Avrupalılaşmaktadır. Aydınlar Batılı gibi yaşamayı Batılılaşmak zannetmektedir. Bu durumun kökeni, Tanzimat döneminde Batı'ya gönderilen aydınlara dayandırılabilir. Öyle ki bu kişiler Batı'yı anlamak, yorumlamak ve bir senteze varmak yerine oradakini aynen benimseyip taklitçilik hatasına düşmüşlerdir.

Aydın; okumuş, yazmış, aydınlık bir kişidir. Attila İlhan'a göre aydın, bir yöntem sahibi olmalıdır. Her konuda fikri olmalı ve çağını anlamalıdır. Aydın içinde bulunduğu topluma öncülük etmelidir. Fakat Türk toplumuna baktığımızda, halkına yabancılaşmış bir aydın görürüz. Attila İlhan bunu "Aydınlar Savaşı" adlı eserinin ön sözünde şöyle ifade eder:

...Aydın ne yapıyor? Saati yıllardır ya Paris'e, ya Londra'ya, ya New York'a, ya Moskova'ya, ya Pekin'e ayarlıdır; tarihini önemsemez, halkını düpedüz küçümser; beride ne köylü kalabilmiş, ne şehirli olabilmiş, kara kalabalık, kılavuz olarak aydınlarını kaybedince, kendi göbeğini kendisi kesmeye kalkışmış...(İlhan, 2004a, s.11).

Attila İlhan kültür konusuna eserlerinde sıkça değinmiştir. O, bu noktada ulusal kültürün önemini vurgular. Ona göre ulusal kültür, her ulusun kendi ümmet kültüründen çıkar. Batı'nın yöntemini alıp geçmişten gelen kendi kültür birikimimize yedirerek bir ulusal kültür sentezi yapmamız gerektiğini ifade eder. Batı hayranlığının geçmişten beri kültürümüzde yol açtığı sıkıntılara sıklıkla değinen İlhan, Batılılaşma fikrinin her dönemde misyonerlik ve emperyalizmle beraber ilerleyeceğinin altını çizer.

İlhan, eğitim konusunda bugün, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun delinmiş olduğunu vurgular. Yabancı dille öğretim yapılmasına ve imam hatip okullarına öğretimde birlik yasasına aykırı oldukları ve laik, demokratik, bağımsız cumhuriyetin devlet yapısına uymadıkları gerekçeleriyle karşı durmaktadır. Bununla birlikte okullarda Osmanlıcanın bir ders olarak okutulmasını, Arapça öğretilmesini sık sık vurgulamıştır.

İlhan hiçbir zaman fikirleriyle klasik sosyalist zihniyete hapsolmemiş, gerçek bir aydındır.

1.1. Problem Durumu

Araştırma kapsamında "Attila İlhan'ın kültür, dil ve eğitim konularındaki fikirleri nelerdir?" ana problemi çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Attila İlhan'ın kültür konusundaki görüşleri nelerdir?
2. Attila İlhan'ın Batılılaşma konusundaki fikirleri nelerdir?
3. Attila İlhan'a göre aydın profili nasıl olmalıdır?
4. Attila İlhan küreselleşme karşısında nasıl bir duruş sergiler?
5. Attila İlhan nasıl bir sanat anlayışına sahiptir?
6. Attila İlhan'ın dil konusundaki görüşleri nelerdir?
7. Attila İlhan günümüz eğitimini nasıl değerlendirmektedir?
8. Attila İlhan'ın yabancı dille eğitim yapan okullarla ilgili düşünceleri nelerdir?
9. Attila İlhan'ın imam hatip liseleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
10. Attila İlhan'a göre öğretmenin görevleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı Attila İlhan'ın kültür, dil ve eğitim konusundaki görüşlerinin incelenip değerlendirilmesidir. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde Attila İlhan'ın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde kültür, batılılaşma, küreselleşme ve sanat ile ilgili görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde İlhan'ın dil ve eğitim konusundaki fikirleri ele alınmıştır. Araştırmada bu çerçevede içerisinde Attila İlhan'ın kendi eserleri ve İlhan üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Attila İlhan pek çok alanda eserler vermekle birlikte daha çok edebiyat alanında vermiş olduğu eserleriyle, en çok da şiirleriyle tanınmaktadır. Oysaki o, sadece bir edebiyatçı değil aynı zamanda bir fikir adamıdır. Attila İlhan'la ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında onun görüşleri arasında en çok Batılılaşma fikri üzerine odaklanıldığı, bunun dışında şiir ve romanları üzerinde durulduğu, aydın sorununa değinildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise onun kültür, dil ve eğitim konusundaki birbirini tamamlayıcı ve iç içe geçmiş nitelikteki düşünceleri ele alınıp değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kültür, dil ve eğitim bir ulus için son derece önemli kavramlardır. Araştırma, günümüzde birtakım sıkıntılar yaşanmakta olan bu alanlarda Attila İlhan'ın bakış açısının sergilenmesi yönünden önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Attila İlhan pek çok konuda fikirler beyan etmiş bir aydındır. Araştırmada onun daha çok kültür, dil, eğitim konularındaki fikirleri üzerine yoğunlaşmış olup İlhan'ın edebiyatçı kişiliğinden ziyade, aydın ve fikir adamı kişiliği üzerinde durulmuştur. Bu noktada araştırmanın kapsamı İlhan'ın kültür, aydın, Batılılaşma, küreselleşme, sanat, dil ve eğitim konusundaki görüşleriyle sınırlandırılmıştır. Bu fikirlerin analizi esnasında İlhan'ın eserlerinden daha çok deneme / anı türü olanlar üzerinde durulmuş olup edebi nitelikteki roman ve şiir kitapları, senaryoları çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

1.5. Kilit Kavramlar

Attila İlhan, Kültür, Batılılaşma, Dil, Eğitim.

1.6. İlgili Araştırmalar

Attila İlhan'ın fikir ve eserleri ile ilgili çalışmalar dil ve edebiyat ile sosyoloji disiplinlerinde yapılmıştır. Attila İlhan ile ilgili on altı adet tez bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalardan ilki, Gönülden Esemeli Söker tarafından 1991 yılında yapılan “Herman Broch'un ‘Schloßwandler’ Attila İlhan'ın ‘Aynanın İçindekiler’ Başlıklı Roman Dizisinde Kültür Krizi Sorunu” adlı doktora tezidir. Çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Gürsel Aytaç danışmanlığında yapılmıştır.

İkinci çalışma, Yakup Çelik tarafından 1994 yılında yapılan “Attila İlhan'ın Şiiri” adlı iki ciltlik doktora tezidir. Bu tez Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yapılmıştır. Tez danışmanı Prof. Dr. Şerif Aktaş'tır.

Muzaffer Taşdemir tarafından 1995 yılında yapılan “Sosyal Düşünce Tarihimizde Attila İlhan ve Ulusal Bileşim Düşüncesi” adlı yüksek lisans tezi üçüncü çalışmadır. Bu tez, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yapılmıştır. Danışmanı ise Prof. Dr. Ümit Meriç Yazan'dır.

Dördüncü çalışma Cemile Balaban tarafından 1995 yılında yapılan “Attila İlhan'ın Romanlarında Kadınlar” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yapılmıştır. Tez danışmanı Doç. Dr. Mehmet Tekin'dir.

Beşinci çalışma, Turgut Gögebakan tarafından 1995 yılında hazırlanan “Gunter Grass'ın Dangiz Üçlemesi ve Attila İlhan'ın Aynanın İçindekiler Roman Dizisinde Toplumsal Panorama” adlı doktora tezidir. Bu tez, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yapılmıştır. Tez danışmanı Prof. Dr. Yılmaz Özbek'tir.

Altıncı çalışma Nuray Yazıcıoğlu tarafından 1998 yılında yapılan “Attila İlhan’ın Romanlarında İttihat ve Terakki” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma, Doç. Dr. Mustafa Apaydın danışmanlığında, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır.

Yedinci çalışma 2001 yılında Aşkın Hüseyinoğlu tarafından yapılan “Attila İlhan’ın Türkiye’de Aydın Sorununa Yaklaşımı” adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı Doç. Dr. H. Bayram Kaçmazoğlu’dur.

Sekizinci çalışma Tülin Arseven tarafından 2004 yılında hazırlanan “Attila İlhan’ın Romancılığı” isimli doktora tezidir. Bu tez, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. İsmail Parlatur’dır.

Dokuzuncu çalışma Gül Soydan Koç tarafından 2006 yılında yapılan “Attila İlhan’ın Şiirlerinde Mekân” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Dr. Gonca Gökalp Alpaslan’dır.

Onuncu çalışma, Serhat Işık tarafından 2006 yılında hazırlanan, “Attila İlhan ve Batı” adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. Şevket Toker’dır.

On birinci çalışma, Pelin Ekşi Altay tarafından 2007 yılında yapılan “Nazım Hikmet ve Attila İlhan Şiirinde Paris İmgesi” adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışma Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. Nedret Kuran Burçoğlu’dur.

On ikinci çalışma, Pei-Lin Li tarafından 2007 yılında hazırlanan, “Attila İlhan’ın Romanlarında Doğu-Batı Meselesi” adlı doktora tezidir. Bu tez, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. İsmail Parlatur’dır.

On üçüncü çalışma, Suat Soydemir tarafından 2007 yılında yapılan, “Erol Güngör ve Attila İlhan’da Aydın Sorunu (Sosyolojik Bir Karşılaştırma)” adlı tezdir. Bu çalışma Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. Ali Rıza Abay’dır.

On dördüncü çalışma, Cemal Salman tarafından 2007 yılında hazırlanan, “Attila İlhan’da Doğu Batı Sorunu ve “Ulusal Kültür Bileşimi” “Gazi” ve “Milli Şef” Dönemlerine Karşılaştırmalı Yaklaşım” adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Yrd. Doç. Dr. Tuncay Önder’dir.

On beşinci çalışma, Sema Özher tarafından 2009 yılında yapılan, “Romancı Kimliğiyle Attila İlhan” adlı doktora tezidir. Bu çalışma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. İbrahim Kavaz’dır.

On altıncı ve son çalışma, Yasemin Çürük tarafından 2009 yılında hazırlanan, “Attila İlhan’ın Kurtlar Sofrası Adlı Romanında Geçen İkillemeler” adlı yüksek lisans tezidir. Bu tez, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yapılmıştır. Tez danışmanı, Prof. Dr. Mehmet Özmen’dir.

2.BÖLÜM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, belgelerden yararlanmaya dayalı kuramsal, tarihsel bir çalışmadır. Belgelerden yararlanma, tarihi, edebî eserlerin ve belgelerin çözümlenmesi anlamına gelmektedir. Olayların şimdiki durumda gözlenmesinin yeterli olmadığı, şu anki verilerle yeterli cevapların verilemediği durumlarda geçmişteki verilerin incelenmesine gerek duyulmaktadır. Bu bakımdan tarihsel yöntem araştırmacının problemin çözümünü, geçmiş zamanda yer alan olay, olgu ve bilgilerde araması anlamına gelmektedir. Tarihsel yöntem aynı zamanda her bilim dalında incelenen konunun mutlaka bir tarihselliği olması gerektiğini ifade etmektedir (Arslanoğlu, 2012, s.35-36)

Belgelerden yararlanma genel olarak belgenin dış koşullarının belirlenmesi, belgenin içeriğinin yorumlanması ve içerik çözümlenmesi olmak üzere üç işleme başvurularak gerçekleştirilmektedir. Belgenin dış koşullarının belirlenmesi işleminde, belge olduğu dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik koşulları içerisinde değerlendirilmektedir. Belgenin içeriğinin yorumlanması işleminde, belgenin hangi konuda olduğu ve hangi mesajları verdiği üzerinde durulur. İçerik çözümlenmesi sayısal bir işlem olup, araştırmada hangi kavramların ve hangi durumların ne ölçüde kullanıldığını ifade eder (Arslanoğlu, 2012, s.36). Araştırma, Attila İlhan'ın kendi eserleri ve onunla ilgili olarak yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri, kitaplar, röportajlar, makaleler ve internet sitelerinin okunup incelenerek değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur.

Araştırma, belgelerden yararlanma modelinin, belgenin içeriğinin yorumlanması işlemi şeklinde gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Teknikleri

Belgelerden yararlanmaya dayalı kuramsal bir çalışma olması nedeniyle, araştırmada, Attila İlhan'ın kendi eserleri olan birincil kaynaklar öncelikli olarak incelenmiştir. Ayrıca Attila İlhan'la ilgili olarak yazılmış ve araştırma konusuyla ilgili olan ikincil kaynaklar da incelenmiştir. Araştırmada kullanılan verilerin kaynağını genel olarak sözü geçen birincil ve ikincil kaynaklar teşkil etmektedir.

3.BÖLÜM

ATTILA İLHAN'IN HAYATI VE ESERLERİ

3.1. Hayatı

15 Haziran 1925'te İzmir'in Menemen ilçesinde dünyaya gelmiş olan Attila İlhan'ın nüfus kayıtlarındaki resmi adı Attila Hamdi İlhan olarak çıkmaktadır. Babası Muharrem Bedrettin, annesi ise Emine Memnune Hanım'dır.

Attila İlhan'ın baba tarafından dedesi Mehmet Hamdi Efendi'nin babası İsmail Hoca'nın Kafkas kökenli olduğu bilinmektedir. Gürün kadısı olan dedesi Mehmet Hamdi Efendi'nin, Gürün Camii'nde bulunmakta olan kendi el yazması Kur'an-ı Kerim'de, İsmail İlhani adı ve mührü vardır. Ailenin İlhan soy isminin kaynağının bu mühür olduğu bilinmektedir. Attila İlhan, bizzat yaptığı araştırmaların sonucunda, soylarının İlhanlılara kadar dayandığını ileri sürmektedir.

Attila İlhan'ın annesi, Menemen'e yerleşmiş olan Arap Hasan Efendi ile Şam kökenli Binnaz Hanım'ın kızları olan Zekiye Hanım'ın kızı Memnune Hanım'dır.

İlhan, büyük bir evde ailesiyle huzurlu ve mutlu bir çocukluk geçirmiştir. Avukat olan babasının gelir durumu oldukça iyidir. Ev işlerinde çalışan yardımcıları bulunmaktadır. Bunlar içinde en çok Menemenli bir köylü kadın olan Emine Nine'nin sözünü eden İlhan, onunla ilgili şu samimi itiraflarda bulunmaktadır:

“Karşıyaka'daki yalı sahipleri Avusturya'dan madamlar, fraulein'lar getiriyorlar; babam Menemen'den köylü bir kadını tercih etmiş ve biz onunla çok güzel büyüdük. Çok eğlendik. Emine Ninem ve bağ olmasa, Menemen olmasa, toprak insanlarını, çalışan insanı, hakiki Türkü belki de tanıyamayacaktık...” (İleri, 2002, s.21)

İlkokula İzmir Karşıyaka Cumhuriyet İlkokulu'nda başlayan İlhan, babasının kaymakam olmasından ötürü, eğitimini Anadolu'da tayin oldukları diğer şehirlerde devam ettirmiştir.

Bu tayinler vesilesiyle yaşadıkları küçük Anadolu şehirleri, onun Türk halkını ve Anadolu kültürünü yakından tanmasına olanak sağlamıştır.

Attila İlhan'ın hayatında iki büyük seyahat çok önemli rol oynamaktadır. Bunlardan bir tanesi 1936 yılında İzmir'den Anadolu'ya gidişleridir. İzmir o dönemde bir Avrupa şehri kıvamındadır. Bu seyahat sayesinde İlhan, memleketi içten keşfetme imkânı elde etmiştir. Kendisi bu durumu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Eğer İzmir’de kalsaydım, yeni Tanzimatçıların bir örneği olarak ortada dolaşırdım. Çünkü ben 9 yaşındayken, bizim komşularımızda opera aryalari çalışıyordu. Çünkü onlar Levantendi. (...) Ama Konya’nın Ilgın ilçesine gittiğim zaman Osmanlı’ya değil, Selçuklu’ya gittim. O kadar eski, Osmanlı’nın da öncelerinde bir ilçeydi. Memleket bilinci dediğimiz olayı ilk orada yakaladığımı sanıyorum.” (Aliye, 2001, s.98).

İlhan, ilk romanını ortaokul birinci sınıfta yazmıştır. Yeşil kaplı bir deftere yazılmış olan seksen sayfalık bu romanın adı “Merih’e Seyahat”tir. İlhan zaman zaman matematik dersinde arka sıralarda oturup bu romanı yazdığını ifade etmektedir.

Lise eğitimine İzmir Atatürk Lisesi’nde başlayan İlhan, lise birinci sınıfta okurken, bir genç kızla mektuplaşmaya başlamıştır. Bu mektuplarından birinde Nazım Hikmet’in şiirini yazan İlhan bunun üzerine 1941 yılının şubat ayında hapse düşmüştür. Bunun üzerine hakkında öğrencilik hayatına devam edemeyeceği yönünde karar çıkmıştır. Hukukçu olan babası, İlhan’ın tekrar okula dönebilmesi için tüm yasal yolları denemiş ve üç yıl sonra 1944 yılında İlhan, tekrar eğitim hayatına başlayabilmiştir. Bu süreçten sonra İlhan eğitimine İstanbul Işık Lisesi’nde devam etmiştir.

Lise son sınıfa geldiğinde amcası kendinden habersiz olarak “Cebbaroğlu Mehemed” adlı şiirini CHP Şiir Armağanı’na göndermiştir. Bu şiiri ikincilik ödülü almıştır. Aynı yarışmada birinciliği Cahit Sıtkı Tarancı, üçüncülüğü ise Fazıl Hüsnü Dağlarca almıştır. Bu yarışma, Attila İlhan’ın edebiyat dünyasında adından söz ettirmesini sağlamıştır.

İlhan, 1946 yılında kendisi de hukukçu olan babasının isteğiyle, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde üniversite eğitimine başlamıştır. Oysa kendisinin esas ideali matematik ya da astronomi okumaktır. Yine de hukuk fakültesinde son derece başarılı bir öğrenci olmuş, hatta ikinci sınıftayken asistanlık teklifi almıştır. Üniversite eğitimi boyunca şiire olan ilgisi hiç azalmayan İlhan’ın bu süreçte bazı edebiyat dergilerinde (Yığın, Gün gibi) şiirleri yayımlanmaya başlamıştır. 1948 yılında ise ilk şiir kitabı olan “Duvar” yayımlanmıştır.

İlhan'ın ikinci büyük seyahati Fransa seyahatidir. Bu seyahat onun fikirlerini olgunlaştırmıştır. Aliye (2001, s.99) ile olan söyleşisinde bu seyahati şöyle dile getirmiştir: “Ben oraya yabancı bir dil öğrenip Marksizmi çözmeye gittim. Nazım'ı kurtarma meselesi ortaya çıkınca kendimi Paris'e attım. Cebimde 100 liram vardı ancak.”

1949 yılında üniversite ikinci sınıfa geldiğinde İlhan, “Nazım Hikmet'i Kurtarma Hareketi”ne katılmak için Paris'e gitmeye karar vermiştir. Fransa'da hem Fransızca'yı hem de Marksizmi öğrenmiştir. İlhan Türkiye'ye döndükten sonra yarıda bıraktığı hukuk eğitimine devam etmiştir. Fakat son sınıftayken gazeteciliğe başlamasıyla birlikte eğitimi yarım kalmıştır. 1953 yılında Vatan gazetesinde sinema eleştirileri yazmasıyla birlikte sinemayla ilişkisi de başlamış olan İlhan, hukukla temasını tamamen koparmıştır.

1957 yılında yedek subay olarak Erzincan'da askerliğini yapmıştır. Askerden döndükten bir süre sonra 1960'ta İlhan'ın ikinci Paris serüveni başlamıştır. İkinci Paris serüveninde Fransızcasını iyice ilerletmiş ve sosyalizmin gelişim sürecini incelemiştir. İlhan bu serüveni esnasında Fransızca bir roman kaleme almaya çalışmıştır. Hatta bu romanı Simone de Beauvoire'a göndermiştir. 1965 yılında kardeşi Cengiz'den babasının vefat ettiğine dair bir mektup almıştır. İkinci Paris serüveni böylece son bulmuş ve İlhan İzmir'e dönmüştür (İleri, 2002, s. 209).

İzmir'e döndükten sonra Demokrat İzmir gazetesinde çalışmaya başlamıştır. İlhan artık İzmir'e yerleşip edebiyata ağırlık vermeye karar vermiştir. Bu süreçte annesinin de yoğun baskıları üzerine çocuk sahibi olmamak kaydıyla 1968 yılında Biket İlhan'la hayatlarını birleştirmişlerdir. 15 yıl evli kaldıktan sonra, Biket Hanım'ın çocuk sahibi olmak istemesi üzerine dostça ayrılmışlardır.

1973-1981 yılları arasında Ankara'ya yerleşen İlhan, Bilgi Yayınevi'nin danışmanlığını yapmıştır. Ankara yıllarında edebî eserler vermeye yoğunlaşmıştır. Ardından İstanbul'a giden İlhan, burada gazeteciliğe ağırlık vermiş Milliyet, Gelişim, Güneş, Meydan, Cumhuriyet gibi gazetelerde köşe yazarlığı yapmıştır.

İstanbul'da yaşadığı dönemde Divan Pastanesi'nde okurları, sevenleri ve dostlarıyla sohbet etmekten büyük keyif almıştır. Türk edebiyat ve düşünce dünyasının çok yönlü aydınlarından biri olan Attila İlhan, 10 Ekim 2005 tarihinde İstanbul Maçka'daki evinde kalp krizi geçirerek vefat etmiştir.

Son yıllarında yoğun bir tempoda çalışan İlhan, sürekli olarak, haftada bir televizyon programı, Cumhuriyet gazetesinde haftada üç makale, Bilgi Kitabevi ve İş Bankası Kültür

Yayınları'ndaki danışman ve yazar olarak faaliyetleri ve roman çalışmalarını sürdürmüştür. Son derece üretken bir insan olan Attila İlhan, vefatından bir gün önce dahi Tüyap Kitap Fuarı'nda okurlarıyla söyleşi yapmıştır (Manisalı, 2006, s.38).

3.2. Fikir Dünyası

Attila İlhan, tam manasıyla bir cumhuriyet çocuğudur. Ailesi, hem Osmanlı dönemini hem de cumhuriyet dönemini bir arada yaşamıştır. Ailesinin cumhuriyeti benimsemesi ve son derece demokratik bir yapıya sahip olması, İlhan'ın sonraki hayatının ve fikirlerinin oluşumuna oldukça katkı sağlamıştır.

Çocukluk dönemi cumhuriyetin ilk yıllarına rastlayan İlhan, kendilerini Atatürk ilkeleri ve cumhuriyet devrimlerini milletin bilincine yerleştirmeye adanmış eğitimcilerden eğitim alması sayesinde, gerçek bir Kemalist ve gerçek bir devrimci Türk aydını olarak yetişmiştir.

İlk gençlik yılları tek parti iktidarı ve İkinci Dünya Savaşı dönemlerine denk düşen İlhan'ın fikirlerinde bu sıkıntılı dönemin etkilerine rastlanmaktadır. İnönü dönemi Cumhuriyet Halk Partisi'ni çok yoğun eleştirmesi, hatta bu dönemi İnönü diktası diye adlandırmasının gerisinde bu olgunlaşma yatmaktadır.

İlhan, İnönücülükle Atatürkçülük arasındaki gerçek farkı Mustafa Kemal'in yeni bir ülke yapmayı istemesi, İsmet İnönü'nün ise bu ülkeyi Batılı emperyalist sistemin ülkelerine benzetmeyi amaçlaması noktasında görmektedir (İlhan, 2010a, s.44).

İlhan'a göre İnönü döneminde kültür ve sanatta çağdaşlaşma reddedilip yerine Batılılaşma koyulmuştur. Gazi Mustafa Kemal için ise çağdaşlaşma esastır. Mustafa Kemal Atatürk'e göre Batı'dan ancak onu üst düzeye yükseltmiş olan metot ve düşünce alınabilir. Fakat bileşim ancak ulusal olabilir. İlhan bu hususta İnönü döneminin anlayışının yeniden Tanzimat dönemine dönmek olduğunu ifade etmektedir (Sarmaşık, 2005, s.15).

İlhan'ın eserlerinde yaptığı İnönü ve Atatürk dönemleri kıyaslaması konusunda bir genellemeye varmak gerekirse, ona göre cumhuriyetin ulusalçı yönleri Mustafa Kemal Atatürk'ün eseri, komprador alafranga yönleri ise İsmet Paşa'nın suçudur.

Çok küçük yaşlarda Nazım Hikmet şiirleriyle tanışması, ardından üniversite yıllarında Paris'e giderek Marksizmi öğrenmesi, onun sosyalist eğilimlerini arttırıcı nitelikte olmuştur. Hatta Paris serüvenleri onu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve onun fikirlerini öğrenmeye bir adım daha yaklaştırmıştır. Bunun üzerine Türk tarihini ve Atatürk'ü incelemeye başlamıştır. Bu incelemeleri, sosyalizm-Kemalizm bağlantısını kurmaya kadar gitmiştir. Türk tarihi ve kültürüne dair araştırmaları ve Batılılaşma emperyalizm eksenindeki fikirleri onu ulusal kültür sentezi fikrine ulaştırmıştır.

Sarmaşık (2004, s.106)'ın İlhan'dan aktardığı üzere: "Beni etkileyen halk şairlerinden Dertli, Dadaloğlu, Gevheri; divan şairlerinden Baki, Şeyh Galip; modern şairlerden Nazım Hikmet; yabancılardan Aragon ve Neruda."

Attila İlhan'ın edebiyat anlayışı kendi söylemiyle toplumsal gerçekçidir. Onun edebiyatını politik ve sosyal anlamda düşündüklerinden ayırmak mümkün değildir. İlhan'ın gerçekçiliği, Kemalist milliyetçiliğin özel bir yorumunu içermektedir. Onu klasik Kemalist sol söylemden ayıran tarafı, her fırsatta Osmanlı / Selçuklu kültürel birikimine vurgu yapmasıdır (Köksal, 2007, s. 488).

Attila İlhan'ın terminolojisinde devrim, antiemperyalist devrim demektir. Kemalist hareketin solcu niteliği de buradan gelmektedir. İlhan'ın sosyalizm algısı, Sovyet modelinin eleştirisine, ulusal kültüre ve antiemperyalizme vurgu yapan, ulusal bir çözümleme çabasından ibarettir (Köksal, 2007, s.493).

İlhan, Mustafa Kemal Atatürk'ün antiemperyalizm konusunda, 1920'lerde Kazanlı bir Türk lider olan Sultan Galiyev'in ezilen halklarla ilgili fikirlerinden etkilenmiş olduğunu ifade etmektedir. Galiyev'e göre antiemperyalist devrim, Batı'dan değil üçüncü dünyanın ezilen toplumlarından doğacaktır. İlhan, Mustafa Kemal'in, Türkiye Komünist Partisi kurucularından olan Mustafa Suphi aracılığıyla Sultan Galiyev'in düşüncelerinden etkilenmiş olabileceğini düşünmektedir (Köksal, 2007, s.493).

Sultan Galiyev, İlhan'ın Avrasya görüşlerinin oluşması ve gelişmesinde büyük etki sahibidir. Attila İlhan'ın Sultan Galiyev'e yakınlığı, üçüncü dünyacılığı, İnönü karşıtlığı, Avrasyacılığı, sol düşünce dünyasında tamamen kabul görmemiştir. Bir Doğu-Batı sentezcisi olarak onun bu yaklaşımında da sentez arayışı hakimdir. İlhan'ın düşünce dünyasına esas katkısı ise yöntemdir. Attila İlhan sorgulayan, araştıran, kuşku duyan, akli eleştirel manada kullanan bir düşünce adamıdır.

3.3. Eserleri

Attila İlhan, edebiyat ve gazetecilik ağırlıklı bir yakın tarih insanıdır. Şairliği, romancılığı, hikâyeciliği yanında gazeteciliği, köşe yazarlığı, gazete yöneticiliği, dergicilik, senaryo yazarlığı, film eleştirmenliği, çevirmenlik, sanat danışmanlığı, özel hocalık, yayın danışmanlığı ve en sonunda televizyon yorumculuğu yapmış ve bu alanlarda son derece üretken bir aydın olmuştur (Manisalı, 2006, s.33).

Attila İlhan Türk edebiyatında uzun ve etkili bir yere sahiptir. Ölünceye kadar yazmaktan vazgeçmemiştir. İmlâ kurallarını bütünüyle reddetmiş veya kendisine has bir imlâ tarzı geliştirmiştir. Günlük dilde kaybolan çok eski kelimeleri, Fransızca veya Almanca kelimelerle birlikte kullanmıştır (Enginün, 2009, s.114).

Attila İlhan'ın Attila İlhan olması 1950'li yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tarihlerde yayımladığı “Sokaktaki Adam” ve “Sisler Bulvarı” kitaplarındaki bazı şiirleri, savaş sonrası gençliğinin psikolojisine çok uygun temalar olarak ortaya çıkmaktadır (Aliye, 2001, s.30). 70'li yıllardan sonra ise başka bir Attila İlhan sorumluluğu oluşmaktadır. Çünkü bu döneme gelindiğinde fikir adamı Attila İlhan ortaya çıkmaya başlamıştır.

İlhan (2010b, s.283)'in şiiri konusunda kendi değerlendirmesi şu şekildedir “Benim şiirimde halk şiiri de vardır, divan şiiri de vardır, tekke şiiri de vardır, hepsi vardır. (...) bu sentezde söylediğin zaman, halk hemen sesi tanıyor, derhal o dakika. Bu adam bizden...”

“Bir Millet Uyanıyor” dizisini, hayatının son yıllarında, hayat anlayışının bir parçası, bir misyonu gibi çok önemsemektedir. Kimlerin eserlerinin yayımlanabileceğini tartışıp, notlar alıp, küçük bir çocuk gibi bundan büyük bir mutluluk duymaktadır (Manisalı, 2006, s.23).

Şiirleri

Duvar (1948)

Sisler Bulvarı (1954)

Yağmur Kaçağı (1955)

Ben Sana Mecburum (1960)

Bela Çiçeđi (1962)
Yasak Seviřmek (1968)
Tutuklunun Günlüğü (1973)
Böyle Bir Sevmek (1977)
Elde Var Hüzün (1982)
Korkunun Krallığı (1987)
Ayrılık Sevdaya Dâhil (1993)
Kimi Sevsem Sensin (2002)

Romanları

Sokaktaki Adam (1953)
Zenciler Birbirine Benzemez (1957)
Kurtlar Sofrası (1963/64)
Bıçağın Ucu (1973)
Sırtlan Payı (1974)
Yaraya Tuz Basmak (1978)
Dersaadet'te Sabah Ezanları
Fena Halde Leman (1980)
O Karanlıkta Biz (1988)
Haco Hanım Vay (1984)
Allah'ın Süngüleri Reis Paşa (2002)
Gazi Paşa (2005)
O Sarışın Kurt (2007)

Deneme-Anı

Abbas Yolcu (1957)

Yanlış Kadınlar Yanlış Erkekler (1985)

Anılar ve Acılar

Hangi Sol (1970)

Hangi Batı (1972)

Hangi Seks (1976)

Hangi Sağ (1980)

Hangi Atatürk (1981)

Hangi Edebiyat (1993)

Hangi Laiklik (1995)

Hangi Küreselleşme (1997)

Attila İlhan'ın Defteri

Faşizmin Ayak Sesleri (1975)

Gerçekçilik Savaşı (1980)

Batının Deli Gömleği (1981)

“İkinci Yeni” Savaşı (1983)

Sağım Solum Sobe (1985)

Ulusal Kültür Savaşı (1986)

Sosyalizm Asıl Şimdi (1991)

Aydınlar Savaşı (1991)

Kadınlar Savaşı (1992)

Cumhuriyet Söyleşileri

Bir Sap Kırmızı Karanfil (1988)

Ufkun Arkasını Görebilmek (1999)

Sultan Galiyef (2000)

Dönek Bereketi (2002)

Yıldız, Hilal ve Kalpak (2004)

Film Senaryoları

Yalnızlar Rıhtımı (Lütfi Akad) (1959)

Ateşten Damla (Memduh Ün) (1960)

Şoför Nebahat (Metin Erksan) (1960)

Devlerin Öfkesi (Nevzat Pesen) (1960)

Rıfat Diye Biri (Ertem Göreç) (1962)

Ver Elini İstanbul (Aydın Arakon) (1962)

Televizyon Filmi

Paranın Kiri (1979)

Televizyon Dizileri

Sekiz Sütuna Manşet (1982)

Kartallar Yüksek Uçar (1984)

Yarın Artık Bugündür (1986)

Yıldızlar Gece Büyür (1992)

Tele-Flaş (1993)

Çevirileri

Kanton'da İsyân (Malraux)

Umut (Malraux)

Basel 'in Çanları (Aragon)

4.BÖLÜM

ATTILA İLHAN VE KÜLTÜR

4.1. Attila İlhan'ın Kültür Konusundaki Fikirleri

4.1.1. Kültür

Kültür sözcüğü köken olarak “cultura”dan gelmektedir. Latince “colere” sürmek, ekip biçmek; “cultura” ise ekin sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Kültür, son derece geniş bir kavram olup, somut tek bir tanımının yapılması oldukça zor bir olgudur.

Taylor’a göre kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek, görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (Güvenç, 2002, s.101).

Ziya Gökalp’e göre kültür (hars), halkın ananelerinden, eğilimlerinden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, estetik ve iktisadi ürünlerinden oluşmaktadır (Sezal, 2003, s.111).

Sorokin’e göre kültür, sosyal ve kültürel evrendeki açık seçik eylemlerin ve amaçların ortaya koyduğu ve nesnelleştirdiği anlamlar, değerler ve kurallar, bunların etkileşim ve ilişkileri, bütünleşmiş ve bütünleşmemiş gruplardır (Güvenç, 2002, s.100).

Marks’a göre kültür, doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir (Güvenç, 2002, s.96).

Malinowski’ye göre kültür, aletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşünce ve becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütüncül bir toplamdır (Sezal, 2003, s.111).

Kültür, bir toplumu diğerlerinden ayırmaya yarar. Kültür bir milletin ruhu, kurtuluş ve yükselişinin en büyük sebebidir. Ruhsuz bir vücudun hayatını sürdüremeyeceği gibi, kültürsüz bir milletin de varlığını devam ettirmesi mümkün değildir (Arslanoğlu, 2012, s.175).

Attila İlhan, şimdiye kadar yapılmış pek çok kültür tanımı içerisinde M. Rosenthal ve P. Yudin'in Felsefe Sözlüğündeki, "kültür, tarih boyunca toplumda yaratılan bütün maddi ve manevi değerler; bu değerlerden faydalanılması ve bu değerlerin gelecek nesillere iletilmesidir." tanımını benimsemektedir (Söker, 2002, s.15).

Kültürsüzleşme bir grubun, diğer bir kültürle ilişkisi sonucu kendi kültürünü değiştirmesi, hatta bütünüyle kaybetmesi olayıdır (İlhan, 2004a, s.75). İlhan'a göre günümüzde gençler kültürsüzleşmekte, onlara kötü bir kültür dayatılmaktadır. Onlara sunulan kültür kendi kültürleri değildir. Bu noktada İlhan, gençlerin bu kültürsüzleşmeyi aşabilmek için çok okumaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Ona göre gençleri kültürsüzleştirme faaliyetleri bazı kesimler tarafından kasıtlı olarak yapılmaktadır.

4.1.2. Ulusal Kültür

Ulusal kültür, bir milleti diğer milletlerden ayıran, milletler arasındaki farklılıkları yaratan, belli bir ulusun tarihi boyunca oluşturduğu maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Ulusal kültür, milletlere kimlik kazandıran bir olgudur.

Tarih ve kültür mirasına sahip çıkma arzusu, insanın kendi kişiliğine sahip çıkma, kendini tanıma arzu ve etkinliğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu durumun, bir tarih ve kültür tutuculuğuna dönüşmemesi gerekir. Özellikle ulusal kültür konusunda bu tutuculuğa kapılanlar, yanlış bir ulusçuluğa ve her türlü evrensel kültür ögesini yabancı kültür ögesi sayan yanlış bir algıya düşebilmektedirler. Her ulusal kültür evrensel kültür içinde bir parça oluşturmaktadır (Özlem, 2000, s.200).

Ziya Gökalp kültür konusunda hars ve medeniyet ayrımı yapmıştır. Ona göre hars, ulusal kültür; medeniyet ise bütün toplumların bir arada geliştirdikleri bir ulusal bütündür. Hars, bireylerde değerleri, dolayısıyla ulusal bilinci; medeniyet ise bilimsel yaklaşımı ve akli geliştirmektedir. Hars insana idealler ve amaçlar vermektedir. Medeniyet ise akılcı olmayı öğretmektedir. Gökalp'e göre hars ile medeniyetin ayrıldığı noktalar şunlardır:

1. Hars ulusaldır, medeniyet uluslararasıdır.
2. Medeniyet, yapaydır ve bireylerin iradi olarak yaptıkları davranışlar sonucunda ortaya çıkar. Hars ise bireylerin iradesi ile meydana gelmemiştir.
3. Medeniyet, harstan doğar. Fakat medeniyetin fazla gelişmesi bazen bir ulusun harsını bozar.
4. Harsı kuvvetli fakat medeniyeti zayıf bir ulusla, harsı bozulmuş fakat medeniyeti yüksek olan başka bir ulus, siyasi bir mücadeleye girince, harsı kuvvetli olan ulus daima galip gelmiştir (Kongar, 2008, s.107-108).

Attila İlhan'ın tanımına göre ulusal kültür her ulusun kendi ümmet kültüründen ortaya çıkmaktadır. Yani ulusal kültürün çerçevesi feodal toplumdur, ama muhtevası feodallere karşı yükselen yeni şehirli kesimin (burjuvanın) muhtevasıdır.

İlhan'a göre ulusal kültürün yabancı bileşenleri alma ve eritme geleneğine sahip olması gerekir. Ona göre yabancı bir kültürü taklit etmek kesin suretle kabul edilemez bir olgu iken, yabancı kültür unsurlarını alarak kendi içerisinde eritip ondan yararlanmak kabul edilebilir bir olgudur (Ed. Bora ve Gültekingil, 2007, s.494).

Attila İlhan'a göre ulusal kültür demek, toplumların toplum bilimsel olarak ulus aşamasında ulaştıkları kültür bileşimi demektir. Yani bir toplumun ulusal kültürünü yaratabilmesi için, toplumsal hayatın diyalektik süreci içerisinde geçmişten gelen ulusal kültür mirasını belli bir yöntem ışığında birleştirip özgün bir senteze varabilmesi gerekir.

4.1.3. Evrensel Kültür

Evrensel kültür, bir çağa ve bir döneme hakim olan, diğer kültürlerle baskın çıkan herhangi bir kültürdür. Örneğin, bugün için bu anlamda evrensel olan kültür Batı kültürüdür. Ancak bu durum Batı kültürünün halen varolan diğer kültürlerden üstün olduğu anlamına gelmemektedir. Sadece diğer kültürlerle göre baskın olduğu anlamına gelmektedir (Özlem, 2000, s.146).

Evrensel kültür hiçbir ulus ve uluslararası topluluğun tekelinde değildir. Kant ve Goethe Alman, Rousseau Fransız, Mevlana Türk'tür. Evrensel kültür, insanlığın ürünü olan ortak malıdır. Bu konuda en önemli husus, bir çağa veya döneme hakim olan, yaygınlaştırılmış

herhangi bir ulusal veya uluslararasılaşmış kültürü evrensel kültür olarak görme ve onu öyle benimseme yanılığısına düşmemektedir (Özlem, 2000, s.201).

Söker (2002, s.15)'in İlhan'dan aktardığı gibi, Attila İlhan'a göre geniş anlamıyla “evrensel kültür, yeryüzünden gelmiş geçmiş ve gelecek uygarlıkların heyet-i mecmuasıdır.”; dar anlamıyla ise “...Yahudi / Hıristiyan tabanlı Batılı emperyalizmin, dünyaya evrensel diye cebren ve hile ile kabul ettirmeye uğraştığı, Yunan / Latin kökenli Batı kültürü, yani kendi kültürüdür.”

Kültürünü evrensel ilan eden emperyalist Batılılar, öteki kültürleri reddederek kendi kültürlerini aktarmaya çalışmaktadırlar. Bu aktarmada öteki kültürleri ve halkları, kendilerinden aşağı düzeyde tutarak tam bir benzerlikten kaçınıp onları ikinci sınıf durumunda bırakmaktadırlar.

Batı toplumları, birer dış kültür gücü (emperyalist güç) olarak yabancı topraklara, girdiğinde gittikleri yere medeniyet götürdüklerini iddia etmektedirler, oysaki götürdükleri medeniyet de kültür de kendi ulusal kültürleridir. Ancak iddiaları, bunun evrensel kültür olduğu yönündedir. Bu durum karşısında etki altında kalan ulus, kendi geçmiş kültürel değerlerini tamamen terk edip, etki eden ulusun ona taşıdığı yabancı kültür bileşimini taklit etmeye başlayacaktır (Söker, 2002, s.16).

4.1.4. Ulusal Kültür Bileşimi

Ulusal kültür sentezi meselesi, Attila İlhan'ın uzun yıllar uğraştığı bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Attila İlhan düşüncesinde kültür bileşimi fikri Paris'e gittiği 1949 yılında oluşmaya başlamıştır. Bu konuda ilk yazılarını ise 1960-1961 yıllarında Varlık dergisinde yazmıştır. Ulusal bileşim, kültürde ve sanatta bilimsel yöntemin ulusal koşullara uygulanmasıyla ortaya çıkan fikir ve estetik bileşimidir (İlhan, 1996, s.23).

İlhan, Türk kültür çevresinde ulusallığın iki biçimde ele alınmakta olduğunu belirtmektedir:

1. Geleneksel kültür birikimini tek başına, olmuş bitmiş, terk edilemez ulusallık diye alıp dışarıdan (Batı'dan) gelecek her şeye karşı onu savunma biçimi,

2. Yurtta sadece halkın yarattığını (folklor) ulusun malı olan kültürü sayıp onu olmuş bitmiş, kendi kendine yeter, terk edilemez ulusallık diye alıp dışarıdan (özellikle Arap ve Acem'den) gelen her şeye karşı savunma biçimi.

İlhan'a göre bu yaklaşımların her ikisi de yöntem olarak yanlıştır. Her şeyde olduğu gibi ulusallıkta da kültürde de bir kerede olmuş bitmiş, değişmez ve terk edilemez aşamalar söz konusu olamaz. Sürekli olarak değişen koşulların getirdiği tezler, antitezler ve sentezler bulunmaktadır (İlhan, 2010a, s.102).

Her tez antitezini beraberinde taşımaktadır. Bu anlamda ulusal kültür, ikili bir karşıtlık ilişkisi içinde bulunmaktadır:

1. Kendinden önceki feodal kültürle, onun aleyhine bir karşıtlık ilişkisi içinde bulunur.
2. Kendinden sonraki proleter kültürle, kendi aleyhine bir karşıtlık ilişkisi içinde bulunur.

Attila İlhan'a göre ulusal kültür bu karşıtlıkların bütünüdür, tek tek ne birisi ne ötekisidir (İlhan, 2010a, s.104).

İlhan'a göre cumhuriyetin ilk yıllarında kırsaldan çözülp şehirlere yığılan nüfus, ticaret ve sanayi kapitalizmin iş kapasitesi içinde emilerek burjuva / proleter diyalektiğinde şehirlileşmektedir. Ekonomik altyapıda bu dönüşüm süreci yaşanırken karşıtların birliği yasası doğrultusunda başat unsur laiklik olan ulusal kültür bileşiminin oluştuğunu belirten İlhan'a göre, taklit dönemi kapanmalı; çağdaş, bağımsız, laik ve demokratik bir kültür bileşimi yaratılmalıdır.

... Gerçek çağdaşlık, gerçek ilerleme, onların maymunluğuna soyunmak değil; uyguladıkları metodu kendi koşullarımıza uygulayıp, kimliğimize ve geçmişimize uygun, geleceğimizi güvence altına alabilen orijinal bir sentez üretebilmek! (İlhan, 2004a, s.12).

“Kültür emperyalizmi” ile çağdaş uygarlık düzeyini ayırmayı bilecek; ulusal, laik ve demokratik bir kültür sentezi gerçekleştireceksiniz; o sentez, ecnebi sızma, yozlaşma ve yabancılaşmalara karşı otomatik savunma mekanizmalarını, handiyse organik olarak geliştirecektir (İlhan, 2004a, s.189).

İlhan, çağdaş kültürün temelinde olan yöntem, ilke ve kuralların, ulusal bileşimlerini yapmış öteki toplumların deneyimleri göz önünde tutularak, ulusal koşullarımıza uygulanacağını savunmaktadır. Ona göre, bu uygulama sırasında sözde ilerliciliğin yaptığı gibi geçmiş kültür ve sanat mirası hor görülerek bir kenara atılmayıp, tam tersine, yeni bileşimin yardımcı öğeleri olarak kullanılacaktır. Ümmet dönemi kültüründen millet dönemi kültürüne ancak bu sayede geçmek mümkün olacaktır. Ancak böyle olduğu takdirde ortaya çıkacak kültür ve sanat bileşimi, Batı'dan gelecek yabancı ulusal

bileşimlerle aynı konuma gelebilecektir. Böylece hem rasyonellik hem de ulusallık gibi Batılı sentezlerin içerdiği önemli nitelikleri içermiş olacaktır (İlhan, 1996, s.81).

İlhan, ulusal kültürün yaratılması konusunda Batı kültüründen sadece metod konusunda faydalanılabileceğini savunmaktadır. Bu hususta şu ifadeleri kullanmaktadır:

Benim metodum Marksisttir. Ve bu Batı kültüründe mevcut olan bir metottur. Sen onu al, kendi memleketinde kendi sentezini yap. Bu yapılamaz değil. Ben yaptım. Kırk tane kitap var ortada. (...) Demek Batılı bir metodu alıp, onu kendi malzemenle çok iyi yoğurup ortaya ulusal bir sentez çıkartırsan, halk seni yalnız bırakmıyor (İleri, 2002, s.253).

İlhan, ulusal bileşim kavramıyla, ümmetçilerin Türk - İslam sentezi kavramının birbirine zıt şeyler olduğunun altını çizmektedir. Onun ifadesine göre Türk - İslam sentezi, Osmanlı'nın Selçuklulardan devralarak geliştirdiği, Mimar Sinan, Baki, İtri, Nasreddin Hoca, Yunus Emre, Mevlana ile zirveye ulaşmış olan feodal / ümmet sentezinin aynen sürdürülmesini istemektir. Ulusal bileşim ise, bu sentezi koruyup ondan yararlanmak suretiyle çağdaş koşullara uygun ulusal bir sentez yaratmaktır (Sarmaşık, 2005, s.398).

Kültür bileşiminin yapılması için öngördüğü sentezde, klasik Türk - İslam sentezi görüşünden farklı olarak kültürel mirasın yalnızca Türk - İslam öğelerinden oluşmadığını da ifade eder. Bu kültürün Mezopotamya uygarlığından kaynaklanan köklerinin Türk / Arap / Fars / Bizans erime potasından geçmesiyle oluştuğunu savunmaktadır (Köksal, 2007, s.494).

Attila İlhan ulusal Türk bileşiminden söz ederken, Türk-İslam sentezinin dinsel öğelerini reddetmez fakat asıl belirleyici öge saymaz. Bu sentezi belirleyen öge, gerçekte çağdaş, bilimsel yöntemlerin bu eski tezi antitez olarak kullanabilmesiyle açıklanır (İlhan, 1996, s.218). İslam kültür mirasını yadsımak, Türkiye için insanın bedeninin yarısını kesmesi kadar acıklı bir sonuç verir. Atatürkçü geçinenler İslam kültürünü yadsımdan, İslamcı olduklarını ileri sürenler de şeriata dayalı devleti geri getirme arzularından vazgeçerlerse hem gerçekçi olurlar hem de Türkiye'nin yeni kültürel bileşimine daha olumlu ve etkili katkıda bulunurlar (İlhan, 2010a, s.58)

İlhan, ulusal kültür bileşimi konusuna bir örnek olarak Osmanlı Devleti'ni göstermektedir. Ona göre Osmanlılar, Selçuklu tabanı üzerinde, Türk ağırlıklı fakat bir yandan Rum, Ermeni, Slav; öte yandan Arap, Acem, Kürt ve Laz katkılı muhteşem bir kültür sentezi gerçekleştirmişlerdir. Bu sentez o derece güçlü sağlanmış ki, kendi içinde oldukça tutarlı bir hayat pratiğine dönüşebilmiş, Osmanlı Milletler Topluluğu'nun her yöresinde, yüzyıllar boyunca yaşayabilmiştir. Öyle ki, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı içerisindeki

milletler -müslim ya da gayrimüslim- bağımsızlıklarını ilan ederek kurdukları çeşitli devletlerinde, bu Osmanlı kültürünün kalıntılarının hâlâ varlığını sürdürmektedir. Bu hayat tarzının gerçek sahibi Türkler ise, İlhan'a göre bu kültürden çağdaş ve özgün bir yeni yaşama biçimi türeteceği yerde, başta şehirler olmak üzere kültürel bir yozlaşma ile bu sentezi kökten yok etmektedir.

İlhan, Osmanlı Devleti'ni bu noktada kendi ulusal burjuvazisini oluşturamayışı hususunda eleştirmektedir. Osmanlı Devleti kendi ulusal burjuvazisini oluşturamadığı için dinsel ümmet kültüründen ulusal kültüre geçememiştir. Ona göre, eğer bir Osmanlı ulusal burjuvazisi oluşabilseydi, oluşacak olan ulusal kültür, burjuva kültürü olacağından ülkenin kendi koşullarına uygun bir burjuva kültürü yaratılmış olacaktı. İlhan'a göre bu durum gerçekleşmediği için Türkler burjuva kültürü diye batılı burjuvazinin üstyapısını benimsemiş bulunmaktadırlar.

İlhan'a göre Osmanlı ticaret burjuvazisi genellikle levantendir. Yahudi, Rum ve Ermeni topluluklarından oluşmaktadır. Bu levanten kesim komprador burjuva durumuna geldiği ve konu kültür savunması olduğu zaman Batılı emperyalizmin kültürünü ileri kültür diye benimseyip aktararak, bir anlamda misyonerleştirilen bir grup aydını da etkileyecektir. Onlar da ilerencilik adına, ulusal kültür bileşimi yerine Batı'dan aktarma bir kültür bileşimini savunmaya başlayacaklardır. Sonuç olarak savunulan kültür, ulusal olmaktan çok kozmopolit Batı kültürü olacaktır (Söker, 2002, s.17).

İlhan'a göre "Anadolu İhtilali ve İnkılâbı"nın kültür düzeyindeki en büyük sonucu, Selçuklu / Osmanlı kültür sentezinden ulusal bir millet sentezi çıkarabilmek olacaktı. Ona göre Gazi'nin Türk Dil Kurumunu, Tarih Kurumunu kurmakla, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni örgütlemekle işe başlaması da, istikametinin bu yönde olduğunu göstermektedir. Erken cumhuriyet döneminde, şairlere gayeli şiirler yazmaları tavsiyesinde bulunan Mustafa Kemal Paşa, güzel sanatların hemen hemen bütün dallarında ulusallığı temel edinmiş sentezlerin oluşturulmasını teşvik etmektedir (İlhan, 1999, s.106).

Ulusal bileşim zorunluluğunu kavradığım an, yakın tarihimizin verilerini araştırmak, öğrenmek, sindirmek ve değerlendirmek zorunda olduğumu da kavradım. Buradan Kurtuluş Savaşı'nın işlenmesine geçmek, sorun değildi. Hele ulusal demokratik devrimi içeren, antiemperyalist bir halk savaşı olması, toplumcu bir ozana büyük heyecanlar verebiliyordu (Sarmaşık, 2004, s.271).

Attila İlhan, ulusal kültürün yaratılması konusunda ulusal geçmişten yararlanmak gerektiğini savunmaktadır. Bu noktada başvurulması gereken kaynakların Batılı kültür ürünleri olmaması gerektiğini önemle vurgular. İnönü dönemindeki Yunan / Latin tabanlı

kültür politikasını şiddetle eleştirir. Mustafa Kemal Atatürk döneminde olduğu gibi, Türk Tarih Kurumunun, Türk Dil Kurumunun işi ciddiye alıp ulusal tarih ve dil üzerinde çalışarak, ulusal kültür sentezinin sağlanması için zemin hazırlaması gerektiğini önemle vurgulamaktadır. İlhan'a göre böyle bir çalışma sonucunda içinden geldiğimiz Doğu / İslam / Türk / Bizans kültürleri, çağdaş yöntemlerle kaynaştırılıp bir sentez haline getirilmiş olacaktır.

İlhan'a göre, Batı'nın kültür emperyalizmine karşı koyuyoruz diyerek, Doğu'nun skolastiğine sarılmak çok büyük bir yanılğı olacaktır. Bu noktada en iyi çözüm, ulusal kültür bileşimi içindedir. Ona göre ulusal kültür bileşiminin mayası geleneksel yapıdan, kültürden, uygarlıktan gelir; metodu ise bilimsel düşünceden gelir. Bilimsel düşüncenin geçmişten koparıp bugünkü koşullar içerisinde yaratacağı ulusal bileşim ırkçı olmadan Türk; taklitçi olmadan Batılı olmanın ve kalmanın tek çıkar yoludur. İlhan, bu duruma diyalektik açıdan bakıldığında Osmanlı / Türk - İslam teziyle, Batılı / Hıristiyan / Laik antitezinin karşılığında yeniden ilk teze dönüş değil, başka bir düzeyde ulusal / Batılı / Türk senteze ulaşılacağını ifade eder (Sarmaşık, 2004, s.132).

Kültürel kalkınma (...) Tanzimat kuşağı da buna inanır, Meşrutiyet kuşağı da! Mustafa Kemal'de izlerini bulursunuz, Ziya Gökalp de tartışma konusu yapmıştır, İnönü kesinlikle uygulamaya girişmiştir. (...). 40'lar Türkiye'sinde Atatürkçülük demek, ne demektir: Eğitim seferberliği, yani köy enstitüleri ve halkevleri aracılığıyla halka Batılı kültürü götürmek. Batılı kültür, köken olarak Yunan / Latin kültürünü içeriyor, (...). Haruniye köy enstitüsünün kız öğrencileri mandolinle bir iki meunetto çaldılar mı, Türkiye çağdaşlaşmış oluyordu (İlhan, 2004a, s.24).

İlhan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile Türklerin, ümmet olmaktan çıkıp millet olma düzeyine vardıklarını ifade etmektedir. Her millet oluşurken ulusal bir uygarlık bileşimi geliştirildiğini savunan İlhan, Türkiye'nin kurtuluş mücadelesinin başlarında ele aldığı bu sorunu giderek yozlaştırarak, özgün bir ulusal bileşim yaratmak yerine kültürü, taklit Batılılaşma biçimine dönüştürmüş olduğunu savunmaktadır. Başka uygarlıklara öykünen aydınlar ve çevreler ancak sömürge devletlerde ortaya çıkan bir anlayış olduğundan bu tutum, İlhan tarafından yoğun bir biçimde eleştirilmektedir (İlhan, 1996, s.22).

İlhan'a göre, Türkiye ekonomik olarak tutsak yaşadıkça ulusal burjuvazisini doğuramamakta, doğuramadıkça da kültürde ulusallık çağını yaşayamamaktadır. Ona göre komprador burjuvazisinin kültürü, komprador kültürüdür, yabancıdır. Buna ulusal burjuvaziyle birlikte bütün halk yığınlarının yaratacağı ulusal kültürle karşı çıkılmalıdır ki, bu kültür, feodal kültürden hız alıp proleter kültüre yönelen bir sentez olmalıdır (İlhan, 2010a, s.107).

4.1.5. Attila İlhan'ın Kültür Konusunda Atatürkçülük Algısı

Attila İlhan'ın cumhuriyet ideolojisine, Mustafa Kemal Atatürk'e ve onun ilkelerine olan bağlılığı ve inancı her konuda dikkat çekmektedir.

Atatürk, devrimleriyle kültürel ortamı feodal-ümme üstyapısından arındırmaya çalışmıştır. Atatürk devrimleri tarihi anlamda bir kültür devrimidir. Müdafaa-i Hukuk öğretisi gereği, kültürel alanda ilk olarak ulusal kültür haklarımızın savunulması gerekmektedir (Söker, 2002, s.29).

Mustafa Kemal, ulusal bir kültür yaratmak gayreti içindedir. Bunun için de dili mümkün olduğu kadar ulusallaştırmaktan yanadır. Bunu yaparken ulusal kültür eserleri verilmesinden yana olmuştur. Gazi'nin 'Türk Operası' dediği zaman anladığı Ahmet Adnan Saygun'un 'Özsoy' operası idi. Buna karşılık İnönü Cumhuriyeti'nde, ilk opera temsili, Smeta'nın Satılmış Nişanlısı olmuştur! (İlhan, 2002, s.25).

Mustafa Kemal Paşa bu milletin içinden, bu milletin kültüründen yeni bir aşama, ulusal bir kültür istemektedir. Attila İlhan'a göre, Mustafa Kemal, Türk Dil Kurumunu, Türk Tarih Kurumunu ulusal bir bileşim yaratılsın, ulusal bir bilinç doğsun diye kurmuştur. İnönü dönemine gelindiğinde ise bu kurumlar açık bir kültür emperyalizminin araçları haline gelmiştir. Dolayısıyla İlhan'ın değerlendirmesinden yola çıktığımızda, Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu cumhuriyette geçmişten gelen kültürel miras, muasır medeniyetlerin yöntemleriyle yoğrularak her bir elemanı "millî" bir unsur haline getirilmek istenmektedir. Bu noktada Atatürk'ün muasırlaşmak idealinde de olduğu gibi gelişmiş ülkeleri sadece yöntem konusunda örnek almak gerekmektedir. Atatürk'ten sonraki döneme, yani İsmet İnönü dönemine baktığımızda ise İlhan'a göre, tam tersi bir anlayışın hüküm sürmeye başladığı görülmektedir. İlhan, İnönü dönemindeki kültür politikalarını, yöntem kaygısından saparak muhteva boyutuna geçmesi açısından eleştirmektedir. Bu dönemde yüzümüzü Batı'ya, Yunan / Latin klasiklerine çevirip, Selçuklu / Osmanlı mirasını beğenmeyerek milli değerlerden uzaklaştığımızı iddia etmektedir. Bu durumun da Mustafa Kemal döneminde başlatılan ulusal kültür sentezi mücadelesinin önünü kestiğini iddia etmektedir.

Millî Şef İnönü'nün kültür danışmanı Nurullah Ataç'ın anlayışını İlhan (2006, s.20) şöyle ifade etmektedir: "Bizim devrim dediğimiz hareketin amacı bu ülkeyi Batı ülkelerine benzetmektir (...) Biz görüyoruz eksikimizi, Yunanca öğrenemedik, Latince öğrenemedik; Avrupalıların eğitiminden geçemedik, onun için ne denli uğraşsak Avrupalılar gibi olamıyoruz, buna üzülüyoruz."

Mustafa Kemal'in anladığı anlamda Batılı ulusların arasında yer alabilmek için, tıpkı onlar gibi ulusal kökenlerimizi kaybetmeden, Batı uygarlığının yöntemleriyle, ulusal uygarlık bileşimimizi yapmamız gerekmektedir. Ulusal bileşimimizi ise ancak mimariden musikiye, edebiyattan askerliğe, yemek yemekten eğlence biçimlerine kadar inanılmaz bir zenginlik ve çeşitlilik arz eden, Selçuklu / Osmanlı bileşiminin odaklarını belli bir zümrenin malı olmaktan kurtarıp halka mal ederek yaratmak gerekmektedir.

İlhan'a göre Atatürk, Batı'nın teknolojisinden ve kültüründen yararlanmak gerektiğine inanmaktadır. Ancak Atatürk Türk aydınına, Batılılaşırken temelini kendi içinden çıkartmayı tavsiye etmektedir. Siyasi alanda Osmanlı Batıcılığı, Batı'yla işbirliği içindeyken, Mustafa Kemal Batıcılığı antiemperyalisttir. Uygarlık alanındaysa ilki taklitçiyken, ikincisi yaratıcı bir ulusal bileşimden yana olmuştur.

Attila İlhan'a göre, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra üstyapısal kültür ilericiliği fazla ileriye gitmiş, Orta Asya'dan taşıdığımız göçebe kültürüyle aramızdaki bağı oluşturan Selçuklu / Osmanlı (ümme) kültürünü yok sayarak, Orta Asya'yı doğrudan Anadolu'da bulduğumuz Yunan / Latin tabanına bağlamaya yönelmiştir. İlhan (2008, s.91)'ın belirttiği üzere "ulusal demokratik devrim, 'ulusallığım' unutup 'ecnebiliğe' yönelince, 'ulusallık' diye eski ümme sentezinin değerleri öne sürülmüştür."

4.2. Attila İlhan'da Aydın Sorunu

4.2.1. Aydın Kimdir?

Toplumsal gelişme süreci içerisinde, sosyolojik ve kültürel anlamda, aydın dediğimiz kimselerin etkisi kaçınılmazdır. Aydın, kültür, sanat, felsefe, edebiyat vb. alanlarda eserler veren ve bu eserleriyle topluma ışık tutan, yol gösteren bir kılavuzdur.

Attila İlhan, yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda genç cumhuriyetin ilk kuşakları arasında yetişmiştir. Gerek aldığı eğitim gerekse aile yapısı bakımından cumhuriyetçi bir ortamda tam bir aydın profiliyle yetiştirilmiştir.

Attila İlhan'ın genel anlamda kabul ettiği aydın tanımlaması şöyledir:

Eskiden 'münevver' derdik, şimdi 'aydın' veya 'aydın kesimi' diyoruz. Fransızca ve İngilizcede 'intelligentsia' terimi geçerlidir. Buhr / Kosing Sözlüğüne göre aydın "Bilim

adamları, doktorlar, öğretmenler, sanatçılar, mühendisler vb. meslekleri gereği zihinsel faaliyetlerde bulunan bireylerin oluşturmuş oldukları tabaka.” Aydınlar her sosyo ekonomik kuruluşta, çeşitli sınıfların üyelerinden oluştuğu ve mevcut üretim sistemi içerisinde bağımsız bir rol oynamadığı için, bir sınıf değil, toplumsal bir katman olarak kabul edilir (İlhan, 2004a, s.101).

Bu tanıma bakıldığında aydın kavramının çok geniş bir muhtevaya sahip olduğu görülmektedir. Attila İlhan’a göre aydın, çağını kucaklamış bir birey olmalıdır. İçinde yaşadığı yüzyılı anlayıp, geçmiş ve gelecekle olan bağını kurabilmelidir. Kurduğu bu bağ ile kendi fikrî sentezini oluşturmalı ve bu sentezle halka ışık tutmalı, halkı aydınlatıp yeni ufuklar açabilmelidir. Tüm bunları yaparken de aklın ve bilimin yol göstericiliğinden uzaklaşmaması gerekmektedir. Yani aydın olmanın öncelikli koşullarından biri bilimsel yöntemle hareket etmektir.

İlhan’a göre aydın kişi, içinde bulunduğu döneme ışık tutup halkı aydınlatılabilmek için öncelikle halktan kopuk olmamalıdır. Aydınları kendini halktan üstün gören bir toplumda küçük bir aydınlar burjuvazisi oluşur. Bu aydınlar burjuvazisi halka tepeden bakacağı için halktan iyice koparak ona sırt çevirip yüzünü Batı’ya dönecektir. Bu hususta İlhan şunları söyler:

Türkiye’de aydın kesimi, oldum olası kendisini halkından ayrı (üstün) görür, bunu belli etmesinin imkânlarını kullanmayı hiç ihmal etmez. Meşrutiyet aydınları, ‘alafraanga’ giyinerek halktan kendilerini ayırmışlardır; Cumhuriyet aydınları, erken dönemde kravat ve fôtr şapka ile ayrıldılar; 70’li yıllarda solcular, Bektaşî bıyıkları ve parkalarıyla; o günden bugüne Müslüman kızlarsa, ‘tesettürleri’ ile! (İlhan, 2008, s.168).

İlhan’a göre seçkinlerimiz -aynen sömürgelerde olduğu gibi- halktan mahiyet itibariyle ayrı, onun üstünde bir kültüre sahip olmakla övünmektedir. Ona göre bu tip aydınlar, gerçekte önemli bir eksiklik olan alafrangalıklarını kendi halklarına karşı, onu terbiye etmek -yani Batılıların istediği biçime ve muhtevaya sokmak- için kullanmaktadırlar (İlhan, 2005m, s.22). İlhan’a göre Türk aydını uzunca bir süredir adeta yabancı kültürün ülkedeki temsilciliğini üstlendiğinden bütün referansları yabancı olmaktadır (İlhan, 2004a, s.195).

...halktan kopuktur ya, bileğine güvenemediğinden mi ne, Türk aydınlarının çoğu sıkıştı mı, batıya parmak kaldırır; hak hukuk diyerek ülkesini şikâyet eder. Avrupa Topluluğu’na girmemize Avrupa insan hakları standartlarının Türkiye’de gerçekleşeceği ümidiyle yandaş olan az değil, demek aynı mantık işliyor haklarımızı batılılar alıverecek! (...) Tanzimat’ı unuttuk mu? Ona bu adın verilmesine sebep, Osmanlı iktisat, ticaret ve hukukunun, Düvel-i Muazzama’nın (yani Batı’nın) istekleri / çıkarları doğrultusunda ‘tanzim edilmiş’ olması idi. Sözde hak eşitliği, teşebbüs özgürlüğü. Neticede Devlet-i Aliyye sizlere ömür!.. (İlhan, 2004a, s.79).

İlhan, içinde yaşadığı topluma yabancılaşmış kendi halkını işe yaramaz cahil bir kalabalık olarak değerlendiren genç aydınlarla, gizli bir sömürge toplumu olmaktan öteye gidemeyeceğimizi belirtmektedir (İlhan, 2004a, s.130).

İlhan'a göre tarihimizde şairlerden fikir adamlarına kadar, önceki dönemlerde bir aydın, fikirlerinin yırtıcı olmasıyla, ataklığıyla ve öncülüğüyle öne çıkardı. O zamanlar bir aydın genellikle cezaevlerinde sürünürdü, işsiz kalırdı, parasız kalırdı, kötü gazetelerde kötü işler yapardı ama haysiyetini çok yukarda tutardı (Cevizoğlu, 2006, s.61).

Attila İlhan'a göre adı devrimci ya da ilerici değil, komünist ya da sosyalist olan önceki aydın kuşağı, Gazi Mustafa Kemal'in ve Anadolu İhtilal ve İnkılâbının ulusallığına asla itiraz etmemiş, antiemperyalist tavrını daima belirtip övmüş, dayanışmacı arayışlarına destek olmuştur. Bahsedilen aydın kuşağı her türlü sosyalliğin, dolayısıyla sosyalizmin, ulusal demokratik devrimden sonra geleceğini kestirebilecek kadar diyalektik biliyorlardı. Çünkü ona göre hepsi gerçek anlamda Marksisttiler. Nazım'dan Dinamo'ya, Şevket Süreyya'dan Kemal Tahir'e kadar hepsinin Müdafaa-i Hukuk platformunda görünmeleri İlhan'a göre bu durumun en açık kanıtlarından biridir (İlhan, 2005m, s.94).

Attila İlhan'a göre Türkiye'de ilerici aydın üstyapı (kültür) ilericisidir. O, bu aydın türünün altyapıdaki (ekonomik) diyalektiği görmeyişinin nedenlerini sorgulamaktadır (İlhan, 2006, s.216).

Türkiye (...) çağdaşlaşmayı Batılı ülkeleri kopya etmek sanıp yeniden Tanzimat dönemi alafrangalığına dönmüş müdür? Bunu saptamak çok da zor olmasa gerek! Sağınıza solunuza dönüp şöyle bir bakınız. Bir yanda boy boy çeşit çeşit kozmopolit komprador sömürge aydınları; bir yanda eski devrin hurafelerine dalmış, fitri vasıflarımızla hiçbir münasebeti olmayan feodal ümmetçi aydınlar! (İlhan, 2006, s.21).

İlhan, Jöntürkler'den bu yana ilerici Türk aydınının kültürel düzeyde başka bir kültürün (Batılı emperyalist kültürün) temsilcisi olduğundan, bu anlamda çoğunun yurttaki Hristiyan ya da Musevi olan azınlıklardan seçilmiş komprador burjuvazisiyle uyumlu, kendi halkıyla ise çelişkili olduğunu iddia etmektedir. İlhan'a göre bu durumun ortadan kalkması ulusal burjuvazinin doğuşuna bağlıdır. Fakat ülkenin ulusal bir üretim süreci yaşamadığı gerekçesiyle bu durumu mümkün görmemektedir (İlhan, 2010a, s.105).

İlhan, ilerici Türk aydınının iki düzeyde hataya düştüğünü tespit etmiştir:

1. İlerici Türk aydını, üç yüz yıldır ilericiliği komprador kültürünü benimsemek sanmıştır. Hâlâ sosyalist bilinen pek çok aydın bir yandan komprador ekonomisine karşı çıkmakta, diğer yandan ilericilik diye komprador kültürünü savunmaktadır. Bunların ulusallaşmak anlayışı Türkiye'yi geçmişinden ayrı Yunan / Latin kökeni üzerinde kozmopolit bir kültür uydusu haline getirmekten farksızdır.

2. İlericilik diye sunulan komprador kültürün ne türlü bir tuzak olduğunu anlamış olanların büyük çoğunluğu ise sorunu çağdaş bir çözüme ulaştırmak yerine duygusal denebilecek bir tepkiyle geçmişe, yani Osmanlı'ya sığınmaktadır. İlhan'a göre bu tür aydınlar, ilericiler arasında da gericiler arasında da bulunmaktadır (İlhan, 2010a, s.106).

Attila İlhan'ın belirttiğine göre Demokrat Parti iktidarının en güçlü günlerinin yaşandığı sırada, Amerikalı uzmanlardan birisi Türkiye üzerine bir rapor yayınlamıştır. İlhan, raporda yer alan şu satırlar üzerinde özellikle durmaktadır: “Komünist olmayan ülkeler içinde aydınları Türk aydınları kadar dinsiz (athe) başka bir ülke gösterilemez. Bu durum komünistliğin bu aydınlar çevresinde kolaylıkla gelişmesine zemin hazırlamaktadır.” İlhan'ın yorumuna göre, gözlem birinci kısmıyla gerçektir. Türk aydınlarının çoğu laikliği dinsizlik gibi anlamaktadır. İlhan bu durumu fark eden Amerikalıların, Türkiye'de komünistliği önlemek için dinsel akımı körükleyeceklerini öngörmektedir (İlhan, 1996, s.236).

4.2.2. Aydının Özellikleri Nelerdir?

Attila İlhan'a göre aydın, çağını kucaklamış bir birey olmalıdır. İçinde yaşadığı yüzyılı anlayıp, bunun geçmiş ve gelecekle olan bağını kurabilmelidir. Kurduğu bu bağ ile kendi fikrî sentezini oluşturmalı ve bu sentezle halka ışık tutmalı, halkı aydınlatıp yeni ufuklar açabilmelidir. Tüm bunları yaparken de aklın ve bilimin yol göstericiliğinden uzaklaşmaması gerekmektedir. Yani aydın olmanın öncelikli koşullarından biri bilimsel yöntemle hareket etmektir.

İlhan'ın ifadesine göre zekâ, aydın kişinin gerçek itici gücünü oluşturmaktadır. Aydın kişi istediği kadar bilgili, istediği kadar akıllı olsun, zeki değilse kavramlar arasındaki ilişkileri kuramaz, bundan gerekli sonuçları çıkaramaz. Bunu yapmadığında da bireysel bir fikir bileşimine ulaşmaz (İlhan, 2004a, s.54).

İlhan, aydının her şeyden önce kendi toplumunu tanıması gerektiğini önemle vurgular. Türk aydınının toplumuna yabancı olduğunu ifade eder ve bunu Mustafa Kemal'in sözleriyle de destekler (2010b, s.282) “Bunu Gazi de söylüyor. Türk aydını diyor, her yeri tanır, memleketini tanımaz.”

İlhan'a göre aydın kişi, içinde bulunduğu döneme ışık tutarak halkı aydınlatabilmek için öncelikle halktan kopuk olmamalıdır. Kendini halktan üstün gören aydınların olduğu bir toplumda küçük bir aydınlar burjuvazisi oluşur. Bu aydınlar burjuvazisi halka tepeden bakacağı için halktan iyice koparak ona sırt çevirip, yüzünü Batı'ya dönecektir.

4.2.3. Aydın Toplumsal Görev ve Sorumlulukları

İlhan, Tanzimat aydınlarının Batı'yla Doğu'yu uzlaştırmaya çabaladıklarını, Meşrutiyet aydınlarının ise Doğu'nun Batı'yı taklit etmesine yöneldiklerini ifade etmektedir. Bu noktada Cumhuriyet aydınlarına ve sanatçılara düşen görevin ise ulusal bileşimi gerçekleştirmek olacağını belirtmektedir (İlhan, 2004a, s.32).

Ulusal egemenlik cumhuriyetin ilk on yılında, ulusal bir halk cephesi heyecan ve özelliği taşıyor; ikinci on yılından itibaren, faşizan bir seçkinler oligarşisine dönüşür: İnönü cumhuriyeti, tipik bir münevver istibdadıdır. İlericilik opera ve tiyatro merakına, Yunan / Latin klasiklerini okumaya, köylü çocuklarına mandolinle Mozart çaldırmaya indirgenmiştir. Seçkin sanatçı ve aydınlar, rejim tarafından Milli Eğitim bakanlığına bağlanıyor, savaş sırasında halk açıklıktan ve tıfısten kırılırken, bürokrasi ve uzantısı intelligentsia, devletin özel himayesindedir, yani onu yer (İlhan, 2004a, s.106).

İlhan'a göre Türkiye'de sağcı olsun solcu olsun aydının görevi liderleri, partileri ve durumları kendince değerlendirmeye çalışan kişileri susturmak, herkesin kendileri gibi düşünmesini sağlamaya çalışmaktır. Yani aydınlar farklılıkları silip, tekdüzeliği egemen kılmaya çalışmaktadırlar (İlhan, 2004a, s.22).

...Aydın ne yapıyor? Saati yıllardır ya Paris'e, ya Londra'ya, ya New York'a, ya Moskova'ya, ya Pekin'e 'ayarlıdır'; tarihini önemsemez, halkını düpedüz küçümser; beride ne köylü kalabilmiş, ne şehirli olabilmiş, kara kalabalık, kılavuz olarak aydınlarını kaybedince, kendi göbeğini kendisi kesmeye kalkışmış, neticede o 'lumpen sacayağı'nın ortasına düşmüştür (İlhan, 2004a, s.11).

İlhan bu konuda örnek olarak İngiliz aydınlarının konumundan söz eder. İngiliz aydını, İngiliz halkından ancak derece itibarıyla yüksekte durmaktadır. İkisi de Batı'dadır, ikisi de Batılıdır. Türk aydını ise, Türk halkından, mahiyet itibarıyla yüksekte durmaktadır. İlhan'a göre Türk aydını Batı'dadır, Batılı geçinmektedir. Türk aydınları sistemin onlar için uygun gördüğü kültürü ve tarihi yaşamaktadır. Türk halkı ise zihniyet olarak doğudadır, kendi tarihini ve kültürünü yaşamaktadır. İlhan, Türk aydınlarının bu durumu ayrıcalık zannederek, halk ile aralarındaki kopukluğun sorumluluğunu halkın anlayışsızlığına bağladıklarını ifade etmektedir (İlhan, 2004a, s.182).

İlhan'a göre Türk aydını, kendine şu soruyu sormalıdır: "İngiliz de, Fransız da, Alman da Batılı aynı uygarlık içinde olduğu halde neden İngiliz Fransız'a, Fransız Alman'a, Alman İngiliz'e benzememektedir? Ayrıca hepsi Batılı olduğu halde, neden yüzyıllar boyunca savaşmışlardır?" Bu soruya verilebilecek cevaplar Türkiye'nin 'çağdaşlaşmasının' Batılıya benzemek olarak algılandığını ortaya koyacaktır. Oysaki Avrupa Topluluğu'nda birleşmeye çalışan Batılı ülkelerin televizyon yayınlarını izlemenin dahi, bu ülkelerin birbirinden ne kadar farklı olduklarını kavramaya yeteceğini savunmaktadır (İlhan, 2005f, s. 101-102).

İlhan'a göre gelişmiş ülkelerde siyasal örgütler, meslek kuruluşları, iktidar, muhalefet vs. halka birtakım sloganları gerçeğin kendisi olarak sunduğunda aydınlar devreye girerler. Bu noktada aydınlar, özgür vicdanları ve bağımsız yöntemleriyle sloganların içeriğini tartışma konusu yapıp halkı aydınlatmaya çalışırlar. Fakat İlhan'ın ifade ettiği üzere gelişmemiş ülke aydınları, bu şekilde davranmamaktadırlar. Bahsi geçen aydınlar, tam tersine siyasal kuruluşlardan, meslek örgütlerinden, iktidardan, muhalefetten medet umarak, bunu sağlayabilmek adına halka onların sloganlarını kabul ettirmeye çalışmaktadır (Sarmaşık, 2004a, s.239).

İlhan, Türk aydınının mahiyetini sorguladığında ise şu sonuca varmıştır:

İlk ilericilerimizin padişahın ekmeğini yemiş, vali ya da mutasarrıf, paşalar olduğunu hangimiz unutabilir? (...) Orta sınıf çocuklarının devreye girmesi sanırım Meşrutiyetle (İttihat ve Terakki) oluyor. Cumhuriyet dersiniz, apaçık ortada, aydın kesimiyle sivil ve asker bürokrasisinin, eşraf ve halkı sürüklemesiyle gerçekleşebilmiştir; yani neresinden bakılsa aydınların egemenliği! (İlhan, 2004a, s.105).

İlhan, Meşrutiyetten bu yana aydınların birinci tercihinin daima devlet yönetiminde görev almak olduğunu belirtmektedir. Bu tercihe Mekteb-i Harbiye-i Şahane ve Mekteb-i Mülkiye-i Şahane olmak üzere iki ana kanaldan ulaşılmıştır. (İlhan, 2004a, s.82).

İlhan'ın ifadesiyle Türk aydınının Tanzimat'tan kalma bir kusuru da halkı ezilecek, güdülecek bir sürü gibi görmesidir. Aydınların gözünde halk diye bir kalabalık vardır. Aydın, "Ben bunları adam edip bir yere getireceğim." diye düşünmektedir. Aydınların kendine yüklediği toplumsal görev budur. Oysa Attila İlhan'a göre bu durum en kötü aydın anlayışıdır. Aydın o halkı adam etmekle yükümlü değildir; aydınlatmakla yükümlüdür. Halkıyla oturup konuşamayan bir aydın, halkın kendini küçümsediğini düşünüp sisteme hemen uyum sağlar (İlhan, 2010b, s.283).

İlhan'a göre Mustafa Kemal, ülkemizi çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracağız dediğinde iç içe iki şeyi amaçlamaktadır: birincisi çağdaş ekonomik altyapıya sahip olmak, ikincisi bu

altyapının içerdiği topluma ulaşmak. Ona göre, Kemal Paşa, birincisine ulaşıldığı takdirde ikincisinin olamayacağını kestirmiştir. Bu bakımdan çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için, “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” metodunu vermiştir. Bu metod, çağdaş uygarlık seviyesine bilimlerden yola çıkarak ulaşılacak demektir (İlhan, 2010a, s.158).

İlhan’a göre Türk aydınları, kendilerini Mustafa Kemal’in savaşçıları sayıyorlarsa, öncelikli olarak bilimsel olmak zorundadırlar. İkincisi dogmatik değil diyalektik olmak zorundadırlar. Üçüncüsü zaman içinde verilmiş hedefleri sık sık yeniden değerlendirmek, çağdaş uygarlık düzeyinin hala aynı yerde mi yoksa başka yerde mi olduğunu saptamak zorundadırlar (İlhan, 2010a, s.400).

4.2.4. Tanzimat Dönemi Aydın Profili

İlhan’a göre Tanzimat’tan gelen bir Batılı ve Batıcı aydın tipi vardır. Tanzimat aydını, Batı’ya açılan pencerelerden emperyalizmin gireceğini anlamamıştır. İlhan, Osmanlı Devleti’nin hiçbir zaman açık bir şekilde sömürge olmadığını, ancak Tanzimat dönemi ile birlikte emperyalizmin Osmanlı mülküne sızmaya başladığını ifade eder. İlhan’ın ifade ettiği gibi Tanzimat’tan başlayarak, Osmanlı mülkünde misyonerlerin faaliyetleri ve yabancı dil eğitimi yapan okulların sayısı oldukça artmıştır. Türklerin çağdaşlaşmak ihtiyacı, o tarihlerde Batılılaşmak boyutuna geçmiştir. Bunun sonucunda da öz kültürünü beğenmeyen, Batılılaşmaya şahsi çıkarlarıyla bağımlı bir aydın tipi türemiştir. Attila İlhan bunlar ve bunların izinden giden günümüz aydınlarını komprador aydın olarak adlandırır (İlhan, 2004a, s.48).

İlhan’a göre Tanzimat aydınları yüzeysel bir ilericiyi ülke yararına önemli bir atılım saymaktadır. Ülkenin sağlığını ve yücelmesini komprador kültürünün yaygınlaşmasında görmekte, emperyalizme çalıştığını ise fark etmemektedir. Ona göre bu aydının ilerici değil işbirlikçi olduğunu saptamak çok büyük önem arz etmektedir (İlhan, 2004, s.20).

Tanzimat aydını, Batı’ya açılan pencereden emperyalizmin, hiç değilse kültür emperyalizminin gireceğini anlamamıştır. İlhan’ın da ifade ettiği gibi:

Gizli sömürge ülkelerin ‘cahil’ toplumunda, öğretim, sivil topluma bağımsız aydınlar değil; siyasi / resmi topluma memurlar / bürokratlar üretir: Mekteb-i Sultani’yi ya da bu ecnebi mekteplerden birini bitirmiş Osmanlı genci, ya Hariciye Nezareti Tercüme Kalemi’ne ya da Osmanlı’yı yiyip bitiren ecnebi kumpanyalardan birine kapağı attı mı, istikbali kurtulmuş olurdu: nasıl anlasın? (İlhan, 2004a, s.202).

İlhan Osmanlı'nın son dönemindeki aydınların çoğunu alafranga ve Batı özentisi olmalarından ötürü eleştirse de o aydınların formasyonunun gerçekte hem Osmanlı (dolayısıyla Arap ve Fars) kültürüne hem de öğrendikleri yabancı dil dolayısıyla, o dilin batılı kültürüne dayanmakta olduğunu belirtir. Bu noktada formasyon olarak iyi fakat zihniyet açısından olumsuz bir aydın tipi ortaya çıkmıştır.

4.2.5. Cumhuriyet Dönemi Aydın Profili

İlhan, cumhuriyetin erken döneminde toplumun henüz Osmanlı olduğunu ifade etmekle birlikte, inkılâp aydınlarının berrak bir yurt ve millet bilincine sahip olduğunu, bunun da sağlam bir tarih bilincine dayandığını ifade etmektedir. İnkılâp aydınlarında feda-yı nefis esastır. Avrupa'da eğitim görmüş pek çoğu oranın tekliflerini reddedip, Anadolu kıracında yoksullukla savaşıp istikbalin Türkiye'sini kurmaya çalışmışlardır. Onlar daima hür, bağımsız ve lâik bir ülkenin evlatlarını o istikbâle layık bir şekilde yetiştirme gayret ve telaşı içinde olmuşlardır (İlhan, 2005b, s.63). Buna rağmen İlhan'ın ifadesine göre şimdiki cumhuriyet aydını aynı fedakârlıkları gösteremeyen bir soğuk savaş aydınıdır.

Şimdiki cumhuriyet aydını, aydınlığı dışa dönük, mütehakkim, hatta mütecaviz; hayatı ve başarıyı kişiselleştirmeyi marifet bellemiş, ne yurt bilincine sahip, ne millet; varsa yoksa egosu, şöhret, servet ve şehvet hırsı. Görünüşe düşkünlüğü, görgüsüzlüğe varıyor; görgüsüzlüğü ecnepleri taklitte oluşmuş, halkını ve ülkesini açıkça küçümsüyor; Osmanlıda ancak komprador ve gayrı müslim azınlıkların yaptığı gibi o da parasını ecnebi dövizine çevirip ecnebi bankalarda saklıyor; çoğu çift pasaport taşıyor. Pekî, nasıl oldu da cumhuriyet o bilinçli inkılâp aydınlarının yerine, kendi içinde böyle görgüsüz ve açığözlü bir soğuk savaş aydını üretebildi? Nerede ve hangi yanlış yapıldı? (İlhan, 2005b, s.64).

İlhan'a göre cumhuriyet aydınları antiemperyalist ve bağımsızlıktan yana aydınlardı ve onu savaşarak kazanmışlardır. Hâlbuki günümüz aydınları yeniden Tanzimat aydınına dönüşmüştür. İlhan'ın ifade ettiğine göre, Türkiye 1960'lara doğru tekrar eskiden olduğu gibi komprador tipli aydın, tüccar, sanayici yetiştirmeye başlamıştır. 1970'lerden sonra gittikçe daha hızlı olmak üzere komprador bir kültür, komprador kültürün sanatçıları, komprador kültürün tüccarları yetişmeye başlamıştır (İlhan, 2010b, s.303). Oysaki Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amacı çağdaşlıktır.

Gazi söylüyor, muasır medeniyet diyor. Batı medeniyeti demiyor. Çünkü tarihte bu değişir. (...) Sen muasırı yakalamak zorundasın. Batı medeniyetini esas alıp Batılılaşmak diyerek koydun mu, o zaman tipik sömürge aydını olursun. Hindistan'ın sömürge zamanı böyle aydınlar vardı. (...) Lord ünvanı alan aydınlar vardı. Bunlar işte Batılılaşmış Hintlilerdi. İngiltere'nin uşaklarıydı (İlhan, 2010b, s.270).

Yusuf Akçura'ya göre, Türk aydınları, Doğu ve İslam âlemiyle meşgul olmaktan adeta utanırlar. Onların gözünde medeni Avrupa varken Doğu göz atılmaya düşünülmeğe değmez, Batı'nın gözüne girmek bunlardan daha fazla arzulanan şeylerdir. Bunun için Türk aydınları Batı'ya yaranılması gerektiğini düşünürler. Ona göre aydınlarımız Batı'dan korkmaktadır. Doğu'yla çok meşgul olduğunda birtakım siyasi fikirlerle suçlanıp memlekete de kötü sonuçlar doğacağı kanaatindedirler. Fakat bu aydınlar göre eğer Avrupa'nın gözüne girilirse, her türlü bağınazlık lekesinden uzak kalınır ve memleket de rahat yaşar (16 Şubat 1911, Yusuf Akçura'dan aktaran Cevizoğlu, 2006, s.32).

İlhan, Misakımillî'nin üç düzeyde tasarlanmış olduğunu belirtir:

1. Maarif düzeyinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu: Öğretimde birlik, demokratik, laik fakat ulusal yani Türkçe öğretimin sağlanması,
2. Ekonomi düzeyinde Sa'y Misakımillî'si: Ülkeyi açık pazara çevirmiş emperyalizme karşı ulusal ekonomi, kamu öncülüğünde sanayileşerek hızlı kalkınma
3. İlk iki maddenin üzerinde yükseldiği, Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli olan Misakımillî: Bağımsızlık, tam hürriyetin sağlanması, Türk süngülerinin çizdiği sınırların değişmezliği.

İlhan özelleştirilmiş ve küreselleşmiş, değişimden yana bazı genç Türk aydınlarının, bu üç Misakımillî'den vazgeçmeyi önerdiklerini ifade etmektedir (İlhan, 2005f, s.175-176).

İlhan, Türkiye Cumhuriyeti'nde sanatçıların, yazarların, basın yayın çevresinin, çeşitli sanat ortamlarının, üniversitelerin vs. kendilerini ancak Millî Şef döneminde iktidarda hissedip, güvencede saymış olduklarını belirtmektedir. Onlar için en büyük ilerici Millî Şef dönemindeki üstyapısal ilericiliği, bir diğer anlamıyla Batı taklitçiliğidir. O yüzden de hemen hepsi İnönü dönemine özgü yasakları hâlâ içlerinde taşımaktadırlar. Demokrasiyi, fikir ve yaratma özgürlüğü koşullarını, ayak takımının ya da irticanın ülkeye egemen olması gibi yorumlamaktadırlar (İlhan, 2010b, s.256).

4.2.6. Attila İlhan'ın Aydın Sınıflandırması

Attila İlhan'ın aydın kavramı üzerine fikirleri incelendiğinde, Tanzimat döneminden günümüz Türkiye'sine doğru gerçekleşen toplumsal evrim sürecinde aydınları birtakım

özellikleri açısından gruplandığı dikkati çekmektedir. Buradan hareket ettiğimizde genel olarak İlhan'ın üç tür aydından söz ettiğini görmekteyiz:

4.2.6.1. Batıcı Aydın / Komprador Aydın / Tanzimat Aydın

Tanzimat döneminden başlayarak Osmanlı mülkünde misyonerlerin faaliyetleri oldukça artmıştır. Türklerin çağdaşlaşmak ihtiyacı, o tarihlerde Batılılaşmak olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu noktada kendi kültürünü beğenmeyen, Batılılaşmaya kendi çıkarları doğrultusunda bağımlı bir aydın tipi türemiştir.

“Komprador aydın” gelişmiş metropollerden gözde bir aydını, sanatçıyı, fikir adamını seçer, tabiri caizse ülkesinde onun mümessilliğini alır, koşullarına uyuyor mu uymuyor mu pek de incelemeyen; başlar adamı, fikirlerini, önerilerini savunmaya. (...) Bu eğilim zamanla ülkenin öz kültürü üzerinde; sahte, “ecnebi” kelimenin tam anlamıyla “komprador” bir kültür tabakası meydana getiriyor (İlhan, 2004a, s.48).

Attila İlhan'ın komprador aydın olarak adlandırdığı aydın tipi bunlar ve bunların günümüzdeki türevlerinden ibarettir (İlhan, 2004a, s.48). İlhan'a göre Doğu'da ülkesine yanlış bakan aydın, Batı'nın Doğu'ya ya da Afrika'ya baktığı gibi bakan aydındır. İlhan, onlara ecnebi misyoneri anlamında 'komprador aydın' demektedir (İlhan, 2008, s.126).

4.2.6.2. Cumhuriyet Aydın

Millî Mücadele sürecindeki ve cumhuriyetin ilk yıllarındaki antiemperyalist ve bağımsızlıktan yana olan aydınlardır. Millet olma ve tarih bilincine sahip, devrimci ruhlu aydınlardır. Bu aydınlardan tek derdi, bağımsız ve laik bir ülke yaratıp bu zihniyetle halkı bilinçlendirebilmektir. Bu amaç uğruna kendi nefislerinden dahi vazgeçmişlerdir. Cumhuriyet dönemi aydınları hiçbir zaman Batılılaşma yandaşı olmamış, her zaman muasır medeniyetler ölçüsünde çağdaşlaşma çabası içerisinde olmuştur. Ayrıca cumhuriyetin ilk yıllarındaki aydınlardan, kendilerini tamamen Türk devrimine ve bu devrimin halka anlatılmasına adanmışlardır. Bir kısmı kendi sentezlerine ulaşmaya çalışmış ve bunu kendi ekseninde başarmıştır.

4.2.6.3. Soğuk Savaş Aydını

Günümüz Türkiye'sindeki aydınlardır. Yurt ve millet bilincini kaybetmiş, alafanga, halktan kopuk aydın tipidir. Kapitalist ekonomi sisteminin bencilleştiği aydınlardır. Genel nitelikleri itibariyle Tanzimat aydınına benzerler. İlhan, komprador aydın yakıştırmalarını soğuk savaş aydınları için de kullanır.

4.3. Attila İlhan ve Batılılaşma

4.3.1. Batılılaşma Nedir?

Düşünce tarihimizde Avrupa'da bizden farklı ve bize örnek olabilecek bir sistemin var olduğu anlamında Batılılaşma fikri Tanzimat döneminde ortaya çıkmıştır (Berkes, 2007, s.31).

Niyazi Berkes'e göre, Türkiye'de batıcılıkla anlaşılan şey, Türk evrimini çağdaş uygarlığa uygun yönde geliştirmektir. Hâlbuki Avrupa'da ve Amerika'da Batılılaşma ve Batıcılık, Batı diplomasisine boyun eğme anlamına gelmektedir. Bu yüzden onlara göre Kemalist devir Batı aleyhtarlığı, Menderes devri ise Batıcılık devridir. Batı diplomasisinden bağımsız bir Batıcılık, Batı dilinde Batı düşmanı kötü bir milliyetçilik demektir (İlhan, 2005f, s.410).

Niyazi Berkes'in ifadesine göre, Batıcılar, hem zorunlu gördüklerinden hem de devrimci saydıkları yeni rejimin kurulmasından kaçınmak için Batı devletleriyle uzlaşma yanlısı olanlardır. Batıcılar, çağdaş uygar bir rejim kurulması değil, meşrutiyet rejimini saltanat ve hilafetiyle birlikte korumak üzere Batı'ya el uzatma yanlısı olanlardır (İlhan, 2006, s.23).

İlhan Türkiye gibi, sahib-i medeniyet toplumların Batı'ya akıllıca bakmasını bilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. İlhan (2008, s.124)'ın belirttiği üzere "Batı'da gerçekten evrensel olan metoddur; metod, bilim demektir, bilimsel düşünce demektir; bilimin Doğulusu Batılısı olmaz; gezegenin neresinde istersen dene, su deniz seviyesinde 100°C de kaynar; elmayı nerede bırakırsan bırak, düşer."

Attila İlhan'a göre Türk devriminin altyapısı usulüne uygun gerçekleştirilememiştir. Bundan ötürü oluşan boşluk, kültür devrimiyle kapatılmak istenmiş, bunun sonucunda da Batılı alafrangalık ortaya çıkmıştır.

İlhan'a göre yıllardır çağdaşlaşma diye savunulan, ilericilerin dilinden düşmeyen Batıcılık, Batılı sermayenin ülkemizdeki sömürü çıkarlarını savunan komprador burjuvazisinin benimsediği yabancı kültürden ibarettir. Eğer bu yabancı kültürün yerli aydınlarca benimsenmesi sağlanırsa, halkla aydınlar arasında esaslı bir yabancılaşma ve kopukluk sağlanmış olacaktır. Bu kopukluk sayesinde de sömürüye karşı çıkmak isteyecek olan halk, aydınları hep sömürücülerin yanında bulacağından, başkaldırma olanakları ortadan kaldırılmış olacaktır (İlhan, 1996, s.73).

İlhan'ın ifade ettiği üzere Batılı emperyalistler, çıkarları için denetleyecekleri ülkelerde Batı yandaşı politikacılar ararlar. Bu politikacılar sözde hür dünyadan yana olacak, gerçekte ise ülkesini emperyalizmin sömürüsüne açacaktır. İlhan'a göre, Batılıların çıkarları için girdikleri ülkelerin hiçbirinde, onları kayıtsız şartsız destekleyen politikacıların mutlu bir sona ulaştıkları görülmemiştir (İlhan, 2010a, s.361).

İlhan'a göre Batılı olmayan ülkelerdeki Batılılaşma eğilimi, Batı'daki emperyalistleşme süreci ile eşzamanlı olmaktadır.

...batı emperyalist oluyor, bir de bakıyorsunuz öteki ülkeler de bir batıcılık merakıdır yayılıyor. (...) batılı olmayan ülkelerde batıcılığı yayanlar kimler? (...) başta komprador burjuvazisi, onun yanı sıra batılılaşmada çıkarı olan azınlık tüccarı, emperyalist sızmalarla açılmış yabancı dille eğitim yapan okullardan yetişme yerli kozmopolit aydınlar (İlhan, 1996, s.19).

İlhan, iktidar olmuş partilerimizin pek çoğunun liderlerinin konuşmalarında medeni dünya deyimini kullandıklarını ifade eder. Bu liderlerin bu ifadeyi kullanırken hiçbir zaman medeni dünya diye Batı'yı kasteddiklerinin, bunu yaparken de dünyanın geri kalanını gayri medeni ilan ettiklerinin farkında olmadıklarını ifade etmektedir. İlhan'ın ifade ettiğine göre, kendi kendisine medeni dünya demesi, kendi kültürünü, kendi sanatını evrensel sayması ve bütün dünyaya karşı hakim kılacak şekilde örgütlemek istemesi, Batı'nın emperyalizmiyle birlikte başlamıştır (İlhan, 2010b, s.292).

İlhan Türkiye'nin hedefinin muasır medeniyet seviyesine ulaşmak olduğunu, bunun anlamının ise Türkiye'nin, teknolojisini kendi yaratabilen, yani nükleer, sibernetik, genetik alanında özgünleşmiş, bir sanayi devleti ve sanayi toplumu olması olduğunu vurgulamaktadır. Bu ise 21. yüzyılda ordusunu, donanmasını, hava kuvvetlerini kendisi örgütleyip donatabilen, aşağı yukarı yüz milyonluk bir ülke demektir. Böyle bir ülkenin,

bulunduğu bölgede çok önemli bir istikrar unsuru olacağı bellidir. Tarihinden müdevver bazı hakları ve görevleri olacağı da doğrudur (İlhan, 2006, s.192).

Hulki Cevizoğlu'na göre, bugün Türkiye, Osmanlı'nın son dönemini yaşamaktadır. Batı, o dönemde olduğu gibi, bu dönemde de yüzümüze gülerek, büyük bir ustalıkla kuyumuzu kazmakta, kazdığı kuyuya bizi atacağını, bazen açıktan bazen de imalı olarak açığa vurmaktadır. Buna rağmen özünden kopan Batı hayranları, ateşte yanmayı kurtuluş sayarak, Batı'nın peşinden koşmaktadırlar (Cevizoğlu, 2006, s.19).

İlhan (2006, s.218)'ın belirttiği gibi “Bizim köy romancılığında, kırsaldaki ana çelişki nedir? Toprak ağasıyla, topraksız köylü mü? Hayır! Köydeki öğretmene karşı köydeki imam! Öğretmenle imam laikliği tartışırken, köyün ağası malı götürmüştür.” Bu noktada İlhan'a göre cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomik kalkınmanın asıl sorun olduğu göz ardı edilmiştir. Batılılaşma ve din ekseninde ilerlerken, topluma yabancılaşmıştır.

İlhan'ın belirlemesine göre, 90'lı yılların sonuna gelindiğinde, cumhuriyetin ilk yıllarındaki bu olay aynen ve bu defa ülke çapında yaşanmaktadır. Laikle (öğretmen) şeriatçı (imam) çatışmakta, ülkenin gelir dağılımındaki çarpıklık, holding işletmelerindeki sendikasızlık, bürokrasiden burjuvaziye akıl almayacak iltimaslar hiç kimsenin aklına getirmemektedir. Hak, hukuk derken, burjuvazi (ağa) yine zenginleşmektedir (İlhan, 2006, s.218).

İlhan, bu durumun Doğu'nun kaderi olup olmadığını sorgulamaktadır. 19. yüzyılda, ikisi de Batılı iki ülke, İngiltere ve Almanya farklı çıkarları dolayısıyla, Osmanlı'yı kullanmaya çalışmaktadır. Bu yüzden, bazen alttan alta bazen de açıkça çatışmışlardır. Bugün, o boyutlarda görünmese de Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Birliği, İslamiyet'i kullanabilmek için yine alttan alta çatışmaktadırlar. İkisinin de ortak olan amaçları Batılı Hristiyan ve beyaz emperyalist sistemin içindeki çelişme ve çatışmalara rağmen, Müslüman coğrafyasını bağımsız ve hükümran görmemektir (İlhan, 2005b, s.46).

İlhan'a göre, Türkiye yaptığı stratejik ortaklık sayesinde 1950'lere kadar barış içinde yaşamış ve kimseyle de bir sorunu olmamıştır. İktisadi kalkınması büyük bir hızla sürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yıl içindeki kalkınması, yüzde sekiz yüzde dokuz civarında olmuştur. O dönemde Türkiye Batı'yla ilişkide değildir (İlhan, 2010b, s.264).

4.3.2. Misyonerlik

Latince kökenli bir sözcük olan misyonerlik, genel olarak bir öğretiyi veya inancı, özellikle de Hristiyanlık dinini yabancı ülkelere yayma çabası içerisinde olmak anlamında kullanılmaktadır.

Osmanlı topraklarına Tanzimat döneminden itibaren çok ciddi bir misyoner saldırısı olmuştur. Amerikalılar Doğu Anadolu'da, Fransızlar Suriye ve Lübnan çevrelerinde ve Batı Anadolu'da, İngilizler İstanbul ve çevresinde etkili olmaya çalışmışlardır (Cevizoğlu, 2006, s.47).

İlhan, 1800'lerde birden Anadolu'da ve Orta Doğu'da her yerin misyoner okullarıyla dolduğunu ifade etmektedir. Bu okulların açılacağı yerler olarak çeşitli azınlıkların bulunduğu bölgelere daha fazla yoğunlaşmıştır. Mesela Lübnan, Fransızların tercih ettiği bölgelerdir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi Amerikalıların tercih ettiği bir bölgedir. Bu bölgeler, misyoner okullarıyla dolmuştur. Bu okullarda çeşitli tarikatlardan çeşitli insanlar bulunmaktadır ve bunların hepsi de Robert Koleji'nden idare edilmektedir (İlhan, 2010b, s.297-298).

İlhan'ın ifadesine göre, misyoner okulları öğrencileri üzerinde hem din hem de kültür değiştirme politikası gütmektedir. Bu okullar bireylerin dinini değiştirebilirse değiştirmekte, değiştiremezse kültürünü değiştirmektedir. İlhan (2010b, s.299)'ın belirttiği gibi "Osmanlı tebaasının önemli bir kısmı Hristiyan, onlara din değiştirmek de gerekmiyor. (...) Ermeni, Gregoryansa bakıyorsun Katolik oluyor. Fransızların hizmetine giriyor böylelikle."

Misyoner okullarından mezun olan kişilerin ileride Osmanlı'nın yönetiminde yer almasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu durum bir süre sonra çığırından çıkarak, ordu ve donanmayı dahi bu kişilerin düzene sokmasına kadar girmiştir. Tanzimat'tan hatta öncesinden itibaren, kara ordusu Almanlara, deniz ordusu da İngilizlere emanet edilmiştir. İlhan'a göre bunun sonucunda İngiliz zihniyetli deniz subayları, Alman zihniyetli kara subayları yetişmiştir (İlhan, 2010b, s.298).

4.3.3. Emperyalizm

Gelişmiş ülkelerin zayıf ya da az gelişmiş ülkeleri ekonomik, politik ve kültürel bakımdan baskı altında tutması, onları hâkimiyeti altına alması süreci ya da işlemine emperyalizm denir (Cevizci, 2003, s.135).

İlhan'a göre klasik emperyalizm, Batı Avrupa dışındaki medeniyet ve kültürleri yok saymaktadır. Sömürgeciliğini, diğer ilkel ülkelere medeniyetin ışığını götürmek gerekçesine dayandırmıştır ki, o ışık Batı Avrupa'nın ışığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani Hristiyanlık, Yunan / Latin kültür temeli ve ondan üretilen Batılı değerlerden oluşmaktadır. Avrupalı sömürgecilik (colonialism), bu medeniyeti, öteki halklara zorla gerektiğinde silah kullanarak dayatmıştır.

İlhan'a göre eski zamanlarda olsun, yeni zamanlarda olsun emperyalist sistem, denetimi altına aldığı ülkeye izin verdiği kadar gelişme olanağı tanımaktadır (İlhan, 2010a, s.185).

Emperyalizm, arazisi geniş ve zenginliği bol bir ülkeye ham maddeleri ucuza alıp, ürettiği mamulleri pahalıya satmak için gelmektedir. Emperyalizm bir ülkeye girdiğinde birinci sorunu, yerli halkla bağlantı kurabilmek olmaktadır. Emperyalist devletler bunun çaresi olarak, halktan bir kısmını büyük miktarda paralar ödeyip kendilerine temsilci seçerek, yabancı sermaye adına yerli halkla bu temsilcilerin temas kurmasını sağlamaktadır. Bu temsilciler ürünü ucuza alıp, mamul maddeyi pahalıya satmakta, asıl emperyalistler ise geri planda rol oynamaktadırlar (İlhan, 1996, s.70).

İlhan'a göre sistem bir ülkeye el koyduğunda önce onun savunma ve güvenlik anlayışını farklılaştırmakta, o güne kadar ulusal egemenliği ve bağımsızlığı korumakla görevli olan silahlı kuvvetler ve güvenlik kuvvetlerini o günden itibaren ideolojik bir savaşa katılmış, yıkıcı güçlere, tehlikeli mihraklara karşı yöneltmiş olmaktadır. Oysa bu yöneltme, emperyalizmin bir ülkenin silahlı kuvvetlerini ya da güvenlik örgütlerini kendi halkına karşı kullanmasına zemin hazırlamaktadır (İlhan, 1995, s.32).

İlhan'ın ifadesine göre, emperyalist sistem, etkisi altına aldığı ülkelerin her türlü bağımsızlık girişimini komünistlik diye tanımlayıp, bütün müdahale olanaklarını elde etmektedir. Bu noktada bağımsızlık girişiminin somut belirtisi, Amerikan servislerine göre siyasal ve ekonomik yönde kendini göstermektedir. Siyasal yöndeki belirti, sistem içindeki ya da üçüncü dünyadaki ülkenin doğu bloğu ile iyi ilişkilere yönelmesi, özellikle Rusya ile

dost olmasıdır. Ekonomik yöndeki belirtiyse, Amerika'nın kendisine önerdiği kalkınma planını önemsemeyip, ciddi ve ağır sanayileşmeye kalkışması ve bu yönde başka ülkelerle temasa geçmesidir. Bir ülke bu iki eğilimi gösterirse, emperyalist sistemin onu komünist diye nitelendirmesi gecikmemektedir. Ardından da o ülkede bağımsızlığı vurgulayan siyasi kadrolar elenmektedir (İlhan, 1995, s.55).

Emperyalist sistem, etkisine aldığı bir ülkede ulusal iradenin getirdiği ya da getireceği iktidarı dışarıdan kısıtlamaktadır. Ulusun yasal iradesi hiçe sayıldığında, emperyalist sistem gizli servisler ve ajan kişiler aracılığıyla, işçi sınıfını da kullanarak, kendi işine yarayacak bir kişiyi ve hükümeti iş başına getirmektedir (İlhan, 1995, s.92).

Seçimler bir ülkenin ulusal iradesini deyimler, sonuç o ülke halkının somutlaşmış iradesidir. Demokrasi halk egemenliği rejimi ise, bu iradenin Mustafa Kemal Paşa'nın deymiyle bilakayd-ü şart (yani kayıtsız şartsız) millete ait olması gerekiyor. Eğer gelişmekte olan bir ülke, savunma ile kandırılıp emperyalist sistemin tuzağına düşürülürse, hapyı yuttu demektir. Neden zira milletin iradesine dışarıdan emperyalist sistemin başı tarafından kayıt ve şart koyulmuştur. . (İlhan, 1995, s.81).

Ona göre, yakın dönemin Batıcı devlet adamlarının uğradıkları hazin akıbetler vardır.

Şöyle ki:

Emperyalist bir ülkenin ya da sistemin adamısın diye tutup seni paraşütle iktidara indiriyorlar, bir süre bakıyorlar ki bu adam sistemin çıkarlarını kolluyor ama ülkesinin çıkarlarını da ihmal etmiyor, yandı, ekonomik ambargo, askeri ambargo, iç karışıklık, anarşi, terörizm derken, bakıyorsun gümbürdemiş. Kimisi öldürülüyor, kimisi yargılanıyor, kimisi asılıyor. Yerlerine elbette sistemin kendisine daha sadık saydığı başkaları getiriliyor. Bunun en güzel örneği sanırım Zülfikar Ali Butto. Tabi Menderes'i de sayabiliriz (İlhan, 2010a, s.362).

Emperyalist sistem, sömürdüğü az gelişmiş ülkede komprador burjuvazisini maşa olarak kullanmak amacıyla yaratırken, sadece ekonomik düzeyde bir iş yapmaz, kültürüyle de onu teslim alıp, kendi halkından kopararak yabancı kültüre katmaktadır. İşi dininden ayırmaya, kendini başka bir ulustan saymaya kadar vardırırmaktadır (İlhan, 1996, s.71).

Emperyalist devletlerin, sömürdükleri ülkelerdeki yerli halktan edindikleri temsilcileri sömürüyü yönettikleri için emperyalistlere kendi çıkarlarıyla bağlanmaktadır. Onların dinini kabul ettiği için kendi halkından koparak, ulusunu, görenek ve geleneklerini küçümseyen, emperyalistlerin papaz ya da rahibe okullarında okuduğu için de emperyalist devletin kültürüne bağlı, yabancılaşmış bir zenginler zümresi yetişmektedir. İlhan'ın komprador burjuvazisi olarak adlandırdığı kitleyi bu grup, komprador kültürünü de bu kitlenin kültürü oluşturmaktadır (İlhan, 1996, s.70).

İlhan'a göre Batılı emperyalist sistem üçüncü dünya ülkelerini itip kakmakta, hor görmekte, kültürlerini ezip dağıtmaktadır. Millî burjuvazisini oluşturamamış, millet

olamamış bu toplumlar da Batı'ya olan öfke ve tepkilerini dine yani İslam'a sığınarak, onu destekleyerek göstermektedirler (İlhan, 2008, s.258).

İlhan'a göre emperyalizm, Osmanlı'yı çökertmek için Hristiyan tebaasını Osmanlı kültür sentezinden (hayat tarzından) kaydırarak işe başlamıştır. Önce onlar alafrangalaşmış, bilahare 19. yüzyıl Osmanlı intelligentsiası¹, onların yaşantısına özenmiştir.

Felatun Bey, Efruz Bey ve diğerleri! Halkımızın monşer ya da monbey adını taktığı bu münevver muhitinin Osmanlı'ya bulabildiği çıkış yolu –bütün açıklığı ve çıplaklığı ile- Mütareke'de meydana çıkmıştır: ya Amerikan mandası ya İngiliz himayesi! Bileğinin hakkıyla buna karşı çıkıp istediği sonucu alan Müdafaa-i Hukuk Doktrininin, aynı türden bir çağdaşlaşma yanlısına düşebileceği akla gelir mi? Başa gelmiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında beri, neo-Tanzimatçı bir sürecin içindeyiz (İlhan, 2006, s.217).

İlhan, Osmanlı'daki komprador burjuvazinin gayrimüslim halktan devşirilmiş olduğunu ifade etmektedir. Onun ifadesine göre, yabancı sermaye emperyalist düzeyde ülkeye girdikten sonra Galata, Pera, Selanik, İzmir ve Beyrut şehirlerinde Levantenler, Museviler, Ermeni ve Rumlar, yavaş yavaş Osmanlı kültür sentezinden kopup çıkarlarını birleştirdikleri yabancıların kültür anlayışı içine girmişlerdir. Bu şehirlerde, komprador burjuvazisine mahsus bir alafranga yaşama biçimi ortaya çıkmış, seçkin Türk aileleri ve aydınları ecnebi karakterinden ötürü, bu yaşama biçimini ilerencilik sanmışlardır. İlhan, 1950'li yıllara kadar İstanbul'da özellikle Beyoğlu, Şişli, Maçka üçgeni içinde aynı yaşama biçiminin özenle sürdürülme sebebinin de bu duruma bağlamaktadır (İlhan, 2004a, s.76).

...Son Osmanlı sadrazamlarından çoğunun İngilizci olduğunu da bilmez değilsiniz. (...) içlerinden İngiltere devlet-i fehimesine başvurup, Osmanlı mülkünü kurtarması için belirli bir süre galiba on yıl kadar sömürge olarak kullanmasını öngörenler bile çıkmıştır. (...)bu adamlar Osmanlı'yı o kadar çaresiz, o kadar yalnız ve güçsüz hissediyorlardı ki, ayakta kalabilmesini ancak bu koşullar altında mümkün görüyorlardı (İlhan, 1996, s.15).

Batılı emperyalistler Osmanlı'yı sömürmeye karar verdikleri zaman, Osmanlı Devleti'ne oranla üretim ilişkilerini daha ileri bir aşamaya ulaştırmışlardır. 15. yüzyılda Osmanlı'nın Doğu ve Orta Avrupa derebeyliklerine göre sahip olduğu üstünlüğü ele geçirmişlerdir. Bunun üzerine mekanizma tersine çalışmaya başlamıştır. Osmanlı derebeyliğe doğru gittiğinden ve üretim ilişkileri geri kaldığından, sınırları içindeki uluslar kendilerini tutsak saymaya başlamışlardır. Batı (emperyalizm), Fransız devriminin özgürlükçü demokratik ilkeleriyle yayıldığı için Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan uluslara çekici gelmiştir.

İlhan'a göre, o dönemde Sırpılık, Bulgarlık, Rumluk, Araplık davaları ortaya atılarak sözde bu halkların özgürlüklerine kavuşmaları savunulmuştur. Ama Batı, emperyalizm aşamasına

¹ Osmanlı aydınları.

ulaşmış olduğundan Osmanlı'dan kopardığı her yeni halkı Ortadoğu bölgesinde kendisine bağlı bir ajan devlet haline dönüştürmüştür. Bulgaristan Rusya'nın, Yunanistan ise İngiltere ve Fransa'nın ajanları haline gelmiştir (İlhan, 2010a, s.253).

İlhan'a göre İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar, Osmanlı'yı Arap topraklarından çıkardıktan sonra bu coğrafyada iki ana temayı işlemişlerdir:

1. Türkler, Osmanlı döneminde Müslüman Arap ülkelerini sömürge yapmış, yıllarca onları sömürmüştür.
2. Aynı Türkler, 1920'lerden başlayarak İslamlıktan uzaklaşmış, 'gâvur' olmuşlardır.

İlhan'a göre bu propagandaların ardından, Araplarla Türkler arasında herhangi bir yakınlık nedeni kalmamış, böylelikle emperyalizm amacına ulaşmıştır. Türkler ve Araplar artık birbirlerinden nefret eden iki millet konumuna gelmiş, bu sayede de Orta Doğu'da kesin bir Müslüman egemenliğinin ortadan kalkması sağlanmış ve emperyalizmin petrol bölgesinde keyfi yönetimi sağlanmıştır. İkinci dünya savaşının sonuna kadar bu durumda bir değişiklik olmamıştır. İlhan'a göre bu sürecin sonrasında dahi Batılılar, Müslümanlar arasındaki bu ikilikten yararlanarak, Osmanlı döneminde bölgede tutunamamış siyonizmi Filistin'de egemen kılmışlardır. İlhan'ın ifadesine göre, o tarihlerde, İstanbul'da çıkan önemli gazetelerin çoğunda İsrail devleti göklere çıkarılmakta, bu girişim Türklerle örnek olarak gösterilmektedir (İlhan, 2010a, s.351).

İlhan, Ermeni isyan hareketlerinin de tıpkı Sırp'ların, Bulgarların, Rumların isyan hareketleri gibi 19. yüzyılda başladığını vurgulamaktadır. 19. yüzyıl sonlarından itibaren ve 20. yüzyıl başlarında Batılı kapitalizmin, emperyalizm aşamasına ulaşmasını bu durumun nedenleri arasında göstermektedir. Batılı kapitalizmin parçalamaya karar verdiği ülkelerin başında Osmanlı İmparatorluğu gelmektedir (İlhan, 2010a, s.369). İlhan'a göre bu topraklarda yaşayan insanların kimlik sorunlarının tartışılmaya başlanması, emperyalizmin bu ülkeyi dağıtmak istemesinden doğmuştur. Ondan evvel hiç kimse böyle bir teşebbüste bulunmamıştır.

İlhan'a göre isyan eden uluslara baskı yapılmış olsaydı, Osmanlı Devleti çekildikten sonra, bu milletlerin dinleri, dilleri, kültürleri yok olmuş olurdu. Eğer bu uluslar asimile olmayıp, hala kendiliklerini koruyabiliyorlarsa bunu sağlayan Türkler olmuştur. Buna mukabil, İngiltere veya Fransa imparatorluğunun topraklarından çıkan uluslar hala İngilizce ve Fransızca konuşmaktadırlar. Bu uluslar kendi kültürlerini kaybetmişlerdir. İlhan (2010a,

s.370)’ın ifadesine göre “Cezayir yazarları hâlâ Fransızca yazıyorlar. Emperyalizm işte budur, Türkiye’de de bunu yapmak istiyordu, Osmanlı’da da.”

İlhan’a göre Batılı emperyalist sisteme direnebilmenin yolu, onlar millet sonrası aşamalarına ilerlemiş iken, Müslüman toplumları ümmet aşamasında tutmakla ya da ümmet aşamasına döndürmekle değil, laik ve demokratik millete dönüşmelerini gerçekleştirerek, maneviyat ortamında değil, maddiyat ortamında, yani pozitivist teknolojiyle güçlenerek, karşılarına çıkmakla mümkün olacaktır (İlhan, 2008, s.259).

Türkiye otuz yıl önce vahim bir yanıyla emperyalist sisteme elini kaptırmıştır, kolunu kurtaramıyor. Sağcısı, solcusu ortacısı önce bunu saptayacak, yabancı müdahalesine, ulusal iradenin dıştan kısıtlanmasına karşı Müdafaa-i Hukuk cephesini oluşturacak, aramızdaki sağcılıkları solculukları sonra tatlılıkla çözümleriz (İlhan, 1995, s.69).

İlhan’a göre emperyalist sistem öncelikli olarak karma ekonomi düzenini dağıtmayı amaçlamaktadır. Önce onu özelleştirme ve küreselleşme ile dağıtıp, sonra ılımlı İslam yani İslamiyetle demokrasiyi bağdaştırıp, liberal Türkiye’yi bütün İslam coğrafyasına model olarak önerecektir. Oysa Türkiye’yi Türkiye yapan, temeli 1930’lu yıllarda atılmış olan bu düzendir. İlhan bu noktada dünyanın kaderinin iki yüz çok uluslu şirkete bağlı olduğunu düşünmektedir. Bu şirketlerin sahipleri gezegenin de sahipleri olmaktadır. Beş gelişmiş kapitalist ülke (Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Fransa, İngiltere, Almanya) kendi aralarında en büyük 200 çok uluslu şirketin 172’sine sahip bulunmaktadır (İlhan, 2005b, s.39).

Attila İlhan’a göre sistemin iç çelişkileri bellidir. Ona göre, Avrupa (Fransa, Almanya) ile Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye’ye aynı gözle bakmamaktadırlar. O, bu noktada Türkiye’ye düşen görevin herhangi bir ülkenin manda ya da himayesine sığınmak değil, 1920’lerde Gazi Mustafa Kemal’in yaptığı gibi tam bağımsız kalmak olduğunu ifade eder (İlhan, 2005b, s.43).

İlhan’a göre, mütareke yıllarında ülkeyi yönetemediğimizi kabul edip bağımsızlığımızı ve iç güvenliğimizi koruması için ülkeyi İngiltere’nin ellerine teslim etmekle, bugün iç ve dış kaynaklarımızın tıkanmış, dışarıda Kıbrıs yüzünden çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığımızı, askeri ve iktisadi ambargo yüzünden bunaldığımızı ileri sürüp Dünya Bankası’nın, Para Fonu’nun tek kelimeyle emperyalist sistemin isteklerine boyun eğmek, çok farklı şeyler değildir. Çünkü son noktada her iki durumda da kazançlı çıkacak olan emperyalizmdir (İlhan, 2010b, s.156).

İlhan, Keçecizade Fuat Paşa'nın padişaha İngiltere devleti ile aramız bozulacağına birkaç vilayeti vermemizin daha yerinde bir davranış olacağını ifade ettiğinin altını çizmektedir. Buradan yola çıkan İlhan, "Kıbrıs'ı versek ne olur" diyen aydın ve devlet adamlarının aynı zihniyete sahip kişiler olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2010, s.269).

İlhan'a göre sistem, Türkiye'nin pazar olarak alıkonmasını istemekte, ekonomi alanında onu bağımsızlaştıracak ve büyüme kaydetmesini sağlayacak girişimlere kesinlikle karşı durmaktadır. Yıllardan beri Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Amerika'nın kendisi Türkiye'yi bu türlü girişimlerden geri bırakmak için askeri yönetimlere başvurmak da dâhil pek çok yol denemiş, baskılar yapmıştır (İlhan, 2010b, s.194).

Küçümsedik, yalnızca küçümsedik, otobüslerin vızır vızır işlediği bir dönemde, hala raylar üzerinde giden bir taşıma aracına bağlı kalmayı ilkelik saydık, sonunun nereye varacağını hiç düşünmeden, önce tramvaylarımızı otobüslerle, sonra otobüslerimizi özel otomobillerle değiştirme yolunu tuttuk. Meğerse böyle yapmakla dışa bağımlı bir taşımacılık anlayışını yaratıyor, ilerde şehirlerimizi trafik sıkışıklığından geçilmez hale getirecek bir tarihsel yanlışlığa düşürüyormuşuz (İlhan, 2010a, s.202).

Attila İlhan'a göre, bir ülke kapitalist uluslar arası ticaret düzeni içine girdiğinde, borç verip borç alır hale gelecektir. Kapitalizmin emperyalist aşamasında, gelişmiş devletler daha az gelişmiş olanlara, kredi açıp borç verirler ki, bu gerçekte o ülkelerin önce ekonomisini, sonra bağımsızlığını teslim almaları anlamına gelmektedir (İlhan, 2010a, s.207).

İlhan'a göre Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı ortalarına kadar ödediği Osmanlı borçları, Batılı emperyalist sistemin Osmanlı'yı teslim almak için kullandığı en etkili ve geçerli ekonomik araçlar olmuştur. Osmanlı'nın kapitalist ekonomi düzeninden bir şey anlamayışı, bu yüzden de borçlanma politikasına girmesi Batılı devletlerin işini kolaylaştırmıştır (İlhan, 2010a, s.208).

İlhan 1919 şartları içinde emperyalizmi bu topraklardan süpürüp atmış, dört dörtlük istiklal-i tam sahibi ve özgür bir devlet kurmuş, o şartlar içinde, o perişanlıkla bunu yapan bir ülkenin şimdiki şartlar altında bunun hayli fazlasını yapabileceğini ifade etmektedir (İlhan, 2010a, s.388-389).

İlhan'ın ifadesine göre Mustafa Kemal'in iç içe üç büyük eylemi bulunmaktadır:

1. Emperyalizme karşı Kurtuluş Savaşı,
2. Padişaha karşı demokratik devrim,
3. Toplumun ümmet aşamasından millet aşamasına dönüşümü (İlhan, 2010, s.392).

İlhan'a göre, Mustafa Kemal İstanbul'daki hükümete başkaldırdığı zaman "ihtilalci", devraldığı toplumu dönüştürmeye koyulunca "inkılâpçı" olarak değerlendirilmelidir (İlhan, 2010a, s.392).

Doğu bloğunun dağılıp Sovyetlerin ortadan kalkmasıyla, soğuk savaş boyunca özgürlük savaşçısı rolünü oynamış olan sistemin (emperyalizm) gerçek maksadı ortaya çıkmıştır. Bunun ardından küreselleşmenin ulus devlete düşman olan klasik emperyalizm olduğu, açıkça ortaya çıkmıştır (İlhan, 2010b, s.261).

İlhan'a göre Türkiye, Rusya, Çin, Hindistan, İran bir araya geldiğinde dünyanın dörtte üçünü oluşturmaktadır. İlhan, sayılan ülkeler içerisinde nükleer santrale sahip olmayan tek ülkenin Türkiye olduğunu ifade etmektedir.

Çünkü biz diyoruz ki çok zararlı nükleer. Öyle diyorlar bizim aydınlarımız. (...) bu kadar nükleer güçle ortak olup sende nükleer olacaksın otomatik olarak. (...) Sen de savaşçı bir milletsin kim gelip de senin gözünün üstünde kaşın var diyebilecek o zaman. (Avrupalılar) (...) o zaman sen o kadar büyük büyük bir pazarın içinde olacaksın ki, senin üzerinden o pazara girebilmek için çalışacaklar (İlhan, 2010b, s.269).

İlhan, Türk milletinin Birinci Dünya Savaşı'na dünyanın beş büyük devletinden biri olarak girdiğinin altını çizmektedir. Türk milletinin o zaman da şimdi de büyük topraklara sahip olduğunu ifade etmektedir. Birinci Dünya Savaşı esnasında nüfusumuz 12-13 milyon civarında iken, şimdi 65 milyon olduğunu ifade etmektedir.

Adam hesaplamış, bilmem ne zamanında 100 olacak. 100-200 milyonluk burada Türk insanı düşünebiliyor musun? Bir de sanayinin kendini geliştirir, nükleer olabilir, ordusunu, donanmasını kendi donatabilirse. Üstelik petrol alanında ortaklık yerine kurulmuş stratejik bakımdan fevkalade önemli bir yerde koca bir devlet. Bunun olmaması lazım. Sevr de bunun için düşünülmüş (İlhan, 2010b, s.275).

İlhan'ın tespitine göre, günümüzde devleti yönetmekte olan kişilerimizin büyük çoğunluğu Soğuk Savaş içerisinde yetiştirilmiş olan Batı ve NATO bağımlısı adamlardan oluşmaktadır. İlhan'a göre bu devlet adamlarının kafaları bu yönde çalıştığı için bağımsız, yüz elli milyonluk ve nükleer enerji dahil hepsine sahip bir ülke tasarlayamamaktadırlar. Çünkü bu durum tasarlandığı zaman, Batı tasarlama önüne taş koymaktadır.

İlhan'a göre Türk milleti her zorluğu yenebilir, her şeyi başarabilir. Fakat bunu ona telkin etmek gerekmektedir. İlhan, Gazi'nin "Türk, övün, çalış, güven." diyerek bunu yaptığını ifade etmektedir. Ona göre, günümüzde Mustafa Kemal'in vurguladığı bu kendine güvenmeyi yok etmektedirler (İlhan, 2010b, s.278).

...biz ilkokula başladığımız zaman bile dünyada Afrika kıtasının neredeyse tümü, Asya'nın üçte birinden fazlası sömürgeydi ve Güney Amerika sömürgeye çok yakın bir konumda bulunuyordu. (...) Birinci Cihan Harbi'nin sonunda eğer Sevr Antlaşması uygulanabilseydi dünyadaki bütün Müslümanlar sömürge halkı oluyorlardı (İlhan, 2010b, s.293).

...yerli halkların hepsinin kendine mahsus bir medeniyeti, bir kültürü, bir dini var. Bir dili var. Hâlbuki bunlar, gelenler, şu kesin inançtaydılar ki, asıl gerçek din Hıristiyanlıktır. Gerçek kültür de kendi kültürleridir. Yerliler aslında barbardırlar. Fakat bunlarla iş yapmak zorundalar. (...) Onların dilini öğrenmekte zorluk çekiyorlar. Hatta biraz da tenezzül etmiyorlar. Hal böyle olunca misyoner mekteplerinde bunların bir kısmını Hıristiyan yapıyorlar. (...) Ortaya yeni bir tip adam çıkıyor. Bu yeni çıkan adam tipi dokusuyla, ana kültürüyle baba kültürüyle yerli, fakat misyonerlerden aldığı eğitimle ve öğrendiği şeylerle yabancı (...) İlk defa bunlara “kompradore” diyorlar, kompradore, doğrudan doğruya bir yerli halkın içinden seçilmiş, dini, dili ve kültürü değiştirilmiş, yani kültürsüzleştirilmiş bir adamın, hakim metropol ülkeye tabi bir insan olarak kullanılması anlamına geliyor (İlhan, 2010b, s.294)

İlhan’a göre yukarıda anlatılan durumu İngilizler istemişlerdir. İlhan, Tanzimat-ı Hayriye’yi tam anlamıyla “Tanzimat-ı Şerriye” olarak görmektedir. Ona göre, Tanzimat Fermanı bir beladır. Bu fikrinin gerekçesi olarak, o zaman Batılılar, Osmanlı halklarını serbestliğe, medeni haklara, medeni dünyaya, medeni hürriyetlere kavuşturmak bahanesiyle kendi kurallarını Osmanlı’ya kabul ettirmeye başlamışlardır.

İlhan günümüzde Türkiye’nin, ekonomik anlamda, ortak pazar sayesinde yani AB, IMF ve Dünya Bankası sayesinde komprador ekonomiye dönmüş durumda olduğunu belirtmektedir. Ona göre, ülkemizde komprador ekonominin başını çeken örgüt, TÜSİAD olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset alanına baktığımızda ise, İlhan’a göre, NATO’ya girdiğimizden beri bağımsız bir dış politika gösterememekteyiz. Türkiye, NATO’ya girdiğinden beri doğrudan doğruya onların etkisi altında kalmaktadır. İlhan’a göre bu durum, edebiyatta da sanatta da aynı şekilde gerçekleşmektedir (İlhan, 2010b, s.305).

4.3.4. Avrasyacılık

Türkiye’de Avrasyacılık tartışmaları gündeme geldiğinde akla ilk gelen isimlerden biri Attila İlhan’dır. İlhan, Avrasyacılıkla ilgili düşüncelerini söyleşilerinde sıklıkla dile getirmiştir.

İlhan’a göre Türkiye bir Avrupa devleti olabilir, ama Türkler asla Avrupalı değil, Asyalıdır. Ona göre Türkiye için en doğrusu bir Avrasya politikasında köşe taşlarından birisi olmaktır (İlhan, 2010b, s.265). Attila İlhan, Türkiye açısından Avrasya düşüncesinin temellerinin, Türkiye’nin Batı’ya bağımlı olmadığı Mustafa Kemal dönemi dış politikasında yattığını düşünmektedir.

Maslov’a göre İlhan, Avrasya ve Turan tanımlarının aynı olduğunu düşünmektedir. Fakat Avrasya’nın temel eksenini Türkiye ve Rusya’yı görmektedir. Daha sonra bunlara

İran, Balkan ülkeleri, Çin ve Hindistan'ı da eklemiştir. Maslov'un (2012, s.3) belirlemesine göre İlhan, Millî Mücadele döneminde Yunanlılar ve İngilizlere karşı Bolşevik Rusya ile işbirliği yapma hususunda Atatürk'ün izlemiş olduğu politikanın Avrasya politikası olduğunu savunmaktadır.

Attila İlhan'ın Avrasya coğrafyası olarak belirlediği ülkelere bakıldığında, bu ülkelerin genel özelliklerinin, büyük güçlerin üzerlerinde parçalama ve sömürme politikaları izlediği ülkelerle, bu büyük güçler karşısında güçleriyle belli bir oranda bağımsızlığını koruyabilen ülkeler olmak üzere iki grupta toplandığı söylenebilir. Erdem'in ifadesine göre, bu ülkelerin Avrasya birliğine giriş nedenleri sömürücü büyük güçler karşısında mazlum milletler konumunda olmaları, giriş amaçları ise sömürücü güçler karşısında kendileri gibi aynı konumda bulunan uluslarla güç birliği yaparak, bu sömürücü düzenden çıkabilmektir.

Attila İlhan, Avrasyacılık konusunda Sultan Galiyev'in fikirlerinden hareketle mazlum milletler ifadesini kullanmaktadır. İlhan, Avrasya alternatifinin ancak Rusya / Türkiye / İran sacayağına oturtulursa gerçekleşme şansının olacağını vurgulamaktadır.

İlhan, Avrasya seçeneğinde, Ruslar ve Türklerin baskın iki unsur olması gerektiğinden söz eder. Ona göre, Rus halkının SSCB dönemine olan özlemi, Türk halkının Kemalizm özlemiyle boy ölçüşecek durumdadır. Ona göre, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Topluluğunu oluşturan ülkeler¹ bir araya geldiği takdirde Avrasya ortaya çıkacaktır (Erdem, 2010, s. 55).

Sovyetler Birliği içerisindeki Türklerle, Anadolu Türkleri arasındaki kan bağına hiçbir yazısında öne çıkarmamıştır. O, bu noktada daha çok Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde gerçekleşen Anadolu'nun kurtuluş mücadelesi ile Sovyet Türklerinin Sultan Galiyev çizgisindeki antiemperyalist mücadeleleri arasındaki benzerliğe dikkat çekmektedir. İlhan, Avrasya birliğinin ulusalcı sosyalizmin hakim olduğu bir model olması gerektiğini ifade etmektedir.

İlhan (2005, s.178)'in ifade ettiği gibi "Avrasya ülkelerinin gerçekleştireceği siyasal ve ekonomik Avrasya kutbu, hem Amerika'nın hem Avrupa Birliği'nin hem de Uzakdoğu Kaplanları'nın petrol heveslerini kursaklarında bırakacak; bölgeye ait petrolün, bölgenin kalkınması için kullanılmasını sağlayacaktır."

¹ Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan.

Avrasya, 'petrol coğrafyası' ama neresinden bakılsa, hem Türk coğrafyası hem İslam coğrafyası; o coğrafyada, zamanında Selçuklu / Osmanlı medeniyet sentezini yaratmış olan Türklerin; feodal / ümmet aşamasından gösterdikleri bu alakayı; burjuva / millet aşamasına yükselince, gösterememelerine doğrusu çok şaşılırdı. Gösterememişlerdir: Avrasya'nın güney kuşağında, Anadolu Türkleri, Müdafaa-i Hukuk platformunda, o coğrafyayı savunurken; kuzey kuşağında, Sovyet Türkleri aynı coğrafya için savaş veriyorlardı. Üstelik her ikisi de hem iç düşmana karşı hem dış düşmana karşı (İlhan, 2005I, s.184).

İlhan, Avrasya birliğini yeni dünya düzeni, küreselleşme ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere bütün emperyalist güçlere karşı direnebilecek düzeyde bir uluslar birliği olarak görmektedir.

4.3.5. Tanzimat Döneminde Batı Algısı

Attila İlhan'a göre, Tanzimat dönemi ve sonrası Osmanlı Devleti ciddi boyutta birbirine karşıt bir kültür ikiliği yaşamaktadır. Tanzimat döneminde bir yanda mahalle mektepleri, tekke, medrese ve zaviyeler ümmet aydını yetiştirirken diğer yanda yabancı dille öğretim yapan çeşitli Hristiyan tarikatlarının misyoner okulları komprador aydın yetiştirmektedir. İlhan'a göre ilk grupta sıralanmış olan eğitim kurumlarına baktığımızda, bunların Osmanlı'yı geleceğine değil, geçmişine çekmek amacıyla oldukları görülmektedir. İkinci gruptaki misyoner okullarına baktığımızda ise, geçmişi külliyen reddedip Batılı metropol ülkelere benzemeyi marifet sayan bir eğitim anlayışı karşımıza çıkmaktadır. İlhan'a göre, Osmanlı'nın son iki yüzyılı, Tanzimat ve Meşrutiyet süreci, çağdaş ve ulusal kültür sentezini başaramamış bu iki aydın türünün çatışmasıyla geçmiştir (İlhan, 2005b, s.66).

İlhan, Tanzimat ve Meşrutiyet hareketlerine dikkat edildiğinde yabancıların etkisiyle ve onların istekleri istikametinde gerçekleştiğinin fark edilebileceğini belirtmektedir. Bu süreçteki aydınların bir kısmı da Batılılaşma fikrine önyak olmuştur. İlhan (2010b, s.300)'ın belirttiği üzere: "Tanzimat sonları Meşrutiyet başlarına doğru Avrupa'ya okusunlar diye gönderilmiş aydınların da evcilleştirilmesi suretiyle Beyoğlu'nda, Beyazkule'de veya Frenk mahallelerinde yerli Hristiyanlarla beraber artık Batılılaşmış, yani medeni dünyaya ait olmuş sayılan bir aydın kesimi belirmiştir."

İlhan, sağcılarımız arasında yanlış bir inanış olarak Osmanlı Devleti'nin tamamen Doğulu ve Doğulu değerlerin savunucusu, Mustafa Kemal Atatürk'ün ise memlekete gâvur Batıcılığını sokmuş olduğu yönünde bir algı olduğunu vurgular. İlhan'ın ifadesine göre,

Osmanlı'nın Batı'dan etkilenmesi Tanzimat dönemiyle başlamış, Tanzimat sonrası padişahları saray erkânı için görgü usullerini bile Avrupa saraylarına göre değiştirmeye kalkışmışlardır. İlk opera ve operetler, ilk orkestra deneyleri hep saraylarda yapılmıştır (İlhan, 1996, s.47).

4.3.6. Cumhuriyet Döneminde Batı Algısı

4.3.6.1. Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Batı Algısı

İlhan'a göre, Mustafa Kemal Millî Mücadele dönemindeki uygarlık düzeyinin yönetici ve sermayedarlarla halk karşıtlığını taşıdığını, Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak isteyenlerin de o yabancı sermayedarlarla onların yönlendirdiği yöneticiler olduğunu bilmektedir. Atatürk, buna karşı tam bağımsızlığımızı özellikle mali bağımsızlığımızı kazanmamız gerektiğini, bunun yolunun da sanayileşmekten geçtiğini vurgulamaktadır (İlhan, 2010a, s.161-162).

Atatürk'ün ifadesiyle: "...Bugünkü savaşlarımızın gayesi tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın tamlığı ise ancak mali bağımsızlıkla mümkündür. Bir memleketin maliyesi bağımsızlıktan mahrum olunca, o devletin bütün hayat kollarında bağımsızlık felce uğramıştır. Çünkü her devlet organı ancak mali kuvvetle yaşar..." (İlhan, 2010a, s.160).

Atatürk: "Nasıl elbirliğiyle bir Misakımillî gerçekleştirdiysek, aynı şekilde bir say Misakımillî'si gerçekleştireceğiz." demiştir. 'Say' emek demektir. İlhan'a göre Mustafa Kemal, bir emek Misak-ı Milli'si ortaya koymuştur. Mustafa Kemal, dünyada özellikle sömürülmüş olan ülkelerde sınıfların tam oluşamadığını, çünkü hakim sınıfların yabancıyla işbirliği yapan komprador kapitalist olduğunu, geri kalanlarının hepsinin halk diye adlandırılabilceğini ve bunların hepsinin antiemperyalist bir cephede buluşması gerektiğini savunmaktadır. İlhan, Cumhuriyet Halk Partisi'nin de böyle kurulmuş olduğunu ifade eder (İlhan, 2010a, s.374-375).

İlhan, Mustafa Kemal'in iktidarın yapısal niteliğini, padişahın iradesi yerine halkın iradesini koyarak değiştirip, sosyalist değil demokratik bir devrim deneğinin altını çizmektedir. Mustafa Kemal'in yapmış olduğı devrim, emperyalizmin azgın dönemine

rastladığından bu demokratik devrimcilik ister istemez bir mazlum milletler antiemperyalistliğiyle kaynaşmaktadır (İlhan, 2010a, s.163).

İlhan'a göre, Türkiye'nin kuvayimilliyeye döneminden itibaren uluslararası politikası, kapitalist emperyalizme karşı bir müdafaa-i hukuk, bir haklarını savunma politikası olmuştur. Batılı devletler yeni Türkiye'yi de Osmanlı gibi önlerinde diz çöktürmeye, çeşitli iç isyanlarla sersemletip güçten düşürmeye çalışmışlardır. Oysa Ankara hükümetleri, sağlıklı ve sağlam bir direnişle bütün bu çabaları boşa çıkarmış, ulusal topraklar üzerinde ulusal egemenliği geçerli kılmıştır. Buradan yola çıkan İlhan'a göre, Atatürkçülük yabancıların üs isteklerine boyun eğmek değil, ulusal egemenliği sürdürmektir (İlhan, 2010a, s. 235-236).

Mustafa Kemal, müdafaa-i hukuk milliyetçiliğinin hümanist olduğunu 1937'deki bir konuşmasında açıkça belirtmektedir. Müdafaa-i hukuk milliyetçiliği gerçekte bir mazlum milletler milliyetçiliğidir, dolayısıyla antiemperyalist, antikolonyalisttir (İlhan, 2010a, s.89).

Müdafaa-i hukuk, "Hakların Savunulması" anlamına gelmektedir. Savunulan haklar, mazlum milletlerin haklarıdır ve emperyalist sisteme karşı savunulmaktadır. İlhan'a göre Saray ve Babıâli, her ne kadar Mustafa Kemal'e Bolşevikliği yakıştırsa da Atatürk: "...bizim prensiplerimiz, cümlece malumdur ki Bolşevik prensipleri değildir." diyecek ve şunları ekleyecektir: "...bizim nokta-i nazarımız -halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir." (İlhan, 2005b, s.15).

Attila İlhan'a göre, 1920'lerde Atatürkçülük yoktur, "Anadolu Hareketi" vardır. İlhan, bu hareketi ideolojisi Müdafaa-i Hukuk Doktrini, savunma gücü kuvayimilliyeye olan, ulusal demokratik bir devrim hareketi olarak nitelendirmektedir. İlhan'ın ifadesine göre bu hareket, antiemperyalist mücadelenin bütün mazlum milletlerin ve bütün Şark'ın mücadelesidir (İlhan, 2004a, s.183).

İlhan (2004, s.183)'ın belirttiği gibi "Anadolu ihtilali, ayrıca 'demokratik', hatta katılımcı demokratiktir. Gazi Mustafa Kemal, Ali Fuat ve Kazım Karabekir'le askeri bir kurtuluş cuntası kurabilirdi, tenezzül etmemiştir."

İlhan, Mustafa Kemal Paşa ölünceye kadar Türkiye'nin emperyalizmle hiçbir ilişkisi olmadığını ifade etmektedir. Türkiye, antiemperyalist bir savaştan çıkmıştır. O dönemde en büyük dostu ve müttefiki Sovyetler Birliği'dir (İlhan, 2010a, s.375). İlhan'ın ifadesine göre

Atatürk, Türkiye'nin kuzey komşusuyla dostluk bağlantısını kopardığı anda kapitalist emperyalist sistemin içine düşeceğini bilmektedir (İlhan, 2010a, s.243).

İlhan, Mustafa Kemal devrimciliğinin kilit kavramının Batıcılık değil, bilimsellik ve çağdaşlık olduğunu vurgulamaktadır. O, Atatürk'ün devrimin ilk yıllarında Batı uygarlığından söz etmesinin, çağının muasır medeniyet seviyesini o uygarlığın temsil ettiğine inanmasından kaynaklandığını ifade etmektedir (İlhan, 1996, s.83).

İlhan (1996, s.83)'in belirttiği üzere “Örnek elbette Batılıların yaptığı olacaktı, ama onlara öykünerek, onları taklit ederek değil, ulusal bileşimi gerçekleştirerek! Bu sonradan yapılamadıysa kabahat Mustafa Kemal'in midir acaba?”

İlhan'a göre Atatürk'ün batıcılıkla anlatmak istediği, Batı'nın taklidi olmak değildir. O, uygarlık düzeyinde bir yere ulaşmanın yöntemlerini getirecek bir batıcılık anlayışını dile getirmiştir. İlhan'a göre bunun için bir devrime gerek yoktur, zira Kırım Savaşı'ndan beri bizzat Osmanlı padişahları Batılılaşmak yolunu tutmuş, saraylarında opera oynatmaya kadar bir sürü taklitçilik yapmışlardır (İlhan, 1996, s.103).

İlhan, Mustafa Kemal'de Batılılaşmak lafının olmadığını, Batılılaşmak lafının Tanzimat döneminde var olduğunu her fırsatta vurgulamaktadır. Ona göre, Mustafa Kemal Paşa'nın diyalektik bir medeniyet anlayışı bulunmaktadır. Kemal Paşa, çağdaş medeniyet seviyesi dediği zaman meseleyi diyalektik bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü çağdaş medeniyet bugün Batı'da olurken yarın Doğu'da olabilmektedir. İlhan bu noktada Kemal Paşa'nın tezinin, medeniyet hangisinde olursa olsun bizim en az onun seviyesinde olmamız, hatta onu geçmemiz yönünde olduğunu ifade etmektedir (Cevizoğlu, 2006, s.21). İlhan, muasır medeniyet seviyesi belirlemesiyle, aslında Atatürk'ün projeksiyonundaki anahtar kavramın Batılılaşma olmadığını, çağdaşlaşma olduğunun vurgulandığını ifade etmektedir (İlhan, 2006, s.19).

İlhan (2006, s.20)'in aktardığı üzere: “Niyazi Berkes, daha açık söylüyor: ‘Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın verdiği ders şuydu: Türkiye ancak Batı'ya rağmen Batılılaşabilir.’”

Gazi, öteki medeniyetleri yok sayan kimliksizleştirici bir Batılılaşmaya karşı çıkmış, Batı'ya rağmen hızlı bir çağdaşlaşma yolunu açmıştır (İlhan, 2005m, s.111).

(Atatürk)..hangi istiklal vardır ki, yabancıların nasihatleriyle, yabancıların planlarıyla yükselebilin? Tarih böyle bir olay kaydetmemiştir; tarihte böyle bir olay yaratmaya kalkışanlar, zehirli sonuçlarla karşılaşmışlardır. İşte Türkiye de bu yanlış zihniyetle sakat olan bazı yöneticiler yüzünden; her saat, her gün, her yüzyıl biraz daha çok gerilemiş, daha çok düşmüştür... (16 Mart 1922) (İlhan, 2005m, s.115).

İlhan, bazı kesimlerin zannettiğinin aksine, Kemalizm’le sosyalizmin bir ve aynı şey olmadığını vurgulamaktadır. O, Kemalizmi ulusal demokratik bir devrim, öbürünü ise uluslararası sosyalist bir devrim olarak tanımlamaktadır. Ancak her ikisinin de ortak noktaları antiemperyalist olmalarıdır (İlhan, 2005b, s.16).

“...artık ıslah-ı hâl etmek için, mutlaka Avrupa’dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine göre tedvir etmek, bütün dersleri Avrupa’da almak gibi birtakım zihniyetler küşayış buldu. Hâlbuki hangi istiklal vardır ki ecebilerin nasihatleriyle, planlarıyla yükselebilsin? Tarih böyle bir hadiseyi kaydetmemiştir!” (18 Mart 1922) (Atatürk) (İlhan, 2006, s.20).

İlhan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye’ye uygun gördüğü dış politikayı üç esas üzerine kurmuş olduğunu ifade etmektedir. Bu esaslar şunlardır:

1. Sovyetlerle yakın dostluk ve işbirliği,
2. Balkan Antantı,
3. Sadabat Paktı.

İlhan’ın ifadesine göre bu esaslar dikkatlice incelendiğinde, Gazi’nin Türkiye’yi Batı’ya karşı koruma altına aldığı fark edilmektedir. Balkan Antantı ile Balkanlar’daki eski Osmanlı vilayetleri (yeni ajan devletler) Türkiye’nin çatısı altına alınmış, Sadabat Paktı’yla da Güney’deki eski Müslüman vilayetlere yakınlık sağlanmıştır (İlhan, 2006, s.67).

İlhan’a göre, Mustafa Kemal’in atılımcılığı, sürekli devrimciliği, Türk toplumunu aşamadan aşamaya sıçratmayı öngörmekte, kendisinden öncekilerin yaptıkları gibi bir aşamada dondurmaktan kurtarmayı içermektedir. Oysa Atatürkçülüğü durağan bir milliyetçilik gibi kabul ettirmek isteyenler, onun düşüncesindeki diyalektiği öldürüp atılımcılığı mahvetmekte, Atatürkçülüğün ruhuna aykırı davranmaktadırlar (İlhan, 2010a, s.159).

İlhan, “Bir Türk dünyaya bedeldir”, “Türk öğün, çalış, güven.” vs. gibi sloganların Mustafa Kemal tarafından bilinçli olarak ortaya atıldığını belirtmektedir. Mustafa Kemal bu ifadelerle yüzyıllardır birbirlerini izleyen sürekli yenilgilerin bunalttığı Türk insanının başını dik tutmayı öğrenmesini amaçlamaktadır. Çünkü ona göre, Mustafa Kemal Paşa bağımsızlıkla bir ulusun kendine güveni arasındaki ilişkiyi iyi anlamıştır. Kendine güvenemeyen uluslar, öteki ulusların oyuncağı olmaktadır (İlhan, 2010a, s.224).

İlhan, Gazi Mustafa Kemal’in inkılâp anlayışında “Üç Misak-ı Milli”nin birbirini tamamladığını, böylece ciddi bir uluslaşma sürecinin başlatılmış olduğunu ifade etmektedir. İlk Misak-ı Milli Anadolu’nun toprak bütünlüğünü içermekte, Osmanlı

mülkünün, üzerinde yaşayanlara bir yurt ya da vatan olmasını kapsamaktadır. İlhan'ın ifadesiyle, o yurttaki yaşayan halkın millete dönüşmesi, vazgeçilmez bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şartın gerçekleşmesi ise, 'Say (Emek) Misakımillî'si ve 'Maarif Misakımillî'sinin gerçekleşmesine bağlı bulunmaktadır (İlhan, 2010a, s.401).

İlhan, Mustafa Kemal'in ölünceye kadar hiçbir Batılı ülkeyle ittifak ilişkisine girmeden tam bağımsız olarak yaşayıp, tam bağımsız öldüğünün altını çizmektedir (İlhan, 2010b, s.248).

İlhan, otuz yıldır peşinden koştuğumuz Avrupa ve Amerika'nın, Mustafa Kemal için rakiplerimiz olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Avrupa ve Amerika "İnkısafa müsait sanayimizi mahvedenler, ziraatımızı rahneder edenlerdir." Bunun nedeni de yine otuz yıldır Tanzimat'ta olduğu gibi yabancı sermayesini memleketimizde imtiyazlı kılmamızdan kaynaklanmaktadır (İlhan, 2010a, s.68).

İlhan, Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye konusunda üzerinde en çok durduğu şeyin, bağımsızlık olduğunu vurgulamaktadır. Buna dayanak olarak da Türk gençliğine hitabesinde 'Muhafaza ve müdafaa' mecburiyetinden söz ettiği iki şeyden birinin (ve birincisinin) Türk istiklali olmasını göstermektedir (İlhan, 2010a, s.73).

Tam istiklal denildiği zaman, tabii, siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel vs. her hususta tam istiklal, tam serbestlik denilmektedir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklalden mahrumiyet, millet ve memleketin hakiki manasıyla bütün istiklalinden mahrumiyeti demektir (İlhan, 2010a, s.74).

Gazi Mustafa Kemal -İngiltere Kralı VIII. Edward, ayağına kadar geldiği halde- vefatına kadar sistemle hiçbir anlaşmaya girmemiştir. Tam tersine Musul yüzünden İngiltere, Hatay yüzünden Fransa, Oniki Ada yüzünden İtalya ile savaşın eşiğine kadar gelmiştir.

İlhan'ın ifadesine göre, Kemalist hareketin neye karşı ortaya çıktığı çok nettir. Batılı, Türk topraklarına el koymaya karar vermiştir. Türk topraklarına el koymak için uygulamakta oldukları evcilleştirme süreci, devşirme süreci, sömürgelelere uyguladığı süreçle aynıdır. Bu süreçte, önce toplum dinden kaydırılmaya çalışılmakta, sonra dilden kaydırmaya çalışılmakta, yavaş yavaş toplumun zevkleri ve yaşama biçimi değiştirilmektedir. İlhan'ın ifadesine göre, toplum bu sürece gittikçe uyum sağlamakta ve bunu ilerencilik ve medenilik zannederek savunmasını yapmaktadır. Hâlbuki bu süreç, söz konusu toplumu / toplumları kültürsüzleştirmektedir (İlhan, 2010b, s.301).

İlhan, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, başka bir Atatürkçülük algısının ortaya çıktığını ifade etmektedir. İlhan'a göre, yeni ortaya çıkan Atatürkçülük modeli, öncekinden farklı, onun

ters yüz edilmiş biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni Atatürkçülük algısı, altyapıda ne kadar kozmopolit ve liberalse, üstyapıda o kadar milliyetçi ve muhafazakâr görünmektedir. İlhan'a göre, bu algı içerisinde laiklik Müslümanlık lehine yorumlanmaya başlamış, yabancı sermayeye yaranma çabaları başlamıştır. Tam bağımsızlık ilkesi ortadan kaldırılmış çünkü yüzyılımızın bağımsızlıklar yüzyılı değil, karşılıklı bağımlılıklar yüzyılı olduğu yalanı yaratılmıştır (İlhan, 2004a, s.185).

Attila İlhan, Atatürk devrimciliğinin sürekli devrimcilik olduğunun üzerinde durur. Atatürk devrimciliğine bu sürekliliği kazandıran, amacının değişken olmasıdır. Çağdaş uygarlık düzeyine hakiki mürşit olan bilimle ulaşacaktır demek, hem çağdaş uygarlık düzeyi sürekli değişiyor hem de bilimlerin ona ulaşmak için verdiği araçlar ve yöntemler değişiyor demektir. İlhan'ın da ifade ettiği gibi çağdaş uygarlık düzeyi hedef alındığı zaman, sürekli devrime mecbur kalınmaktadır. Çünkü çağdaş uygarlık düzeyi dogmatik değil, diyalektik bir kavramdır (İlhan, 2010a, s.399).

İlhan, Mustafa Kemal'in Türkçü olduğunu vurgulamaktadır. Mustafa Kemal'in ideolojisinin iki temel adamı Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura'dır. Yusuf Akçura Marksisttir. Atatürk'ün Türkçülük anlayışı başından beri antiemperyalist ve laiktir. İlhan, Türkiye'de yeniden Kemalist cumhuriyetin kurulabilmesi için ülkücüler ve Müslümanların yobaz olmayan kesimi de dahil bir platformda buluşulabileceğini, bu platformun da müdafaa-i hukuk platformu olacağını ifade etmektedir (İlhan, 2010b, s. 322).

İlhan'ın da ifade ettiği gibi Mustafa Kemal Paşa: "Biz medeni olacağız, kendi medeniyetimizi yapmaya çalışacağız." demektedir. Bunun için de Türk tarihine, Türk diline daha fazla önem vermektedir (İlhan, 2010b, s.301).

(...) Mustafa Kemal Paşa Batı'ya karşı arkasını Asya'ya veriyor, cenahlarını Rusya ile güneyle sağlamlaştırıyor. Bugünküler tam tersine Doğu'ya cephe alıp arkalarını Batı'ya veriyorlar. Ondan sonra da bunu Atatürkçülük diye bu memlekete yutturmaya uğraşıyorlar (İlhan, 2010b, s.315).

İlhan, Mustafa Kemal Paşa'nın hiçbir zaman Batı'yla antlaşma yapmadığını vurgulamaktadır. Fakat Gazi öldükten sonra İsmet Paşa'nın hemen İngilizlerle ve Fransızlarla ittifak yaptığını, bunun bir sene sonrasında da eğitim sistemimizin Yunan / Latin sistemine geçtiğinin altını çizmektedir (İlhan, 2010b, s.314).

4.3.6.2. İsmet İnönü Döneminde Batı Algısı

İlhan'ın ifadesine göre, İnönü döneminde ideal şeklini bulan model, ekonomik altyapıda ulusal kalmak, kültürel üstyapıda evrensel olmak (Batılı) isteyen, bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre İnönü döneminin ilericiliği, Tanzimat sonrasını andırmaktadır. İlhan'a göre, İnönü döneminde ilericilik denilince, Selçuklu / Osmanlı kültür sentezini, ümmet dönemi tarihini toptan reddedip İslam aleyhtarlığı olarak uygulamak anlaşılmaktadır (İlhan, 2004a, s.184).

İlhan, İsmet Paşa'nın iktidara geldikten kısa bir süre sonra İngiltere ve Fransa ile ittifak yaptığına, o ittifaktan sonra birdenbire eğitim sisteminin değiştiğine dikkat çekmektedir. İlhan'a göre eğitim sistemi o zamana kadar memleket kültürü, memleket edebiyatı, Anadolu sanatı üzerine eğilmekteyken, İnönü döneminde ortaya birden Yunan / Latin kültür tabanı çıkmaktadır. İlhan, bu noktada hiç kimsenin Yunan / Latin'in ne demek olduğu üstünde durmadığını, Yunan / Latin'in, Roma Germen imparatorluğu demek olduğunu vurgulamaktadır. Buradan kendi elimizle kendi kültürümüzü hiçe sayıp, kendimizi Hristiyan kültürüne angaje ettiğimizi, Batılılık denilen şeyin tam olarak bu olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'de Batılılaşma bu şekilde başlamış ve çok uzun süre hakim olmuştur (Cevizoğlu, 2006, s.22).

İlhan'a göre İnönü dönemi dikta dönemidir. Dış savaş, aşırı ihtiyatlı İnönü'yü, içeride esen rüzgardan hile sezmeyle götürmekle kalmamış, hem rejim kaskatı bir bürokrasi diktasına dönüştürülmüş, hem de Atatürk döneminin ulusalcılığı verilen ödünlerle Tanzimat Batıcılığının ellerine teslim edilmiştir. Köy enstitüleri, halk evleri, Yunan / Latin temeline dayanan bir kültür seferberliğinin kaleleri sayılmaktadırlar. Ancak bu kaleler İlhan'a göre aslında faşizan bir diktanın kültürel temsilcileri olarak ortaya çıkmaktadır (İlhan, 2010a, s.141).

İlhan, Nurullah Ataç'ın, İnönü'nün gözde adamlarından biri olduğunu belirtmektedir. Ataç, o dönemde partinin kültür işlerinde önemli ölçüde söz sahibidir. İlhan'a göre, İnönü dönemi ulusal eğitim politikası hatırlandığında, Ataç'ın sözlerinin, dönemin eğilimini yansıttığı hemen fark edilmektedir. İlhan, bu eğilimin Mustafa Kemal düşüncesinin tam karşıtı olduğunu ifade etmektedir.

Ataç diyor ki:

1. “Bizim devrim dediğimiz hareketin amacı bu ülkeyi Batı ülkelerine benzetmektir; devrimcisi ile gelenekçisi ile.”

2. “Biz görüyoruz eksikimizi, Yunanca öğrenemedik, Latince öğrenemedik, Avrupalıların eğitiminden geçmedik, onun için ne denli uğraşsak Avrupalılar gibi olamıyoruz. Buna üzülüyoruz.”

3. “Gençleri, kendilerine hür edebiyatı öğreterek kurtarabiliriz. Eski Yunaneli’nin, eski Roma’nın edebiyatı. Platon’u, Aristophanes’i, Euripides’i, Horatius’u, Vergilius’u okusunlar. Yalnız birini değil hepsini okusunlar. Onların etkisi ile yetişen Avrupa edebiyatlarının eserlerini okusunlar.”

Buna karşılık Ataç, “halk musikisini sevenleri” uygarlığa düşman saymakta, aydınları bu laubalilikten vazgeçirmek gerektiğini ileri sürmektedir (İlhan, 2010a, s.64).

İlhan’a göre, 1960 sonrası kuşaklarının yanılışı, İnönü ile Atatürk’ü karıştırmak olmaktadır. İnönü için çağdaşlaşmak hemen Batılılaşmak haline gelmiş, bunun için de üstyapısal dönüşümlere ağırlık verilmiştir. İlhan’a göre Batı musikisi, köy enstitüleri, klasiklerin çevirisi, halk evlerinin önem kazanması, ilköğretim seferberliği gibi ögeler bu İnönü Atatürkçülüğünün temellerini teşkil etmektedir. İlhan, bu dönemdeki yanılığın diktaya eğilimli bazı yönetici kadroların Atatürkçü geçinmelerinden, genç kuşakların da inceleyip araştırmadan buna inanmalarından doğduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2010a, s.62)

4.4. Attila İlhan’ın Küreselleşme Karşısında Duruşu

Küreselleşme, modernleşme sürecinin bir parçası olarak, Doğu blokunun yıkılmasından sonra, tek kutuplu bir dünyada ortaya çıkan siyasal, ekonomik ve kültürel alanda dünyanın somut bir biçimde tek bir bütün haline getirilme serüveni olarak açıklanabilir (Cevizci, 2003, s.248).

Sömürgecilik devri, halkların kurtuluş savaşlarıyla kapanmıştır. İlhan’a göre sistem, bunun üzerine, artık medeniyet götürmek gerekçesinin arkasına sığınmak yerine, bu defa sistemin kültürünü ve uygarlığını evrensel diye kabul ettirmek; başka bir deyişle, tahakküm ve hâkimiyet emellerini, küreselleşmek etiketiyle gizlemek yolunu tutmuştur. İlhan evrensel dedikleri kültürün onların kültürü, küreselleşmenin ise onların kültürüne boyun eğmek olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2008, s.133).

İlhan, küreselleşmeyi savunanların her birinin bir devlet çapında gelişmiş çok uluslu şirketler, dünyanın dört bucağında dal budak salmış uluslar üstü iktisadi organizmalar olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2005f, s.135).

...bir ülkede üretilen mallar ikincisine satılırken, üçüncü bir ülkede yaşayan yatırımcılar, ticari faaliyetlerini dördüncü bir ülkeden finanse edip, elde ettikleri kârları, muhtemelen vergi cenneti olan beşinci bir ülkede saklamaya başladığı zaman, ulus devletlerin vergi matrahlarını tespit edebilmeleri zaten son derece güçleşecek... (İlhan, 2006, s.72).

İlhan, Türkiye'nin küreselleşme deyimini ilk defa, özelleştirme ve transformasyon deyimlerinde de olduğu gibi, Turgut Özal'ın ağzından duyduğunu belirtmektedir (İlhan, 2005f, s.133).

Gümrük Birliği'ne girişimizi küreselleşmenin ve özelleştirmenin hem sebebi hem sonucu olarak gören İlhan'a göre Türkiye gümrüklerini açmakla küreselleşmiş olmakta, yabancı sermaye, yurda daha kolay girmekte, bu da özelleştirmenin daha kapsamlı olmasına neden olmaktadır (İlhan, 2005f, s.93). Türkiye'nin ulusal pazarı yabancı sermayeye açıldığı zaman, Osmanlı'nın Kırım Savaşı sonrasında yaşadıklarına benzer dramlar yaşanacak, ulusal ekonomi çökecek, yani küreselleşecektir (İlhan, 2005f, s.83).

İlhan (2005f, s.115)'in ifade ettiği gibi: “Gelişmiş ülkeler, ellerindeki yüksek teknolojiyle üretilen, sanayi malları için ülkemizi pazar olarak kullanacaklar; biz de, Orta Doğu'nun ve çevre ülkelerinin bakkalı, kasabı, manavı, şerbetçisi, yoğurtçusu olacağız.”

İlhan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde cumhuriyet hükümetinin, yurt içinde millî tüccarı yüreklendirdiğini, bu bakımdan belki özelleştirme yolunu açtığını ancak buna karşılık ecnebi tüccara karşı tavırlarıyla hiçbir zaman küreselleşmeyi benimsemek niyetinde görünmediğini vurgulamaktadır (İlhan, 2005f, s.197).

...küreselleşme palavrası yok mu, ona bayılıyorum; artık dünya değişmiş, her şey tek tek ülkeler düzeyinde değil, gezegen düzeyinde düşünülüyormuş; hiçbir şey (insan hakları, çevre vs.) ulusal sınırlar içinde kalamazmış; öyleyse o yaman küreselleşme niye sistemin Afrika, Asya ve Güney Amerika'daki milyonlarca aç beslemesini, kendi refahını onlarla paylaşmasını içermiyor? Niye en az üç yüz yıldır gezegeni sömürerek biriktirdikleri serveti, küreselleştirip, yoksul ülkelere dağıtmıyorlar? (İlhan, 2005f, s.370).

İlhan'a göre her şey özelleştirilebilir, belki her şeyi küreselleştirilebilir ancak bağımsız bir ülkenin savunması asla küreselleştirilemez (İlhan, 2006, s.194).

İlhan, “Yeni Dünya Düzeni” denen düzenin düzensizlikten ibaret olduğunu ifade etmektedir. İlhan, bu düzenin doğrudan doğruya uluslararası büyük şirketlerin dünyayı sömürmesi için düşünülmüş yeni bir sistem olduğunu iddia etmektedir. Bu noktada ona göre, kendini yurttaş sayan ve bu memlekette bağımsız yaşamak isteyen herkesin aynı safta

olması şarttır. Burada ideolojilerin farklılıkları önemini kaybetmektedir. Çünkü İlhan'a göre bu durum, Kurtuluş Savaşı'nı hazırlayan koşulların benzeri bir durumdur (İlhan, 2010b, s.288).

İlhan, bir tüketim toplumunun Kemalist kalmasının mümkün olmayacağını ifade etmektedir. Ona göre Mustafa Kemal Paşa'nın ideali çok açıktır. Bu ideal, en mükemmel şekilde sanayisini kurmuş, ordusunu, donanmasını, hava kuvvetlerini kendi üretimi ile takviye edip donatabilmiş, memleketin içerisinde en son eğitim imkânlarını köylüsünden başlayarak halkına tatbik edebilmiş nüfusu en azından yüz milyonluk bir Türkiye kurgulamaktadır (İlhan, 2010b, s.311).

4.5. Attila İlhan'ın Sanat Anlayışı

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışını savunan İlhan, tarih bilinci olmayan bir sanatçının, çağını kavrayamayacağını ve anlayamayacağını düşünür. Ona göre bu bilinci edinmenin yolu, bilimsel yöntemlerle tarih, iktisat ve sosyoloji yapmaktan geçer (Sarmaşık, 2004, s.270).

İlhan, sanat hayatının gelişmesinin önündeki en büyük engelin sanatın politikanın amaçlarıyla sınırlandırılmaya çalışılması olduğunu görmektedir. İlhan bu durumu sanatın belirli bir politik anlayışa tutsak edilmesi olarak ifade etmektedir.

İlhan, sanatçının gerçek eser vermesi, sanata ve topluma katkıda bulunabilmesinin ancak onun özgür olmasıyla mümkün olacağını vurgulamaktadır. Sanatçının yaratıcılığının ancak özgür bir ortamda gelişeceğini vurgulayan İlhan, sanatçının sanat anlayışına hiçbir kuvvetin müdahale edemeyeceğini belirtir. Sanatçının ortaya koyacağı sanat eserinin bireysel ya da toplumsal nitelikte olması ise doğrudan doğruya onu meydana getiren sanatçıyla alakalı bir durumdur (Gürsoy, 2005, s.49).

... Siyaset öldü, edebiyat öldü, Türkçe hafif müzik öldü; varsa yoksa 'ecnebi' filmler; 'ecnebi' ve eğlencelik kitaplar, 'ecnebi' pop kasetleri, 'ecnebi' yuppi züppeliği: Arabam falan markadır, filan marka saat takarım vs! Sanat dergileri sanki birer mobilya, o derece cilalı, o derece pahalı, o derece standart! (...) Ne kırsal kalabilmiş, ne şehirli olabilmiş toplumsal kesimin, bütün bunlara karşı, son derece arabesk tepkisi; Yeşilçam sineması, Gazino alt kültürü, magazin basını derken toplumun bütün katlarını sarıyor (İlhan, 2008, s. 15).

İlhan, divan musikisinin çalınır olmaktan çok, söylenir bir musiki olduğunu vurgulamaktadır. Türk musikisinde saz daima sözün emrinde olmuştur. Sazendelerin

sanatlarını göstermesine seyrek olarak fırsat verilmiştir. Türk musikisi denildiğinde genellikle şarkıcıların tanındığını vurgulayan İlhan, saz ustalarını, ancak ya Neyzen Tevfik gibi oldukça renkli bir kişiliğe sahip olduklarında ya da besteleriyle toplumda çok derin etkiler bıraktıklarında hatırlandıklarının altını çizer (İlhan, 1996, s.44).

İlhan, Mekteb-i Şahane-i Harbiye’de okurken Kemal Paşa’nın, öteki genç arkadaşlarıyla birlikte Türk musikisine merak sarmış, diz döverek bir eyyam usul ve makam denemiş olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 1996, s.48).

Mustafa Kemal Paşa zamanında, Anadolu edebiyatı ve Anadolu sanatı teşebbüsü olduğunu vurgulamaktadır. Cumhuriyetçiler Batı’yı örnek almamaktadır. Cumhuriyetçiler kendi kültürlerini yaratmaya çalışmaktadırlar (İlhan, 2010b, s.304). Ona göre sanat ulusal olmalı ve kendi kültürünü yansıtmalıdır.

İlhan’a göre sanatçı, söyleyecek bir sözü, tarihi ve muhtevası olan kişidir. Sanatçı bu muhtevayı şiir, roman, tenkit olarak söyler. Bu durum gerçek sanatçılığın bilincinde var olan bir gerçektir (Sarmaşık, 2004, s.34).

İlhan, gerçek sanatçının, aynı zamanda felsefe, toplumbilim, iktisat, siyaset alanında olduğu kadar, estetik ve genel kültür alanında da, belirli bir düzeye ulaşmış olması gerektiğini vurgulamaktadır (Sarmaşık, 2004, s.153).

İlhan’a göre Türk sanatçılarının en önemli problemlerinden biri, kendilerini sanatla ilgilenmeyen kişilerden üstün görmek hatasına düşmeleri, bu tutumu gittikçe bir yaşam düzeni haline getirmeleridir (Sarmaşık, 2004, s.79).

İlhan, kendi şiirinde en başından bu yana, eski şiir odaklarından yararlandığını ifade etmektedir. O, şiirini kendinden önceki şiir geleneğinden besleyip, yeni bir halka olarak ona eklemeyen şairin yaşayabileceğine hiçbir zaman inanmadığını vurgulamaktadır (Sarmaşık, 2004, s.95).

İlhan’a göre gerçek Türk şiirini yazmak için ulusal bileşimi bulmak gerekmektedir. Ulusal bileşimden kaçan şairi, köklerinden kopmuş bir bitkiye benzeten İlhan, çağdaş şiir için de bu düşüncelerinin geçerli olduğuna vurgu yapmaktadır. Çünkü ona göre, özgün Türk şiirini geliştirmek için geleneksel köklerimize bağlı olmak şarttır (Sarmaşık, 2004, s.106). İlhan, Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas gibi isimlerin son elli yıl içerisinde birleşim yapabilmiş önemli isimler olduğunu vurgulamaktadır (Sarmaşık, 2004, s.85).

5.BÖLÜM

ATTILA İLHAN'IN DİL ve EĞİTİM KONULARINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

5.1. Attila İlhan'ın Dil Konusundaki Düşünceleri

Duyguları, düşünceleri, seçimleri açıkça göstermeyi mümkün kılan her türlü işaret sistemi olarak dil, bilinç içeriklerini, duyguları, düşünceleri ve arzuları tutarlı bir çerçeve içerisinde ifade etmenin yöntemidir (Cevizci, 2003, s.105).

İlhan'a göre, oldukça zengin bir dil olan Türkçede sevinme ve üzüntü duygularını kelime olarak anlatacak çok fazla nüans bulunmaktadır. Üzüntü duyguları melal ile başlamaktadır. 'Melal, hüzn, keder, hicran...' gibi pek çok kelime bulunmaktadır. Günümüzde ise sadece hüzn kelimesinin yaşadığına dikkat çeken İlhan, her geçen gün dilin fakirleştiğini vurgulamaktadır.

İlhan, Türk gençliğinin Türkçeyi doğru konuşamadığından, eksik konuştuğundan her fırsatta yakınmaktadır.

Benim neslim sanıyorum ki 150000-200000 kelime ile konuşuyordu, şimdi 400 kelimeye kadar indirdiler. Neden böyle oldu? Bir defa öztürkçeleşme olayı, Gazi'nin bıraktığı yerde bırakılsaydı, bu olmayacaktı. Çünkü Gazi, "Halkın konuştuğu dil Türkçedir." dedi. Çünkü baktı çok yanlış yere gidecek! Nitekim İsmet Paşa canlandırınca, o yanlış yere gitti. Halkın on asırdan beri kullandığı kelimeleri, birileri "Bunlar yabancıdır" deyip atmaya kalktı. Birinci yanlış, Asya'yla irtibat kurulunca ortaya çıktı. Azeriler, Türkmenler, Özbekler falan filan, bunlarla konuştuğun zaman, "Türkçe değildir" diye atmaya kalktığın kelimeyi kullandıklarını görüyorsun. Onlar kullanıyorlar demek ki yanlış sende onlarda değil (Aliye, 2001, s.131).

İlhan, klasik şemaya göre gelişmiş bir ülkede, tamamıyla üstyapısal bir sorun olan dil sorununun, bir ilerencilik / gerencilik konusu değil, bir uzmanlık sorunu olabileceğini ifade etmektedir (İlhan, 2005m, s.194).

Binnaz ninem, -ninemin annesi- uzun boylu, okumuş yazmış bir kadın değildi; iyi de ben, tasannu, taaccüp, mütesanit, muhteviyat, imal-i fikretmek vb... kelime ve kavramları onun ağzından duyup öğrenmişimdir. Bir yanlımız da bu! Osmanlıda sıradan halkın adeta köylü Türkçesi konuştuğunu zannetmek! Hayır, öyle konuşmuyorlardı! Annemin tabiriyle şehirli halk, 'kendine göre ıslahatlı' konuşuyordu. Bu bakımdan, 40'lı yıllarda benim de yetiştiğim ecebi yazı dili, Osmanlı seçkinciliğinden uzak, ortalama yurttaşın pekâlâ anlayabileceği bir Türkçedir... (İlhan, 2005m, s.199-200).

İlhan'a göre, Gazi Mustafa Kemal bu merhaleye ulaşmış bulunmaktadır. Mustafa Kemal'i rehber edinmiş aydın kadroların nasıl yazdıklarını sorgulayan İlhan, söz konusu aydınların, dilin demokratikleşmesini, toplumsal gelişmenin doğal akışına bıraktıklarını dile getirmektedir (İlhan, 2005m, s.198).

(...)1935'te Ataç için nihai formül ya Öz / Türkçe, ya Yunanca ve Latince idi; on yıl sonra, İnönü Cumhuriyeti'nde bu, Milli Eğitimin ve kültürün temeli sayılmış; Yunan / Latin kültür tabanı ile Öz / Türkçe birleştirilerek, rejimin resmi kültür politikası haline getirilmiştir. Bizim nesil lisede Sophokles okumuştur. Hem de Öz / Türkçe çevirisinden (İlhan, 2005m, s.208).

İlhan, İsmail Gaspirinskiy'nin¹ Rusya Türklerinden olduğunu belirtmektedir. Gaspirinskiy Türkçülüğü üç temel esas üzerine bina etmiştir. Bu esaslar:

1. Dil birliği,
2. Düşünce birliği,
3. İş birliğidir.

İlhan, İsmail Gaspirinskiy'nin, işte, kültürde, dilde birliği vurgulayıp, din birliğini bunlar arasına dahil etmemesini vurgulamaktadır. Buradan yola çıkarak İlhan, Türkçülükte dindarlık olmadığını, Türkçülükte laiklik olduğunu iddia etmektedir. İlhan, Gaspirinskiy'nin din birliğinden söz etmemesinin gerekçesi olarak, onun Hristiyan ve Yahudi Türkleri dışlamamak adına, Müslümanlık kapsamında bir din birliğinden söz etmediğini göstermektedir. Dilde, kültürde, işte birlik deyince yani ekonomi, kültür, dil işin içine girmektedir. İlhan, Türk ocaklarının bunun üstüne kurulu olduğunu ifade etmektedir. İlhan, Türk ocaklarının en önemli isimlerinden Akçura'nın Marksist olduğunu ve Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakın adamlarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Cumhuriyet ekonomisinin ve sosyolojisinin iki adamı vardır. Biri Ziya Gökalp, birisi odur, yani Türkçüdür. Gazi Mustafa Kemal'in de Türkçü olduğunun altını çizen İlhan, Atatürk'ün Türkçülükle övündüğünü ifade eder. Çünkü Türkçü demek antiemperyalist demektir (İlhan, 2010b, s.286).

¹ Literatürde İsmail Bey Gaspiralı olarak geçer; ancak Attila İlhan'ın eserlerinde bu şekilde yer almaktadır.

İlhan'a göre, bugünü ve yarını anlamak için dün ile bağlantımızın koparılmaması gerekmektedir. Ona göre, cumhuriyetle birlikte Arapça ve Farsçanın bir kenara itilmesi büyük hatadır (Manisalı, 2006, s.139).

İlhan, son elli yılın Türkiye'si gibi yabancı uyruklu kültür emperyalizminin boyunduruğuna girmiş bir ülkede, yeni kuşakların kendi dillerinin evveliyatını önemsemeyerek, yabancı dilleri öncelikle ve ayrıcalıkla öğrenme hevesinde olduklarını vurgulamaktadır (İlhan, 2005m, s.194).

5.1.1. Dilde Sadeleştirme Çalışmaları ve Attila İlhan

İlhan'a göre, dilin sadeleştirilmesi, dolayısıyla demokratikleşmesi, ümmet aşamasından millet aşamasına geçerken hiçbir toplumun kaçınamayacağı bir dönüşümdür. Bu noktada İlhan dili sadeleştirmekle, dilde özleştirmeciliğin¹ birbirinden farklı şeyler olduğunu ifade etmektedir. Çünkü özleştirmecilik, dili hem yoksullaştıran hem de birtakım uyduruk kelimelerle dolduran bir işlemdir.

İlhan, dilde sadeleştirme çalışmalarının Gazi Mustafa Kemal'in 30'lu yıllardan itibaren başına geçtiği bilinçli yürütülen bir dil hareketi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu çalışma, Türk toplumunun uluslaşma sürecinin önemli bir aşamasıdır. İlhan, dilde sadeleştirme çabalarının bir irade tarafından başlatılmasa dahi, süreç içerisinde kendiliğinden gelişeceğini ifade etmektedir. Bunun yanında İlhan'ın ifadesine göre, İnönü cumhuriyetinde gündeme gelen özleştirmecilik saplantısı; dilin toplumun dönüşümü, ve ekonomik altyapının etkileri ile olağan değişimini, bu değişim sırasında geçmişiyile organik bağlarını korumasını hiçe sayarak onu zorunlu bir değişmeye tabi tutma denemesi olarak karşımıza çıkmaktadır (İlhan, 2005m, s.195).

İlhan'a göre dilde sadeleştirme çabaları, Gazi Mustafa Kemal'in uluslaşma sürecinde gerçekleşeceğini umduğu ve beklediği ulusal kültürün, mayasını oluşturacaktı.

O muhteşem Selçuklu / Osmanlı kültür sentezi, neresinden bakılsa, bir ümmet kültür sentezi: Millet katına yükselmiş, 'Cumhuriyet Türkiye'si, bununla yetinebilir mi, elbette aşması lazım; bu da o sentezden, rasyonalist (laik) yöntemlerle, ulusal kültürünü yaratmakla olacak! Önce Tarih sonra Dil 'kurumu' niye kuruluyor sanırsınız? (İlhan, 2005m, s.195).

¹ Bir dili yabancı öğelerden arıtarak arı, katışıksız bir duruma getirmeyi ve kendi imkânlarıyla geliştirmeyi amaçlayan çalışmalardır.

İnönü cumhuriyetindeki özleştirmecilik saplantısına şiddetle karşı çıkan İlhan, bu çabaların millî eğitimi, dolayısıyla kültürü hiç de millî olmayan Yunan / Latin kültür sentezine kaydırmaya vasıtalık ettiğini, bu noktada artık ulusallıktan da yaratıcılıktan da söz edilemeyeceğini ifade etmektedir (İlhan, 2005m, s.195).

...en mühimi gençlerin çoğunda görülen bir yanlışı düzeltmek. Sanıyorlar ki, 30'lardan itibaren, bir özleştirmeciliktir gidiyor, herkes harıl harıl kelime üretip, yeni bir dille konuşup yazmaya başlamış! Böyle bir şey asla olmadı. Gazi'nin 30'lu yılların başlarında, söylevlerinde kullandığı, bazı 'uydurma' lafları, vefatına doğru tamamıyla terk ettiği de bir vakız! (İlhan, 2005m, s.196).

İlhan, tüm bu söylemleriyle dil devrimine karşı değildir. O, toplumcu bir aydın olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre, bir memlekette ulusal demokratik devrim olduysa, ulusal demokratik dil devrimi de olacaktır. İlhan tüm bu söylemleriyle dil devriminin denendiğini, birincisinde Kemal Paşa tarafından denenip vazgeçildiğini, ikincisinde İsmet Paşa tarafından uygulamaya konulduğunu kanıtlarıyla ortaya koymaktadır (Aliye, 2001, s.42).

İlhan'a göre, Gazi Mustafa Kemal özleştirmecilik çabasının, Türkçeyi yeniden halkın konuştuğu dilden ayrı, suni ve anlam yükü zayıf bir dil aristokratlığına taşıyacağını çabuk sezmiş ve bu noktada çalışmaları sonlandırmıştır. Otuzlu yılların sonlarında, gerek basın yayın dili, gerekse edebî dil, konuşulan Türkçenin doğal gelişmesine bırakılmıştır. İlhan'ın ifadesiyle artık dil, toplumun gelişmesiyle birlikte gelişmekte, o değıştikçe değışmektedir (İlhan, 2005m, s.199).

Dilde özleştirmenin somut bir gerçek olarak yaşanması tersini savunanların yanıldığına en belirgin kanıttır. Türkçe özleşmiştir, özleşmektedir. Bu süreç geriye döndürülemez. Ancak ona göre uygulamanın konuşma ve yazı dilinde büyük bir kargaşaya neden olduğu unutulmamalıdır. İlhan'a göre aydınların büyük çoğunluğu bu noktada yanlış okuyup yazmakta, yeni sözcüklerin çağrışımlarının yeterli olmaması anlatım güçlüğüne yol açmaktadır (Sarmaşık, 2004, s.121).

5.1.2. Osmanlıca ve Divan Edebiyatına Verdiği Önem

Osmanlı Devleti'nde, 13 ile 20. yüzyıllar arasında Arapça ve Farsçadan etkilenmiş Türk dili genel olarak Osmanlıca adıyla anılmaktadır. Osmanlıcada alfabe olarak Arap alfabesinin farklı bir şeklinin kullanılması, bu dilin okunması ve yazılmasını

güçleştirmektedir. 1928 yılında yapılan harf devrimiyle birlikte kullanımdan kalkan bu dilin önemi, Türk tarihinin yaklaşık olarak son bin yılının bu yazıyla yazılmış olmasından ileri gelmektedir.

İlhan, babasının etkisiyle çok genç yaşlarda divan şiiriyle tanışmış ve divan edebiyatıyla iç içe olmuştur. İleri (2002, s.260)'nin İlhan'la olan söyleşisinden aktardığı üzere: “Divan şiiri üzerinde bir hayli çalışmışım. Akşamları babama şiir okuduğum için, doğru okuma çalışması oluyordu ve vezinleri öğreniyordum. Neticede bende ritim duygusu gelişti.”

İlhan, halk edebiyatını kabul edip divan edebiyatını reddetmeyi son derece yanlış bulmaktadır. Ona göre divan edebiyatı asla reddedilemez. Çünkü her iki edebiyat türü de aynı altyapıdan gelmektedir (İleri, 2002, s. 261). Bir edebiyat türünü benimserken diğerini ötekileştiren tartışmalara şiddetle karşı çıkan İlhan, bu noktada şunları ifade etmektedir:

Gevheri'yi Dertli'yi okuduğum zaman aynı Arap / Acem kelimeler çıkıyor ortaya, onlardan kaçamazsın. O senin ümmet sentezinin dili. O dil de Osmanlıca. Osmanlıca ümmet sentezinin dilidir. Aradaki sadece derece farkı. Cahil adam cahil Türkçesiyle söylüyor. Öbürü okumuş adam, okumuş Türkçesiyle söylüyor. Fark bu. Yoksa aynı toplum içindeler, aynı şeyleri söylüyorlar. Ama bunu görebilmek için metot sahibi olmak lazım (Aliye, 2001, s.205).

Devlet ve saray çevresinde gelişen Osmanlıcanın edebî ifadesi divan edebiyatı denilen edebiyatta en zengin ve en yapma düzeyine ulaşmıştır. Bu edebiyat dili, yalnız toplumdaki kopuk bir dil değil, aynı zamanda tabiata yabancı bir dildir. Nasıl ki medresenin modeli Arapçanın hakim olduğu kelimeler ve fıkıh edebiyatı ise divan edebiyatının modeli de Fars edebiyatı olmuştur (Berkes, 2011, s. 258).

İlhan'ın belirttiği üzere Osmanlı Devleti döneminde halk, Osmanlıcanın gelişmiş düzeyini hiç bilmemiş, hiç konuşmamıştır. Osmanlıcanın ileri düzeyi sadece aydınlar arasında kullanılmıştır. Ancak halk bu aydınlar arasında konuşulan Osmanlıcadan bazı kelimeleri diline yerleştirip benimsemiştir. Bu kelimeler artık halka mal olduğu için onları halkın dilinden sökülmek mümkün değildir (Aliye, 2001, s.134).

Bizim 25000 ile 30000 arası bir vokabülerimiz olduğunu düşünüyorum, çok kötü. Hele edebiyat için. Benim neslim Osmanlıca'yı öğrenen son nesil. Ama benim neslimden de Osmanlıca'yı herkes bilmez. Biliyorum çünkü babam çok iyi Osmanlıca konuşurdu. Divan tarzında şiir yazardı, şiir okuturdu bana. O yüzden Divanı ben hem anlayabilirim hem yazabilirim. Ayrıca şiir yazmaya başladığım zaman, aruzu bilmezsem bu iş olmaz diye, 300-400 civarında gazel yazmışımdır; ancak hâkim olabilirim diye. Bunları yaptığın zaman mısra yapmasını sağlam öğreniyorsun. (...) Aruzla iyi yazmış bir şairin, yan yana sırala mısralarını nesir gibi, nesir olmaz (Aliye, 2001, s.132).

Attila İlhan'a göre Osmanlıca, son derece detaylı bir dildir. Bu konudaki fikirlerini İlhan (2005, s.95) şu şekilde aktarmaktadır: “Şimdi bile Batı'dan bazı çeviriler yaparken yeni terimler uygulanıyor, olmuyor ama Osmanlıcasını koysan hemen oturuyor. O bakımdan

Osmanlıca yetersiz diye bir lafı kesinlikle kabul etmiyorum. Osmanlıca yeterli, son derece nüanslı güzel bir dil. (...) Osmanlıcanın hastalığı bence elitist bir dil olmaya gitmesindeydi.”

Batılı’da yeni kuşağın dahi kendi dillerinde 16.yüzyılda yazılmış bir eseri okuyup anladıklarını ifade eden İlhan, 16.yüzyılda yazılmış Fransızca bir eseri kendisinin dahi okuyup anladığını ifade eder. Ama bu noktada kendi dilinden divan edebiyatını tam manasıyla anlayamadığını belirtir. Ona göre bu noktada Osmanlıca bütün liselerde mecburi ders olarak, Arapça ve Farsça da ihtiyari olarak okutulmalıdır. Bu uygulamanın olmaması hâlinde yirmi yıl sonra Türklerin geçmişlerine dair hiçbir yazılı belgeyi okuyamayacak hâle geleceğini iddia etmektedir (<http://www.tilahan.net/default.asp?lang=0&pId=6&fId=3&prnId=5&hnd=1&ord=4&dbId=305>)

Attila İlhan, 1960’ların ortalarına doğru Arapça / Farsça eğitiminin öneminden bahsetmeye başlar. Ona göre Türk burjuvazisi sanayileştiğinde mallarını Orta Doğu’dan başka yerlere pazarlama olanağı yoktur. Bununla birlikte Ortadoğu’da pazar imkânı vardır. Bu yüzden Arapça ve Farsça bilmenin zaruri olduğunu vurgular. Bunun dışında ona göre esas itibariyle Osmanlı / Selçuklu tabanından baktığımızda Türkiye, İslam kültürü çerçevesinde bir kültür birikimine sahiptir. Bu kültür birikimi içerisinde de Fars ve Arap kültüründen geniş ölçüde faydalanılmıştır. Bundan ötürü Arapça ve Farsça öğrenilmesi önem taşımaktadır (Sarmaşık, 2005, s.89).

5.1.3. Yabancı Dil Konusundaki Düşünceleri

İlhan’a göre, çocuğun başka bir dille öğretim görmesi, onu ulusal kültür ortamından koparıp halkına, yurduna ve tarihine yabancılaştırmaktadır. Ona göre böyle bir öğretimle yetişmiş olan çocuk, gitgide Türkçe düşünemez olmakta, Türkçeyi bir yabancı gibi konuşmakta, en kötüsü de artık bütün referansları yabancı olmaktadır. Böyle bir çocuk, hangi dilde eğitim almışsa örnekleri o ülkeden vermekte, o ülkenin değerler sistemini benimsemektedir (İlhan, 2008, s.104).

İlhan (2005f, s.74)’ın belirttiği gibi:

“...şu ara çıkarılan dergi isimleri dikkatimi çekiyor: Tomarrow, Girls, Hello, vs. Yalnız dergi isimleri mi, dükkânlar, mağaza levhaları, hatta televizyon ve radyolarda yayın anonsları, alayı

Amerikanca; devlet okullarında bile öğretim Amerikanca yapılırsa, elbette öyle olur diyeceksiniz; haklısınız ya, bütün bunlar işte, o Truman Doktrini ile başlamıştır.”

Tevhid-i Tedrisat'ın delinmesiyle beraber Türk toplumuna karşı bir kültürsüzleştirme politikasının izlenmeye başlandığını ve hâlâ sürdürüldüğünü ifade etmektedir.

İlhan (2010a, s.391) Mustafa Kemal'in dil bilinci konusunda kendini haklı çıkaran şu tavrını aktarır: “Kemal Paşa Fransızca bilirdi. Ama Fransızca konuşan insanlara Türkçe cevap verirdi. Hâlbuki şimdikiiler İngilizce konuşmayı marifet sayıyorlar. Sen sömürge valisi misin nesin? Milli haysiyet diye bir şey var. Bunu yok ettiler.”

İlhan, yabancı dil öğrenmeye karşı değildir. Onun karşı olduğu şey, yabancı dille öğretim yapılmasıdır. Çünkü ona göre, yabancı dille eğitim ancak ve ancak sömürge devletlerinde olabilir. Ana dilinden farklı bir dili öğrenmenin yeri ve metodu farklı olmalıdır. Ayrıca o, yabancı dil öğrenmek denildiğinde sadece Batılı dillerin anlaşılmasını da şiddetle eleştirmektedir.

5.2. Attila İlhan'ın Eğitim Konusundaki Görüşleri

İlhan, genel olarak öğretimde birlik olayının (Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun) nedenlerini sorgulamaktadır. Tanzimat sonrası Osmanlı'sı, ciddi, üstelik birbirine karşıt bir kültür ikiliği yaşamıştır. Bir yandan mahalle mektepleri, tekke, medrese ve zaviyeler, ümmet aydını yetiştirirken, diğer yandan yabancı dille öğretim yapan çeşitli Hristiyan tarikatlarının misyoner okulları komprador aydın yetiştirmektedir. İlhan, bunların ilkinin, Osmanlı'yı geleceğine değil geçmişine çekmeye çalıştıklarını ifade etmektedir. İkincisinin ise geçmişi tamamen reddedip, Batılı metropol ülkelere benzemeyi marifet saydığını ifade etmektedir. Ona göre Osmanlı'nın son iki yüzyılı, yani Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri, çağdaş ve ulusal kültür sentezini başaramamış bu iki aydın türünün çatışmasıyla geçmiş, neticede Devlet-i Aliyye batmıştır. İlhan'a göre sistem, bu çatışmayı hem tahrik etmekte hem de kurnazca kullanmaktadır (İlhan, 2010a, s.402).

Eğitim konusundaki görüşlerinde her zaman çıkış noktası olarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu alan İlhan, bir milletin fertlerinin bir eğitim görebileceğini, iki türlü eğitimin bir memlekette iki türlü insan yetiştireceğini, bu durumun ise duygu ve düşünce birliği ile dayanışma amaçlarına tamamıyla aykırı olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2010a, s.405).

İlhan, 1920’li yıllarda Maarif Vekili İsmail Safa Bey’in, ‘Misak-ı Maarif’ diye vasıflandırılacak bir tamim yayımladığını ifade etmektedir. Bu tamime göre, cumhuriyet maarifi, tedrisatta şu amaçları güdecektir:

1. Ulusal duygular güçlendirilmeli, değişik görüşlere ancak ulusal varlığa zarar vermemeleri koşuluyla saygılı davranılmalıdır.
2. Yeni kuşaklar, çalışma ve üretici olma düşünceleriyle yetiştirilmelidir. Ülkenin kalkınması ancak böyle sağlanabilir.
3. Uygar dünyada, uygar ve insancıl (hümanist) ülküler taşımak gereklidir (İlhan, 2005b, s.68).

İlhan, Atatürk’ün 1921 yılı temmuz ayında ifade ettiği millî eğitim konusundaki şu sözlerini aktarmaktadır:

“...milli bir terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafelerinden ve fitri vasıflarımızla hiçbir münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelen bütün tesirlerden uzak, milli seciyemiz ve tarihimizle mütenasip bir kültür kastediyorum...” (Temmuz 1921, Atatürk) (İlhan, 2006, s.20).

İlhan, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 3 Mart 1340 (1924)’ta kabul ettiği Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun, öğretim ve eğitimi bütünüyle cumhuriyet maarifine emanet ettiğini ifade etmektedir. Bu kanunun 4. maddesi, ilahiyat fakültesi ve imamlık / hatiplik konusunu çok açık bir şekilde çözmüştür. Sözü geçen madde şöyledir:

“...Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere, Darülfünun’da bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniye ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de, ayrı mektepler küşat edecektir...” (İlhan, 2010a, s.405).

İlhan, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun ulusal, demokratik ve laik cumhuriyetin çağdaş aydınlarını yetiştirmek için tasarlanmış olduğunu belirtmektedir. Bu kanunla birlikte medrese, tekke ve zaviyeler kapatılmakta, bunların yerine münhasıran din adamı yetiştirecek imam hatip meslek okullarının kurulması önerilmektedir. Onun dışında İlhan’ın ifadesiyle, cumhuriyetin kültür kaleleri liseler, çağdaş Türk toplumunun aydın fidelekleri olarak eğitim tarihimizdeki şerefli yerini almaktadır (İlhan, 2005b, s.67).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu, eğitim bakanlığının emri altına vermiştir. Bu kanunla birlikte, tek tip ulusal liseler ortaöğretimi vermek zorunda olmuştur. Sanat okulları ve bunlar içinde akşam sanat okulları kurulmuştur. Bu çerçevede Türkiye’de üç dört nesil yetişmiştir (İlhan, 2010b, s.280).

İlhan, Millî Mücadele döneminde çeşitli maarif kongrelerinin yapıldığını vurgulamaktadır. Bu kongrelerde, büyük tartışmalardan sonra, çocuk ve gençler ulusal bir kültürle nasıl yetiştirilebilir fikri karara bağlanmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu Türkiye’de:

1. Yabancı okulları, yani misyoner okullarını tasfiye etmiştir.
2. Dinî okulları, yani tekkeleri, medreseleri vb. diğer dinî müesseseleri tasfiye etmiştir.

Bunların yerine bu laik demokratik eğitimi sağlayabilmek için eğitimi birleştirerek bir tek eğitim sistemi getirmiştir. Bunun için de örnek olarak Fransa alınıp laik, demokratik ve ulusal bir eğitim için liseler kurulmuştur. Yani öncelikle ulusallık kurulmuş, ardından onun gelişebilmesi için ulusal eğitim ve öğretim kurulmuştur (İlhan, 2010a, s.374).

İlhan, İsmail Gaspirinskiy’e göre, Türkçülüğün başlıca silahının eğitim olacağına ama medrese eğitimi değil usul-ü cedit eğitimi olacağına işaret etmektedir. Bu eğitimin müfredatından Kuran’ın tilaveti ve İslamiyet’in kaideleri -yani şeriat- çıkarılmıştır. Medreselerin aksine, matematik, tarih, coğrafya gibi dünyevi dersler okutulmaktadır. İlhan, İsmail Gaspirinskiy’nin başını çektiği bu hareketin, Rusya Türkleri arasında zamanla yaygınlaşmış, yandaşlarına da ceditçi denilmiş olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2006, s.92).

İlhan, 1940’ta eğitimde Yunan / Latin tabanına dönülmüş olduğunu ifade etmektedir. İlhan bu durumun Tanzimat zihniyetine dönüş olduğunun gizlenerek, büyük bir ilerililikmiş gibi halka sunulduğunu ifade etmektedir. 1941’den itibaren millî eğitim, millî olmaktan uzaklaştırılmıştır. Ona göre, bu tarihten itibaren, aynı zamanda hem dini eğitime fırsat verilmiş hem de sömürge okulları yeniden memleketin her tarafında artmaya başlamıştır (İlhan, 2010b, s.302).

İlhan, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun bir yandan yabancı dille öğretim yapan liselerle, öbür yandan imam hatip okullarının liseleştirilmesiyle delinmiş olduğunu, bu durumun ise müdafaa-i hukuk ideolojisindeki tahribatın en çarpıcı örneğini teşkil ettiğini belirtmektedir. Ona göre günümüzün aydını ne Osmanlı münevveri ne de cumhuriyet aydınıdır. Günümüz aydını daha farklı şartlar altında yeniden ortaya çıkarılmış Tanzimat ikiliğinin ürettiği, kimisi yarı levanten yarı komprador, kimisi yarı ümmetçi yarı mistik yapay bir aydın tipidir. Bu noktada İlhan, bu aydın tipinin yetiştireceği yeni nesillerin son derece ürkütücü olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2005b, s.84).

İlhan'a göre millî eğitim ulusal olmak zorundadır. Bağımsız her ülkede böyle olduğunu ifade eden İlhan, ulusal eğitimin, ulusal demokratik devrimin yurttaşlarını yetiştireceğini ifade etmektedir. Ona göre yurttaş kul değil, cumhuriyeti muhafaza ve müdafaa sorumluluğunu taşıyan istiklal-i tam yandaşı bireydir. İlhan'a göre sistemin yurttaşı etkisiz bırakmak için eğitimi ulusallık çizgisinden çıkarmaktadır. İlhan, sistemin eğitimi ulusallıktan uzaklaştırma adına iki yolu kullandığını ifade etmektedir:

1. Yabancı dille öğretimi yaygınlaştırmak, yani yurttaş yerine tüketici -üstelik ecnebi malı tüketicisi- yetiştirmek
2. Din eğitimi yaygınlaştırmak, yani yurttaş yerine mü'min, bir bakıma ahreti dünyaya tercih eden bireyi yetiştirmek.

İlhan bu metodların Tanzimat sonrasında Osmanlı'ya yerleşerek, devleti batırmış olduğunu ifade etmektedir (İlhan, 2006, s.260).

İlhan'ın ifadesine göre 1950'lerden itibaren önce İngilizce öğretim veren kolejler özel olarak örgütlenmekte, kolejler yaygınlaşıp rağbet görmeye başlayınca devletin kendisi İngilizce öğretime geçerek, Anadolu liseleri adı altında zihni Amerikanca işleyen yeni bir tür öğrenci yetiştirmektedir. Ardından İngilizce eğitim yapan üniversiteler açılmaktadır (İlhan, 2005f, s.415). İlhan (2005f, s.415)'ın ifadesine göre "Eğer bugün konuşurken yarı yarıya İngilizce kullanan aydınlarımız varsa bunu yıllardır süren bu küreselleşme sürecine borçlu değil miyiz?"

İlhan'a göre 1950 sonrasında Türkiye sisteme alındıktan sonra, merkez sağ / merkez sol yönetimleri, meslek okulu seviyesindeki imam-hatip okullarını liseleştirmekle cumhuriyet öğretiminin birliğini bozmuş, yeniden formasyonu şeriat olan ümmet aydınları üretmeye başlamıştır. Ardından da Osmanlı'yı batıran kültür ikiliğini özellikle istermişçesine, devlet liselerinde yabancı dille öğretime geçerek, o liseleri bir zamanların misyoner okullarına çevirmiş, eskiden olduğu gibi ülkesine ve kültürüne yabancılaşmış kozmopolit aydınlar, mezun etmişlerdir (İlhan, 2010a, s.403).

İlhan'a göre yabancı dille öğretimin yanı sıra öğretim kurumlarında dinî bir giriş olmaktadır. Dinî girişte birtakım tarikatlar tercih edilmektedir. Tarikatlardan tercih edilenlere bakıldığında ise Nakşîbendiler ve Nurcuların ağırlıkta olduğu görülmektedir. İlhan bu durumun nedenini, söz konusu tarikatların tarzlarının Amerika Birleşik Devletleri'nin tarzına uygun olmasında görmektedir. İlhan, Nakşîbendilerin Suudi Arabistan kolunda, Nurcuların da daha liberal, ılımlı İslam kolunda olduklarını ifade

etmektedir. İlhan'a göre bu durum cumhuriyetin kimliğini bozmanın başlangıcını oluşturmaktadır. Çünkü onun ifadesine göre bununla beraber Arapça tekrar Türkçeye ve eğitime girmiş olacaktır. İlhan, bu durumun daha da ileriye giderek El-Ezher'e öğrenci gönderilmesi noktasına ulaşacağını ifade etmektedir. Bunun ardından İlhan'ın ifadesine göre ikinci bir uç olarak kolejler gelmektedir. Ona göre kolejler vasıtasıyla yabancı dille öğretim yanılığına tekrar düşülmüştür. Yabancı dille öğretim Osmanlı'nın batmasının sebeplerinden biridir. Gazi Mustafa Kemal'in bunların hepsini kapatmış olduğunu ifade eden İlhan, bu kurumların yeniden ve bu kez Türkler tarafından açılmış olduğunu üzüntüyle ifade etmektedir. İlhan, bu durumun tabii neticesi olarak yetişen çocukların geleceklerini, eğitimini aldıkları ülkelerde arayacaklarını ifade etmektedir (İlhan, 2010a, s.379).

İlhan'a göre Özal dönüşümü sonrasında, laik ve alafranga Anadolu liseleri ve özel kolejleri, paragöz ve komprador laikler yetiştirmiştir. İmam hatip liseleri ise, bürokrasiyi yani devleti ele geçirmeye gözünü dikmiş hiç de uhrevi olmayan, son derece dünyevi birtakım mü'minler yetiştirmiştir (İlhan, 2006, s.266).

İlhan'a göre, sekiz yıllık ilköğretimin uygulamaya geçilmesi, yalnız imam hatiplerin orta kısımlarını değil yabancı dille eğitim yapan kolejlerin orta kısımlarını da sıkıntıya sokmuş, ortaokul çocuklarını kaybetmek, imam hatip zihniyeti kadar misyoner zihniyetini de rahatsız etmiştir. İlhan, "Ağaç yaş iken eğilir." sözünde olduğu gibi, çocuğun hafızasına işlenecek önyargı ve önkabullerin, henüz muhakemesi ve idraki gelişmediğinden bu dönemde çok daha derin olacağını önemle vurgulamaktadır (İlhan, 2006, s.259).

İlhan'a göre Kemalizm, erken cumhuriyet dönemindeki ulusal eğitim ve öğretim müfredatı ile temelleri sağlam cumhuriyet aydınları üretmiştir. Ona göre bu aydınların gündemlerinde daima inkılâplar var olmuştur. Oysa soğuk savaş dönemi, İlhan'ın deyimiyle "made in USA" öğretim müfredatı ile sahte bir demokrasi aydını yetiştirmiştir ki, bu aydının gündemi yorumlayışı her zaman Tanzimat zihniyetinde olmuştur (İlhan, 2010a, s.407).

Niye kime sorarsanız 'Millî Şef' İnönü'nün Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in adını bilir de; Gazi'nin Maarif vekili Mustafa Necati ya da Saffet Arıkan beylerin adını bilmez? Oysa cumhuriyet aydınları, bu ikincilerin hazırladığı liselerden yetişeceklerdir; Yücel ve sonrası, 'Batıcılığa' -yani Tanzimat'a- dönüş anlamına gelir (İlhan, 2010a, s.409).

İlhan'a göre Gazi'nin adeta insiyaki olarak sahip olduğu, yöntem ve bileşim yeteneğine o da bir erkân-ı harp olduğu halde, Millî Şef İnönü sahip görünmemektedir. İlhan bu fikrine

dayanak olarak, Millî Şef İnönü'nün, kültür danışmanı Nurullah Ataç'ın cumhuriyetin kültür politikasını, şu vahim yanlışla özetlemesine göz yumuşunu göstermektedir:

...biz görüyoruz eksikimizi, Yunanca öğrenemedik, Latince öğrenemedik, Avrupalıların eğitiminden geçemedik, onun için ne denli uğraşsak, Avrupalılar gibi olamıyoruz, buna üzülüyoruz... (İlhan, 2010a, s.410).

İlhan, Batı Türklerinin Tazimattan beri eğitimle kalkınacaklarını sandıklarını ifade etmektedir. Tanzimat, meşrutiyet, hatta cumhuriyet, gelişmesinin fabrikadan çok okuldan geçeceğine olan inancın emperyalist sistemin işine geldiğini ifade etmektedir. İlhan'a göre sistem bu sayede kendi eğitim ve öğretim düzenini, kendi kültürünü evrensel diye benimsetmeye çalışmaktadır (İlhan, 2004, s.181).

İlhan'a göre köylü için okumak, ilerde memur olmak demektir. Köylünün, memur olmayı, parlak bir istikbal saydığını vurgulayan İlhan, bu durumun tam olarak eğitim sistemimizin Türk ekonomisi için değil, Türk bürokrasisi için eleman yetiştirmekte olduğu anlamına geldiğini vurgulamaktadır (İlhan, 2004a, s.50).

İlhan'a göre, bugün geçerli olan eğitim sistemi, Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'de İnkılâp Kanunu diye getirdiği Tevhid-i Tedrisat'ın delinmesi ile oluşmuştur. İlhan'a göre günümüzde eğitim adına Tevhid-i Tedrisat ne istiyor ise aksi yapılmaktadır. İlhan, böyle bir sistemin içinde gençlerin Gazi Mustafa Kemal'i öğrenmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir (İlhan, 2010b, s.309).

...40'lar Türkiye'sinde Atatürkçülük ne demektir: Eğitim seferberliği, yani köy enstitüleri ve halkevleri aracılığıyla halka batılı kültürü götürmek. Batılı kültür, köken olarak Yunan / Latin kültürünü içeriyor (İlhan, 2004a, s.24).

İlhan'a göre çağdaş toplum, gelişmiş toplum, herkesin sorumluluğunu bilinçli olarak üstleneceği endüstrileşmiş toplumdur. Ona göre toplumun çoğu çağdaşlaşmayı bir eğitim meselesi zannetmektedir. Bu zan içerisinde olanların düşüncesine göre öğretim sıkı tutulmalı ve herkes sorumluluğunu bilmelidir. İlhan bu noktada altmış yıldır öğretimi son derece sıkı tutmamıza rağmen hala ciddiyetsiz giden bir şeyler olduğunu ifade etmektedir. Bunun sebebini de öncelikli olarak bir ekonomik ve toplumsal gelişme sorununda görmektedir. Bu noktadan hareketle İlhan, endüstrileşmenin gerçekleştirilip, onun normlarının toplumsal üstyapıya aktarılmadığı zaman çağdaşlaşmanın da gerçekleştirilemeyeceğini ifade etmektedir (İlhan, 2004a, s.156).

İlhan'a göre bugün eğitim konusunda yapılması gereken birinci iş, artık ulusallığını kaybetmiş olan eğitim ve öğretimi ulusallaştırmaktır. Bunun için de ilk önce yabancı okullarının ortadan kaldırılması lazım gelmektedir. Hiçbir şekilde yabancı dil

öğretilmesine karşı olmayan İlhan, yabancı dil öğretiminin okullarda eğitim dili olarak yapılmasına karşı durmaktadır. Ona göre yabancı dille eğitimin yöntemi daha başka olmalıdır. Ayrıca İlhan'a göre yabancı dil deyince akla mutlaka Batılı diller ve bunların öğretimi gelmemelidir (İlhan, 2010a, s.306).

İlhan'a göre eğitimde ve kültürde ulusallık kaybedilmiştir. İlhan (2008, s.105)'ın belirttiği gibi: "Terazinin bir kefesi, 'komprador' ecnebi alafrangalığına kayıyor, öbür kefesi feodal / ümmet sentezine..."

İlhan, eskiden Türkiye'de öğretim ve eğitimin tek olduğunu, bunun da Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile gerçekleştirilmiş olduğunu ifade etmektedir. İlhan'a göre bu kanun, Anadolu ihtilalinin temel direklerinden birisi olarak karşımıza çıkmakta, laik ve demokratik liseyi temel öğretim kurumu yapmakta, o liseler de laik ve demokratik yurttaş yetiştirmektedir (İlhan, 2005f, s.414).

İlhan (2008, s.185)'ın ifadesiyle: "Biz lisedeyken (1940'lı yıllar) tarih, sosyoloji, mantık, estetik, psikoloji ve felsefe derslerinin, hayli okkalı kitapları vardı; belki bu yüzden, erken cumhuriyet döneminde, lise mezunu önemli bir adam, aydın bir yurttaştı."

Bizim yetiştiğimiz yıllarda, yani cumhuriyetin cumhuriyet olduğu dönemde, yani demokrasinin daha ortada olmadığı zamanlarda, cumhuriyet eğitimi devrimci bir eğitim olduğu halde bizim geçmiş sanat ve edebiyatımızı kesinlikle reddetmiş değil. Biz lisede çok iyi Divan edebiyatı, çok iyi halk edebiyatı okuduk. Ve bize bunları çok özgün öğretirlerdi. Edebiyat ve Türkçe dersleri birinci dersti. Türkçesi zayıf olan birisi sınıfını geçemezdi. Birinci mesele buydu: İyi Türkçe konuşacak, kültürünü iyi bilecek. Zaten Gazi zamanında onun bizzat yazdığı veya yazılmasını kontrol ettiği tarih kitaplarını okuduk biz. (...) Son derece ulusal bir bilinçle, bir millet, dil ve tarih bilinciyle yetiştiriliyorduk. Onun için Divan edebiyatını da secili nesri de, kafiyeyi de bunların hepsini biliriz biz (Aliye, 2001, s.47).

İlhan'a göre, Tevhid-i Tedrisat bozulduktan sonra Türkiye'de imam hatip okullarının yanı sıra yabancı dille ama İngilizce olmak üzere birçok kolej kurulmaya başlanmıştır. Bu kadarla yetinilmeyip, yabancı okullar her yere getirilmiştir. Bu kadarla da yetinilmeyip, vakıf üniversiteleri diye birtakım gecekondu üniversiteler açılmıştır. Bu üniversitelerde Türk çocuklarına Amerikan tipi öğretim aşılanmaktadır (İlhan, 2010a, s. 379).

İlhan bazı sözde muhafazakâr, sözde millî ve manevi değerleri savunanların, asıl millî eğitimi millî olmaktan çıkararak yavaş yavaş eğitimi din eksenine kaydırırlar olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar eğitimi her geçen gün biraz daha kozmopolit bir eksene kaydırmaktadırlar.

Edebiyat dersinde başarısız öğrenciye, üst sınıfa devam hakkını bunlar tanımadı mı? Ne demek bu? Edebiyat ulusal dil ve edeptir. Bu ikisi ulusal kültürün ana harcıdır. Sen İngilizceden başarısızı çakmış sayar, edebiyattan başarısız sınıf geçirirsen, dilini ve edebiyatını kendi ellerinle boğmuş olmaz mısın? Çocuklarda cumhuriyetin aradığı yurt ve millet bilincini ancak

dil / edebiyat ve tarih bilgisi ve bilinci yaratmaktadır. Bunlar da kul değil birey tebaa değil yurttaş olan Cumhuriyet aydınını yaratmaktadır (İlhan, 2005b, s.84).

Önce imam hatiple, arkasından Anadolu liseleriyle, arkasından kolejlerin her çeşidiyle eğitimin birliğini bozunca, aydınların birliği de bozulmuştur (İlhan, 2010b, s.280).

...(Tevhid-i Tedrisat'ın bölünmesi) Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesinde İmam Hatip okulları vardır. Yani ona dayanılarak açılmıştır İmam Hatip okulları. Orada onun amacı da bellidir, din hizmetlisi yetiştirmek. Yani camide imam, hatip olacak, mezarda adamı gömecek imamın olacak bunları yapmak için. Onun için açılması gerekiyordu bunların ve meslek mektebi olarak açılacaktır. Oradan imam çıkacak, hatip çıkacak. Ama sen bunu dinde vacip olmayan, kadın imam yoktur Müslümanlıkta, kızlara açık lise haline getirirsen, bu işin sonu ne olur? (İlhan, 2010b, s.281).

İlhan'a göre Türkiye'nin birinci büyük meselesi eğitimin millî olmayışıdır. Fransa örneği üzerinden konuşan İlhan, Avrupa Birliği'nin içinde önemli devletlerden birisi olan Fransa'nın her ne olursa olsun kültüründen taviz vermeyeceğini kesin ve net olarak ifade ettiğini belirtmektedir. Fransa'ya çok kez gidip yerinde gözlemler yapma olanağına sahip olmuş olan İlhan (2010a, s.320) kültürlerine sahip çıkan Fransızlarla ilgili en basit örnek olarak şunu vermektedir: “Fransız televizyonlarında Amerikan filmleri oynamaz. Fransız filmleri oynar. Şimdi Fransa bunu yaptığı zaman doğru oluyor da ben yaptığım zaman neden eğri olsun.”

İlhan vakıf üniversitelerinin bu millete hiçbir yararı olmadığını savunmaktadır. Ona göre bu üniversiteler, doğrudan doğruya batılı ülkelerin çıkarlarını savunan ve Türkiye'de etnik ayrılıkları kışkırtmak isteyen kuruluşlardır (İlhan, 2010b, s.320).

İlhan'ın düşüncesine göre yabancı sermayenin Türkiye'de vakıf, üniversite, lise ve benzeri düzenlerle iyice memlekete girip gençleri yönlendirmesini önleyecek tedbirler almak gerekmektedir. Ona göre bu yapılmazsa vaktiyle Mustafa Kemal Paşa'nın Lozan'da kıyameti kopardığı misyoner mektepleri yeniden kurulmuş olacaktır (İlhan, 2010b, s.320).

İlhan'a göre darbelere rağmen inkılâp kanunları Türkiye'de muteberdir. O halde kim eğer Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na aykırı hareket ediyorsa Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması gerekmektedir (İlhan, 2010b, s.312).

5.2.1. Yabancı Dille Eğitim Veren Okullara Bakışı

İlhan (2008, s. 104)'ın ifadesiyle “Mevcut ecnebi okullarda müfredat, bakanlığın sözde kontrolündedir. Ama oralarda yetişmiş çoğu aydınımızın bu yabancılaşmayı çalıştıkları her alanda sergilediklerine, her gün tanık olmuyor muyuz?”

Albertini, “Azgelişmişliğin Mekanizması” adlı eserinde kültür emperyalizminin temel amacının, yerli aydını yerli halka yabancılaştırmak; bu arada, kentlerde birikmiş halkı da kültürsüzleştirmek olduğunu yazmaktadır. Bu noktadan hareketle İlhan, ruhban okulları bir yana, Amerikan kolejleri ve Millî Eğitim'in hizmete açtığı Anadolu liselerinde yabancı dille öğretim gören gençlerin çoğunun ulusallığına yabancılaşmakta, başka kültürlerin kavramlarıyla o dilin değer sistemine göre düşünmekte olduklarını vurgulamaktadır. Bu durum İlhan'a göre, eğitim sisteminde ve gelecek kuşaklarda büyük tahribat yaratmaktadır. İlhan, bu okullardan mezun olan çocukların büyük çoğunluğuna hiçbir surette kendi yurtlarında görev yaptırmanın mümkün olmadığını, kendi öz halklarını beğenmediklerini ifade etmektedir (İlhan, 2008, s.105).

İlhan 1895 tarihinde, Asya Türkiye'sinde, yalnız Amerikan Misyonu'nun 435 okulu ve bu okullarda öğretim gören 19795 de öğrencisi olduğuna dikkat çekmektedir.

Mustafa Kemal'in Türkiye'den defettiği, Milli Eğitim Bakanı'nın ise yeniden açılmasında bir sakınca görmediği okulların, hangi hassas bölgelere sızmış olduklarını merak etmez misiniz? (...) Sivas'ta 20, Amasya'da 10, Harput'ta 9, Dersim'de 2, Diyarbakır'da 2, Ergani'de 2, Mardin'de 3, Bitlis'te 2, Muş'ta 1, Siirt'te 3, Van'da 2... İzin verildiği anda, 'ecnebi sermayesi' açılacak özel okulların, aynı hassas bölgeye gelip çörekleneyeceğinden şüphemiz var mı? (İlhan, 2008, s.107).

İlhan, yurdumuzdaki (gerçekte bütün dünyadaki) yabancı okulların çeşitli Hristiyan tarikatlarının misyonerlik faaliyetleri içinde olduklarına, okulları açanlar ya da yönetenlerin papazlar veya rahipler olduğuna dikkat çekmektedir (İlhan, 2008, s.241).

İlhan, mütareke döneminde Türkiye'nin kurtuluşunu Amerikan mandasında görenlerin çoğunun, Osmanlı mülkündeki bu Amerikan okullarında eğitim görmüş aydınlar olduklarını vurgulamaktadır (İlhan, 2005f, s.75).

İlhan'a göre, Türkiye'de ilkokuldan itibaren yabancı dille öğretim hatasına düşülmüştür. Ona göre, yabancı bir dil ortamında büyüyen çocuğun hayati tercihlerini ulusal yapacağına inanmak büyük bir hatadır. İlhan'a göre Ankara, imparatorluğu çökertmek amacıyla zamanında Düvel-i Muazzamanın ülkenin her yerinde açtığı yabancı dille öğretim yapan

okulları gönüllü olarak açınca, kendi eliyle sonunu hazırlamıştır. Ona göre bugün Anadolu liseleri Anadolu'nun ruhunu silmektedir (İlhan, 2004a, s.191).

İlhan, iki noktanın önemine değinmektedir:

1. Lausanne Antlaşması'na göre, yabancılar ülkemizde kendi diliyle öğretim yapacak ilkokul açamaz. Ülkemizde ilköğretim okulları artık ilkokulların yerini almıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu uyarınca, ilköğretimde Türkçe öğretim mecburidir.
2. Özel kolejlerin çoğu yabancı dille öğretim yapmakla övünürken, şimdi aynı marifeti yapmaya kalkışan yabancıları devlete bildirmeye çalışması yabancıların zenginleşmesinden kaynaklanmaktadır (İlhan, 2006, s.259).

İlhan'a göre Anadolu liseleri ciddi olarak ele alınmalıdır. Ona göre yabancı dil öğretimiyle yabancı dille öğretimin farkı anlaşılmalıdır. Türkiye'de Türk okulunda, öğretim ve eğitim ancak ve ancak Türkçe yapılır (İlhan, 2006, s.263).

İlhan'a göre vakıf üniversitelerinin her biri birer yabancı okul sayılır. Bu okullarda iyi bir eğitim almaya imkân yoktur. Onların vereceği eğitimler Amerikan eğitimidir. Amerikan eğitiminin amacı da çok iyi cahiller yetiştirmektir (İlhan, 2010b, s.278).

5.2.2. İmam Hatip Liselerine Bakışı

İlhan'a göre, imam hatip okulları ve Kur'an Kursları, aslında anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir ihtiyaçtan doğmuştur. Radikal laiklik uygulamasıyla ücra köylerde namaz ve cenaze namazı kılınamaz olmuştur. Türkiye athée değil laik bir ülke olduğuna göre cumhuriyetin imamı ve hatibinin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan imam ve hatip okulları, dinî meslek okulları olarak tasarlanmıştır. Dünya görüşü ve öğretim yapısı din olan liselere çevrilmesi sonradan soğuk savaş yıllarında gerçekleşmiştir. İlhan'a göre, emperyalist sistem, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, komünizme karşı en iyi panzehirin her ülkede dindar aydınlar yetiştirmek olduğunu düşünmektedir. Neticede Türkiye Cumhuriyeti, imam hatip liseleriyle dolaylı yoldan dindar öğretime doğru kaydırılmıştır. İlhan'a göre bu uygulamayla birlikte Tevhid-i Tedrisat Kanunu ciddi bir yara almıştır (İlhan, 2008, s.189).

1928 yılında Latin harflerinin kabulünün ardından izinsiz olarak okul ya da kurs açılarak Arap yazısının öğretilmesi yasaklanmıştır. Ana babaların çocuklarına din eğitimi sağlama özgürlüğü, okul eğitimine engel olmayacak şekilde ve bu eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yetkili sayılacak kişilerce yapılması koşuluna bağlanmıştır. Bu amaçlı okullar açıldığı takdirde bunların sağlık ve öğretmen yetkileri açısından devlet denetimine açık olması tasarlanmıştır (Berkes, 2011, s.534).

İlhan'a göre, Türkiye'de Amerikan nüfuzunun artmasıyla dinsel eğitim akımının güçlenmesi arasındaki beraberliğin gözden kaçırılmaması gerekmektedir. İlhan, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı zamanında Kur'an kurslarının açılmaya başlandığını, Demokrat Parti döneminde bunun daha da yaygınlaşıp geliştirilerek, imam hatip okulları projesi biçiminde olgunlaştırılmış olduğunu belirtmektedir. Bu okullarda halkın mütevazı çevrelerinden gelen çocukların eğitilmesine dikkat sarf edilmiştir. Böylelikle İlhan'a göre dinsiz Bolşevikliğin karşısına imanlı Müslümanlar çıkarılacak, zaten dinsel duyguları yıllardır hor görülmüş Anadolu halkının Müslümanlık yoluyla denetimi sağlanmış olacaktır (İlhan, 1996, s.237).

İlhan'a göre, yarım yüzyıldır ülkemizde inkılâp kanunlarının dejenerasyonu seçimle iktidar olmuş partiler ve bu partilerin liderleri tarafından sürdürülmektedir.

Eğer Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesinde, 'hidemat-ı diniye' (din görevlileri) yetiştirmek amacıyla önerilmiş, İmam / Hatip Meslek Okulları, bugün de ülkemizin kaderinde söz sahibi partiler ve liderlere, önce inanılmaz bir hızla yaygınlaştırılıp, sonra geçerli ortaöğretim kurumlarına dönüştürülmüş olmasaydı; acaba bugün Cumhuriyet bu irtica belasıyla karşı karşıya kalır mıydı? (İlhan, 2005m, s.334).

1949 yılında imam ve hatip yetiştirmek amacıyla, on aylık kurslar açılmıştır. İlhan, imam hatiplerin ilk önce 1949 yılında Ankara ve İstanbul'da kurs olarak iki adet açıldığını daha sonra bu sayının sekize çıkarıldığını ifade etmektedir. İlk açılışları kendilerini hayırsever işadamı ve mütefekkir olarak tanıtan İlim Yayma Cemiyeti tarafından olmuştur.

Çeyrek yüzyıl sonra, 1949 yılında ilkokulların dört ve beşinci sınıflarına haftada iki saat din bilgisi dersi program dışı ve ihtiyari olarak, çeyrek yüzyıl sonra tekrar konulmuştur. Ardından da Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Tevhid-i Tedrisat'ın günümüze kadar tartışmalara yol açan uygulamalarına ise esas itibarıyla Demokrat Parti döneminde geçilmiştir. 1951 yılına gelindiğinde İstanbul, İzmir ve Konya'da ilk imam hatip okulları açılmaya başlanmıştır. 1956-1957 yılında ortaokullara seçmeli olarak din dersi konulmuştur. 1959 yılında imam hatip okullarına meslek dersi ve ortaokullara din dersi öğretmeni yetiştirmek üzere Yüksek İslam Enstitüsü kurulmuştur.

1967-1968 yılında Adalet Partisi tarafından liselere seçmeli olarak din dersi konulmuştur (Kafadar, 2007, s.354).

İlhan, 1951-1952 eğitim-öğretim yılında 88 öğrenci bu liselerde okurken, 1995-1996 eğitim öğretim yılında bu sayının 515 bine yükseldiğinin altını çizmektedir. Bu okullardan 318 bin 775'i ortaokul, 192 bin 727'si lise olmak üzere toplamda 551 bin 502 öğrencinin mezun olduğuna işaret eden İlhan, kız öğrenci sayısının da 120 bini aştığını ifade etmektedir. İmam hatip lisesi mezunlarına üniversite yolu 1973-1974 ders yılı içinde açılmıştır. 1996 yılına gelindiğinde 36'sı çok programlı, 2'si süper, 107'si Anadolu ve 461'i düz olmak üzere toplam imam hatip lisesi sayısı 809'a çıkmıştır.

12 Mart döneminde imam hatip okulları lise olarak tanımlanmaya başlamıştır. 12 Eylül döneminde ise yüksek öğretime geçiş yapabilecekleri lise statüsüne kavuşmuş, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda din dersi zorunlu hale getirilmiştir (Kafadar, 2007, s.354).

İlhan'a göre, NATO telkiniyle imam hatip lisesi geliştirme sürecini Cumhuriyet Halk Partisi başlatmış, Demokrat Parti / Adalet Partisi, daha sonra da Anavatan Partisi sürdürmüştür. İmam hatip lisesi mezunlarına üniversite yolunu ise Cumhuriyet Halk Partisi / Milli Selamet Partisi açmıştır. Ona göre, Atatürkçü geçinen 12 Mart ve 12 Eylül yönetimleri, din öğretimini yoğunlaştırmış, 12 Eylül ara rejimi ilkokullarda din öğretimi mecburiyetini anayasa hükmüne dönüştürmüştür (İlhan, 2006, s.216).

İlhan, imam hatip liselerinde okuyanların yüzde 12'sinin ailelerinin ekonomik durumunun ortanın biraz üstünde, yüzde 3'ünün gayet iyi, yüzde 84,9'unun ailesinin ise ya orta halli ya da fakir olduğunu ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle İlhan, muhtemel sosyalist seçmen potansiyelinin imam hatip okullarına yöneldiği çözümlenmesini yapmaktadır (İlhan, 2006, s.215).

İlhan, PİAR / GALLUP'un¹ Adana, İçel, Erzurum, İstanbul, Bursa, Trabzon, Konya, Ankara, Gaziantep illerindeki 1085 imam hatipli öğrenci arasında yaptığı bir kamuoyu araştırmasının sonuçlarının şu şekilde olduğunu aktarmaktadır:

...imam-hatip formasyonlu öğrencilerin, kızlardan % 22,8'i, oğlanlardan % 23,2'si öğretmen olmak istiyormuş. Daha da ilginç kızlardan % 19,3'ünün, oğlanlardan % 18,2'sinin kaymakam vali olmak istemesi. Bu kadarla kalsa iyi, imam-hatipli delikanlılardan yüzde 16,1'i subay olmak özlemindedir. Kızlardan % 14,8'i oğlanlardan % 6,1'i hekim olmak niyetindedir. Kızların % 8,8'i ve oğlanların % 13,3'ü öğretim üyesi olmak niyetini belirtiyor (İlhan, 2006, s.268-269).

¹ Kamuoyu yoklamaları yapan bir araştırma şirketi.

İlhan yukarıda verilen araştırma sonuçlarından yola çıkarak, ümmet üstyapılı kırsal Anadolu burjuvazisinin, kendisine en büyük engelin bürokrasiden geleceğini tahmin ederek, imam hatipten yetişenlerin büyük çoğunluğunu bürokrasinin en kilit kademelerini elde edebilecek mesleklere heveslendirmiş olduğu öngörüsünde bulunmaktadır. İlhan bu noktadan hareketle, imam hatip okullarını önce lise yapanların da mezunlarını üniversiteye kabul edenlerin de kendi elleriyle kendi kuyularını kazdıklarının açıkça görüldüğünü ifade etmektedir (İlhan, 2006, s.269).

Yapılan araştırma sonuçlarını inceleyen İlhan, okulların asıl gayesine uygun hevesleri olan çocukların yüzdesinin son derece düşük oluşuna dikkat çekmektedir. Attila İlhan'a göre, imam hatip lisesi mezunlarının, ilahiyat fakülteleri dışındaki disiplinlere alınmamaları gerekmektedir. Ona göre, söz konusu okullardan mezun olan gençlerin, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda kendileri için öngörölmüş işleve kavuşturulmaları gerekmektedir. Bu işlev de ihtiyaca yetecek kadar din görevlisi yetiştirmektir (İlhan, 2006, s.269).

İlhan'a göre Türkiye, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu delerek en büyük yanlışı yapmış bulunmaktadır. Ona göre, din görevlisi (hidemat-ı diniye) yetiştirmesi öngörölmüş olan imam hatip meslek okullarının tekke, zaviye, medrese düzeyinde şeriat telkini yapan din liselerine dönüştürülmesi, mezunlarına laik fakültelerin yolunun açılması sonucunda geldiğimiz merhaleye gelinmemesi imkânsız bulunmaktadır. Attila İlhan'a göre, imam hatip mezunlarının geleceği ilahiyat fakültesi ile sınırlandırıldığı takdirde bu okullar eski ve gerçek seviyesini bulmuş olacaktır. Fakat İlhan, en gerçekçi çözümü, Türkiye'nin imam hatip ihtiyacına cevap verecek miktar ve çapta, din ve meslek okuluna dönmekte görmektedir (İlhan, 2006, s.263).

5.2.3. Köy Enstitüleri Hakkındaki Fikirleri

Türk eğitim tarihinde köy enstitüleri hareketi olarak bilinen, köye öğretmen yetiştirerek toplum kalkınmasının köyden başlatılması yönündeki fikirlerin geçmişi II. Meşrutiyet dönemine kadar uzanmaktadır (Ed. Bora ve Gültekingil, Kafadar, 2007, s. 369).

İlhan'a göre Türkiye'deki köy enstitüleri projesi, bir Sovyet profesörün projesidir. İlhan bu uygulamanın sadece Sovyetler Birliği'nde değil faşist ülkelerde de var olduğunu iddia etmektedir.

İlhan'a göre köy enstitüleri, Mustafa Kemal tarafından düşünülmüş akıllıca bir teşebbüstür. Bu sistemde önce eğitim sistemi yaratılmıştır. Eğitimciler ortaya çıktıktan sonra, köylülerin içinden akli başında, zeki kimselere bir kurs vererek, köy eğitimcisi olarak köylere göndermişlerdir. Eğitimciler öğretmenden farklı olarak köylüleri çağdaş yaşam konusunda eğitip, onları üretken olmaya sevk etmişlerdir. İlhan'a göre ulusal bir devrim sonunda yapılan bu işin çıkış noktası son derece iyidir (Aliye, 2001, s.230).

İlhan, köy enstitüleri sisteminin daha sonra geliştirilmesinin düşünüldüğünü ifade etmektedir. Bu noktada köylü okulları açarak bu okullarda yetiştirilen çocukların tekrar köye gönderilip, köyün kalkınması ve bu sayede cumhuriyet rejimine faydalı olmaları fikri gündeme gelmiştir. Bunun ardından da köy enstitüleri uygulamasına geçilmiştir.

Attila İlhan, köy enstitüleri fikrinin Gazi Mustafa Kemal zamanında son derece makul olduğunu, ancak onun ölümünün ardından İsmet Paşa döneminde bu rejimin sertleşmeye başladığını ifade etmektedir. İlhan'a göre İsmet Paşa işi totaliterliğe doğru götürmeye başlayınca, totaliterlik ideolojisini halka benimsetebilmek için en iyi araç olarak köy enstitülerini, şehirlilere benimsetebilmek içinse halk evlerini kullanmıştır (Aliye, 2001, s.230). İlhan, bu sürecin ardından yavaş yavaş kültür politikamızın ulusal kültürden Yunan / Latin kültürüne kaymaya başladığını iddia etmektedir. İlhan halk evlerinde Yunan / Latin kültürüne uygun, kendi halkına yabancı aydınların yetişmeye başladığını iddia etmektedir. Köy enstitülerinde ise köylüyü kalkındırmak adına köyde yaşayacak bir aydın tipi öngörülmektedir.

İlhan'a göre normal şartlarda bir ülkenin gelişmesi, köylülüğün azalması üzerine kurulmaktadır. Gelişmiş ülkelere bakıldığında köylü az, şehirli çoktur. Bu noktada İlhan şunları ifade etmektedir:

Türkiye'nin şehirleşeceği çok açıktı. Şehirleşmesi köylünün şehirlere intikal etmesi demektir. Çünkü bir müddet sonra toprak reformu yapılacaktı. Eğer yapılmazsa, büyük toprak sahipleri, topraksızları veya az topraklıları tasfiye edecekler, bunlar şehirlere gideceklerdi. Şehirlere gidince, onların yaşayabilmeleri için fabrikalar kurulması lazımdı. Fabrikalar kurulduğu zaman, onlar işçi olacaktı. (...) İşçi kitlesi de sosyalizme çok açık o zaman. Eğer köylüyü köyde tutacak bir sistem yaparsan... İşte bu anlamda köylüyü köyde tutma projesidir köy enstitüleri (Aliye, 2001, s.231).

İlhan, Cumhuriyet Halk Partisi diktasının faşizan bir iktidar iken¹, köylünün proleterleşmesini önlemek (sosyalizme yolu kapatmak) için kırsal kesimde yaşayanları o kesimde tutmayı amaçlamış, köy enstitülerini bu nedenle örgütlemiş olduğunu ifade

¹ Attila İlhan, Gazi Mustafa Kemal'in ölümüyle birlikte, Milli Şef İsmet İnönü'nün başa geçmesiyle CHP iktidarının faşist bir dikta rejimi haline dönüştüğünü düşünmektedir.

etmektedir. İlhan, bu dönemde hükümetin ülke kalkınmasını altyapısal bir dönüşüme bağlamayarak, eğitim seferberliği diye üstyapısal bir kültür çabası olarak aldığını ifade etmektedir. Bu eğitim seferberliği sürecinde kurulan halk evleri kasabada, köy enstitüleri ise köyde Batılı kültürü yayacaklar, bu sayede Türkiye'nin kalkınması gerçekleşmiş olacaktır (İlhan, 2004a, s.21).

Köy enstitüleri projesi ve uygulamasının, amele taburları¹ projesi ve uygulamasıyla bir arada düşünüldüğünde, amacın aşağıdan gelenleri denetlemek, hatta evcilleştirmek olduğunun anlaşılacağını ifade etmektedir. Ona göre enstitü tasarımının nihai amacı, köylüyü köyünde tutmak, işçileşmesini önlemektir. İlhan'a göre eğer köylü işçileşirse amele taburlarının disiplinine girecektir (İlhan, 2005m, s.77).

İlhan'a göre işçi sınıfını amele taburları ile köylü zümresini ise enstitüler ile denetleyecek idari devletçilik anlayışı, doğrudan kapitalist bir devletçilik anlayışını oluşturmaktadır. Bu anlayış İlhan'a göre ilericiyi ekonomik düzeyden kültürel düzeye kaydırmakta, inkılâpçılık antiemperyalist bir demokratik eylem olmaktan çıkarılıp Batı kültür modeline uymak, onu benimseyip uygulamak şekline sokulmaktadır. Bu kültür modelini, tabana yayabilmek amacıyla da halk evleri örgütlenmiştir (İlhan, 2005m, s.78).

İlhan'a göre, köy enstitülerinden köylümüzü aydınlatacak akıllı ve bilgili birtakım köylü öncüler yetiştirilebilirdi. Fakat İlhan, köy enstitüleri mezunu aydınlarımızın hepsinin büyük şehirlerde yaşadığını, amaçlarına sahip çıkmadıklarını ifade etmektedir (Aliye, 2001, s.231).

Erol Manisalı'nın ifadesine göre Attila İlhan, köy enstitülerine karşıdır. Bunu yapay bir enjeksiyon olarak algılamaktadır. İlhan, köy enstitülerini köy düzenine bir müdahale olarak görmektedir. Oysa bu kurumları savunanların temel dayanağı bu müdahalenin devrimci kimliğindedir (Manisalı, 2006, s.139).

İlhan'a göre köy enstitüleri halkçı, demokratik ve laik bir öğretim fikrine sahip olarak, son derece iyi niyetle açılmış olan eğitim kurumlarıdır. Fakat daha sonra bürokrasi ve diktatörlük tarafından yozlaştırılıp halkın aleyhine çevrilmiştir (Aliye, 2001, s.233).

İlhan'a göre halk evleri de köy enstitüleri de Türk halkının içinde olup, o zamana kadar ortaya çıkmamış birçok değerini ortaya çıkmasına fırsat vermiştir. İlhan bu noktada halk

¹ Cephede savaşmak için değil, cephe gerisinde ordunun ihtiyacı olan hizmetleri karşılamak için oluşturulmuş silahsız birliklerdir. I. Dünya savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nde de amele taburu sınıflarının olduğu bilinmektedir.

evlerindeki tespit kollarını örnek vermektedir. Bu kollar Anadolu'ya çıkararak derlemeler yapmışlardır. Bugün söylenen türkülerin büyük bir kısmı, o zaman derlenmiştir. İlhan'a göre bu iyi bir şeydir. Köy enstitülerinden yetişen çocuklar da o zamana kadar köylüsünü, Anadolu'yu bilmeyen şehirli halkla Türk köylüsünün nasıl yaşadığını, onun zorluklarını anlatan kitaplar yazmışlardır. Bu da iyi bir şeydir. Bu bakımdan İlhan, tamamen yararsız olmuş demenin yanlış olacağını ifade etmektedir. Ancak Mustafa Kemal'in zamanındaki biçimiyle yürütülebilseydi, o zaman köy enstitülerinin de halk evlerinin de Kemalist olacağına önemle vurgu yapmaktadır (Aliye, 2001, s.233).

İlhan'a göre köy enstitüleri ve halk evlerinin İnönü iktidarının eğitim bakanları yönetimine geçmesiyle birlikte Türkiye'de ilerçilik, Batı klasik müziğini sevmek, Yunan / Latin klasiklerini okuyup, Selçuklu / Osmanlı kültür sentezini yermek; dil devrimini özleştirmecilik diye alıp Türkçenin anlaşılmasız hâle düşmesini savunmak sayılmaktadır. Bu yüzden de İlhan'a göre, siyasi düzeyde demokrasiye intikal, muhalefetin, hakiki demokrasilerde olduğu gibi ekonomik düzeyde (yani işçi sınıfı düzeyinde) olmasına imkân verilmemiş, ortaya tamamen düzmece bir üstyapı muhalefeti çıkarılmıştır (İlhan, 2005m, s.78).

5.2.4. Günümüz Öğretmen Profili ve Öğretmenin Görevleri

İlhan, 1940'lı yıllarda Türk edebiyatında köylülüğün işçiliğin önüne geçmeye başladığını ifade etmektedir. Onun belirlemesine göre bu dönemde artık olumlu tip, işçi olmaktan çıkıp, öğretmen yani bürokrat olmaya başlamıştır. Toplumsal düzeni iyileştirmek için, kendisiyle mücadele edilen olumsuz faktör ise toprak sahibi ağalardan çok, artık köyün imamı olmaya başlamıştır. İlhan'a göre, bu durum ile temel çelişki, altyapıdan (ekonomiden), üstyapıya (kültüre) aktarılmış olmaktadır. Böylece işçi muhalefeti, yalnız toplumsal ve siyasal hayattan değil, sanattan da yok edilmektedir (İlhan, 2005m, s.247). İlhan'a göre bu noktada ekonomik kalkınmanın asıl sorun olduğu göz ardı edilmiş olmaktadır. Din ve Batılılaşma ekseninde çatışmalar sürerken toplumsal yabancılaşma artmaktadır.

İlhan'a göre öğretim ve eğitimi, kalkınmanın temelini koymak, öğretmene yılmaz bir öncü misyonu vermek, gerçekte tamamen Tanzimat düşüncesine ait bir görüştür. Ona göre bir

ülkenin kalkınması o ülkenin üretim güçlerinin gelişmesine bağlı bulunmaktadır. İlhan, bu bağlamda kalkınmada öğretmenin etkisinin ancak dolaylı olacağını savunmaktadır (İlhan, 2004a, s.29).

... Cumhuriyet kuşakları, okumayı çok önemser; çünkü bir ulusun “okumakla” kalkınacağına inanmıştır. ‘Okulsuz kırk bin köy’ kâbusu, yıllarca hepimizi tedirgin etmedi mi? “İrfan ordusu” yani öğretmenler, Cumhuriyet tarihinde, gerçek ordudan sonra, en çok itibar gören devlet memurları olmamış mıdır? (İlhan, 2004a, s.50).

İlhan’a göre öğretmen, ilk önce öğretim ve eğitim görevinden sorumludur. Ona göre öğretmen eline verilmiş çocukları eğitecek, onları eğitebilmek için mesleğinin gereklerini öğrenecek, kültürünü arttıracaktır. Ona göre tüm bunların oluşu esnasında öğretmenin, demokratik haklarını kullanması da zorunluluk arz eden bir gerçekliktir. Ona göre öğretmen yasaları ölçüsünde, sendikaları varsa sendikasında, yoksa derneğinde hem emeğini savunacak, hem de daha hakça bir düzenin gerçekleşmesini savunacaktır. İlhan, tek başına öğretmenlerin, ne ülkeyi ne de dünyayı düzeltebileceğini vurgulamaktadır. Bu noktada İlhan, meslek kuruluşunda demokratik haklarını kullanmakla, meslek kuruluşunu parti sanıp iktidarı ele geçirecekmiş gibi davranan öğretmenleri şiddetle eleştirmektedir (İlhan, 2004a, s.28).

6.BÖLÜM

SONUÇ

Attila İlhan, Türkiye’de ve dünyada ekonomi, politika, kültür, sanat ve düşünce dünyasındaki gelişmeleri yakından takip eden ve bilim yolundan asla ayrılmayan bir aydındır. Toplumda geniş kitlelerin edebiyatçı kimliğiyle tanıdığı İlhan, esas itibariyle çok yönlü ve özgün eserler veren bir düşünürdür. Romanlarıyla, şiirleriyle, anı ve araştırma kitaplarıyla, özgün senaryolarıyla ve gazetelerdeki köşe yazılarıyla gündemden düşmeyen bir Türk aydınıdır. İlhan’ın düşüncesinin olgunlaşmasında Paris seyahatleri ve bir dönem Anadolu’da yaşaması büyük etki sahibidir

İlhan’ın eserleri incelendiğinde kendisinin sosyalist ve Kemalist bir düşünce ekseninde olduğu dikkat çekmektedir. O, sosyalizm ve Kemalizm’i uzlaştırıp, Avrasyacılık konusundaki fikirlerini şekillendirmiştir. Toplumsal olaylara son derece duyarlı olan İlhan, hemen her konuda çözümünü Kemalizm’de görmektedir. Toplumcu gerçekçi bir sanatçı olan İlhan, Marksist yöntemi benimseyerek bunu Osmanlı / Selçuklu kültür sentezine ve Atatürkçü düşünce sistemine yedirerek kendi sentezini oluşturmuştur.

Attila İlhan, pek çok alanda eserler vermiş çok yönlü bir düşünür, bir yakın tarih insanıdır. Genç cumhuriyetin ilk yıllarında doğan İlhan, gerek yetiştiği dönemin koşulları, gerekse içinde büyüdüğü ailenin eğitim seviyesi ve dünya görüşü açısından tam bir cumhuriyet çocuğu olarak büyümüştür.

Küçük yaşlardan itibaren sosyal olaylara duyarlı, gördükleri ve duyduklarını akıl süzgecinden geçiren bir yapıya sahip olması, onun analiz ve sentez becerileriyle donatılmış bir birey olmasını sağlamıştır.

Attila İlhan kültür konusunda özgün fikirlere sahiptir. Ona göre ulusal kültür her ulusun kendi ümmet kültüründen, yani feodal toplumundan ortaya çıkmaktadır. Toplumların

ulusal kültürünü yaratabilmesi için geçmişten gelen ulusal miraslarını belli bir yöntem ışığında birleştirip özgün bir senteze varabilmeleri gerekir. Ona göre yabancı bir kültürü taklit etmek kabul edilemez bir olgu iken, yabancı kültür unsurlarını kendi kültürel değerlerin içerisinde eritip ondan yararlanmak kabul edilebilir bir durumdur.

1949 yılında Paris'e giden İlhan'ın, burada geçirdiği süre zarfında ulusal kültür bileşimi konusundaki düşünceleri oluşmaya başlamıştır. Ulusal bileşim, kültürde ve sanatta bilimsel yöntemin ulusal koşullara uygulanmasıyla ortaya çıkan fikir ve estetik bileşimidir. İlhan'a göre Türk sanatı ulusal bileşimini yapabilmek için Batılı sanatları taklide yönelmeyecektir. O sanatların yöntemini alıp, kendi malzemesine yedirerek özgün bileşimini yapacaktır. Ulusal kültür bileşimi konusunda Osmanlı Devleti'ni örnek göstermektedir. Osmanlılar, Selçuklu tabanı üzerinde, Türk ağırlıklı fakat bir yandan Rum, Ermeni, Slav; öte yandan Arap, Acem, Kürt ve Laz katkılı bir sentez gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısındaki milletler bağımsızlıklarını ilan ederek kurdukları devletlerde Osmanlı kültürünün kalıntıları hala varlığını sürdürmektedir. İlhan'a göre Türkler ise kültürel bir yozlaşmayla bu sentezi yok etmektedir.

Attila İlhan'ın ulusal kültür bileşimi konusunda öngördüğü sentez, Türk / İslam sentezinden farklıdır. Onun ileri sürdüğü sentez fikri sadece Türk / İslam senteziyle sınırlanılmayıp, kültürün, Mezopotamya kültürünün Türk / Arap / Fars / Bizans kültürüyle harmanlanmasıdır.

İlhan, Türk milletinin kurtuluş mücadelesinin başlangıcında ele aldığı ulusal kültür bileşimi sorununu giderek yozlaştırarak batı taklitçiliğine dönüştürmüş olduğunu savunmaktadır. Ona göre bu durum ancak sömürge devletlerinde olacağından bu durumu şiddetle eleştirmektedir.

Attila İlhan'a göre aydın, çağını kucaklayıp, içinde yaşadığı yüzyılı anlayıp, geçmiş ve gelecekle bağ kurabilen bireydir. Aydın bu sayede kendi sentezini yapıp halka ışık tutmalıdır. İlhan'a göre aydın bilimsel yöntemle hareket etmelidir. Türkiye'de Meşrutiyet döneminden bu yana aydınlarda yoğun bir Batı hayranlığı vardır. İlhan aydınları özellikleri bakımından farklı isimlerle adlandırmaktadır. Bu açıdan İlhan'ın sözünü ettiği aydın tipleri araştırmada üç sınıfta ele alınmıştır. Bunlar: Batılı / komprador / Tanzimat aydını, cumhuriyet aydını, soğuk savaş aydınıdır.

Türk düşüncesine Tanzimat döneminde yerleşmiş olan Batıcılık fikri, İlhan'a göre Batılı sermayenin ülkemizdeki sömürü çıkarlarını savunan komprador burjuvazisininin

benimsediği yabancı kültürden ibarettir. Mustafa Kemal Atatürk'e her fırsatta vurgu yapan İlhan, onun kendi döneminde uygarlık düzeyinin Batı'da olduğu için atılımlarında Batı'dan esinlenmiş olduğunun altını çizer. Bununla beraber Atatürk'ün hiçbir şekilde siyasal anlamda Batı'nın çıkarlarını savunmadığını da önemle belirtir. O, Atatürk devrimciliğinin sürekli devrimcilik olduğunu vurgulayarak, Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyini yakalamaya çalıştığını ifade eder.

İlhan, Batılılaşmanın misyonerlik ve emperyalizm faaliyetlerini doğal bir şekilde içerdiğinin altını çizer. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde misyoner okullarının birdenbire yayıldığını belirten İlhan, bu okulların din ve kültür değiştirme politikalarının izlediğini ifade etmektedir. Ona göre bu okullardan mezun olanlar tamamen sömürge zihniyetiyle yetişmektedirler. Batılılaşmanın bir diğer uzantısı olarak emperyalizm ülkeleri hem ekonomik hem siyasi hem de kültürel anlamda modern sömürgeler haline getirmektedir. Özellikle de günümüzde gündemden düşmeyen küreselleşme olgusu emperyalizmin modernize edilmiş şeklidir.

İlhan, Batılılaşma / küreselleşme karşısında bir alternatif olarak Avrasyacılık fikriyle düşünce dünyasında yer bulmaktadır. Türkiye'de Avrasyacılık düşüncesi deyince ilk akla gelen isimlerden olan İlhan, bu konuda Sultan Galiyev'in fikirlerinden etkilenmiştir. İlhan'ın Avrasya fikirlerinin temel ekseninde Rusya ve Türkiye vardır. Çünkü ona göre, Türk halkının Kemalizm özlemiyle, Rus halkının SSCB özleminin şiddeti aynıdır. İlhan bu iki devlete İran, Balkan ülkeleri, Çin ve Hindistan'ın da eklenmesinin uygun olduğunu ifade etmektedir. İlhan'a göre Avrasya fikrinin temelleri, Batı'ya bağımlı olmadığımız Mustafa Kemal Atatürk döneminde atılmıştır. İlhan bu fikirde Sovyet coğrafyasında yaşayan Türklerle, Anadolu Türklerinin kan bağıını hiçbir zaman ortaya koymamıştır. O, Avrasya birliğinin ulusalcı ve sosyalist modelde olması gerektiğini vurgulamıştır.

İlhan, sanatın ve sanatçının özgür bir ortamda gelişeceğini ifade eder. Sanatçıların bir yöntemi olması gerektiğini ifade eder. Ona göre gerçek sanatçı felsefe, toplumbilim, iktisat, siyaset, estetik, genel kültür alanında belli bir seviyeye ulaşmış ve kendi açısından bileşimini yaratmış olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında o, Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Barış Manço gibi sanatçıların son dönemde ulusal bileşimleri kendi eserlerinde gerçekleştirmiş olduklarını ifade etmektedir.

Her konuda olduğu gibi dil konusunda da İlhan'ın özgün ve sentez yapıcı fikirleri dikkat çekmektedir. Dilde sadeleştirme çalışmaları, ümmet aşamasından millet aşamasına geçme

çabası içerisinde olan her millet için doğal ve beklenen bir süreçtir. Ancak söz konusu dilde özleştirmecilik çalışmaları olduğunda İlhan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde başlayan bu sürecin bilinçli bir şekilde ve son derece başarılı olduğunun altını çizer. Ancak Atatürk'ün ölümünün ardından İnönü'nün devraldığı dilde sadeleştirme çalışmaları, bir süre sonra dilin zenginliklerini yok eden bir noktaya ulaşmıştır. Bunun sonucunda eğitim sistemi ve kültürel sistemde Yunan / Latin tabanına doğru kayış söz konusu olmuştur.

Ulema kökenli bir aileden gelen İlhan, genç yaşlarda divan şiiriyle tanışmıştır. Bu durum onun Osmanlıcanın ve divan edebiyatının zenginlikleri ve önemini kavramasına yol açmıştır. Ona göre halk edebiyatı ve divan edebiyatı birbirinden ayırt edilemez. O, Osmanlıca, Arapça ve Farsçanın bütün liselerde kültür dersi olarak okutulması gerektiği fikrindedir. Bu uygulamaya gidilmediği takdirde yirmi yıl sonra Türklerin geçmişleriyle ilgili hiçbir belgeyi okuyamaz hale geleceklerini ve tarihi belgelerin yok olup gideceğini ifade eder.

Attila İlhan, hiçbir zaman yabancı dil öğrenmeye karşı olmamıştır. Ancak yabancı dille eğitim ve öğretim yapılmasını şiddetle eleştirmiştir. Çünkü ona göre böyle bir eğitimle yetişmiş olan bireyler, bir süre sonra Türkçe konuşamaz hale gelerek, Türkçeyi yabancı biri gibi konuşmaya başlayacaklardır.

İlhan'a göre bir ülkede tek eğitim olabilir. İki türlü eğitimin iki türlü vatandaş yetiştireceğini ve bunun da ülkenin birliğini zedeleyeceğini ifade eden İlhan'ın, eğitim konusundaki tüm fikirlerinin referansını 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu oluşturmaktadır. Tevhid-i Tedrisat kanunu öğretimde birliği sağlayarak ulusal, demokratik ve laik cumhuriyetin, çağdaş aydınlarını yetiştirmek maksadıyla tasarlanmıştır. İlhan'a göre 1950'li yıllardan sonra imam hatip okullarının açılması ve yabancı dille öğretim yapan devlet liseleri teşebbüsleriyle Tevhid-i Tedrisat delinmiştir.

İlhan'a göre devlet okullarında yabancı dille eğitim verilmesi, sömürge ülkelerde olabilecek türden bir davranıştır. O, yabancı dille eğitim yapan okulların misyonerlik faaliyetleri içerisinde olduğunu ifade eder. Bu noktada yabancı dil öğretimiyle yabancı dille öğretim arasındaki çizginin hassas bir şekilde çizilmesi gerektiğini belirtir.

Attila İlhan'ın eğitim konusundaki fikirlerinin önemli bir bölümünü de imam hatip okulları oluşturmaktadır. Türkiye'nin ateist değil laik bir ülke olmasından ötürü imam hatip okulları ve Kuran kurslarının makul bir ihtiyaçtan doğduğunu ifade eder. Bu okulların önce Millî Eğitim'e bağlanması, ardından liseleştirilip sayısının artırılması hele hele okulların

amacına aykırı bir şekilde bayan öğrenci alınmasını son derece yanlış uygulamalar olarak değerlendirmektedir. Ardından din derslerinin liselerde zorunlu hale getirilmesiyle Türkiye’de eğitimin dindar bir hale dönüştüğünü ifade etmektedir. İlhan’a göre bu okullar, cumhuriyetin ilk yıllarında tasarlandığı şekline yani dinî meslek okulu statüsüne tekrar kavuşturulmalıdır.

Eğitim tarihimizde önemli bir yeri olan köy enstitüleri konusunda İlhan, çıkış amacının makul olduğunu ancak bu uygulamanın ileri boyutlarında köylüyü köye hapsederek devletin tarihsel dönüşümünü engelleyeceğini ifade etmektedir. İlhan, dilde özleştirme çalışmaları olduğu gibi köy enstitüleri ve halk evlerinde de durumun Mustafa Kemal Paşa zamanında güzel amaçlarla başladığını ancak İsmet Paşa dönemine gelindiğinde rejimin sertleşerek totaliterliğe doğru kaydığını ve bu projelerin yavaş yavaş Yunan / Latin temelinden beslenmeye başladığını vurgulamaktadır.

İlhan günümüzde öğretmenlerin öncelikli görevinin eğitim ve öğretim olduğunu vurgulayarak, öğretmenin tek başına dünyayı düzeltmesinin mümkün olmadığını ifade eder.

KAYNAKLAR

- Aliye, Z. (2001). *Mavi Adam: Attila İlhan'la Söyleşiler*. Ankara: Bilgi.
- Ankara, Z. (1996). *Yalnız Şövalye Attila İlhan*. Ankara: Bilgi.
- Arslanoğlu, İ. (2012a). *Araştırma Teknikleri*. Ankara.
- Arslanoğlu, İ. (2012). *Genel Sosyoloji Ders Notları*. Ankara: Gazi.
- Attila İlhan Bilim Sanat Kültür Vakfı. (2004). Maarif, Ekonomi ve Savunma
Millileştirilmeli. *Yarın Dergisi*.
- Balci, Y. (2002). *Türk Romanında Aydın Problemi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Berkes, N. (2007). *Batıcılık, Ulusçuluk Ve Toplumsal Devrimler*. İstanbul: Kaynak.
- Berkes, N. (2011). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Bila, F. (2005). *Düşünce Adamı Olarak Attila İlhan*. <http://www.tilahan.net/default.asp?lang=0&pId=6&fId=1&prnId=13&hnd=1&ord=12&dbId=365>.
- Bulut, A. (1998). *Türkçü-Devrimci Diyalogu "Doğu Perinçek ve Attila İlhan'la Röportajlar"*. İstanbul: Kaynak.
- Cevizci, A. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Cevizoğlu, M. H. (2004). *Bütün Kaleler Zaptedilmedi: Attila İlhan'la Birkaç Saat*. Ankara: Cevizkabağı.
- Cihangir, E. (2005). Attila İlhan'a Dair. *Türk Yurdu Dergisi*, 94(219), 46-48.

- Ciravođlu, Ö. (1997). *Büyük Yolların Haydutu: Fotoğraflarla Attila İlhan 'ın Yaşam Öyküsü*. İstanbul: Sel.
- Çelik, Y. (Ed). (2006). *Attila İlhan Armağanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Edem, D. F. (2010). Attila İlhan'ın Düşüncesinde Avrasya. *21. Yüzyıl Dergisi*, s.16, 49-60.
- Enginün, İ. (2002). Nâm-ı Diğer Kaptan. *Türk Yurdu Dergisi*, 91(183), 53-55.
- Enginün, İ. (2009). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh.
- Gürsoy, Ü. (2005). Attila İlhan'ın Edebiyat ve Aydınlar Hakkındaki Görüşleri. *Türk Yurdu Dergisi*, 94(219), 49-53.
- Güvenç, B. (2003). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi.
- Hüseyinoğlu, A. (2001). *Attila İlhan 'ın Türkiye 'de Aydın Sorununa Yaklaşımı*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Işık, S. (2006). Attila İlhan ve Batı. *Türk Dili Dergisi*, s.659, 449-457.
- İleri, S. (2002). *Nam 'ı Diğer Kaptan: Attila İlhan 'ı Dinledim*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (1990). *Hangi Sol?* İstanbul: Bilgi.
- İlhan, A. (1993) *Hangi Edebiyat?* Ankara: Bilgi.
- İlhan, A. (1998). *Ulusal Kültür Savaşı*. Ankara: Bilgi.
- İlhan, A. (2003). *O Karanlıkta Biz*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2004a). *Aydınlar Savaşı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2004b). *Gerçekçilik Savaşı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan A. (2004c). *İkinci Yeni Savaşı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005a). *Batı 'nın Deli Gömleği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005b). *Bir Sap Kırmızı Karanfil*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

- İlhan, A. (2005c). *Dönek Bereketi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005d). *Faşizmin Ayak Sesleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005e). *Gazi Paşa*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005f). *Hangi Küreselleşme?* İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005g). *Hangi Sağ?* İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005h). *Kadınlar Savaşı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005i). *Sağım, Solum, Sobe*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005k). *Sosyalizm Asıl Şimdi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005l). *Sultan Galiyef Avrasya'da Dolaşan Hayalet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2005m). *Yıldız, Hilal ve Kalpak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2006). *Ufkun Arkasını Görebilmek*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2008). *Hangi Laiklik?* İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2010a). *Hangi Atatürk?* İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İlhan, A. (2010b). *Hangi Batı?* İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kafadar, O. (2007). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları. Tanıl Bora & Murat Gültekingil (Eds), *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce* içinde, C.3 (s.351-381). İstanbul: İletişim.
- Kongar, E. (2008). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi.
- Köksal, D. (2007). Attila İlhan. Tanıl Bora & Murat Gültekingil (Eds), *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce* içinde, C.3 (s.488-495). İstanbul: İletişim.
- Manisalı, E. (2002). *Düşünceler: Attila İlhan'la Neler Tartıştık?* Ankara: Gündoğan.
- Manisalı, E. (2004). *Attila İlhan'la Siyaset Güncesi*. İstanbul: Derin.

- Manisalı, E. (2005). *Attila İlhan'la Akıp Giden Düşünceler*. İstanbul: Derin.
- Manisalı, E. (2006). *Attila İlhan'la 1000 Saat*. Ankara: Bilgi.
- Manisalı, E. (2006). *Attila İlhan'la Hayatın İçinden*. İstanbul: Truva.
- Maslov, H. B. (2012). Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı N. A. Nazrbayev'in Avrasya Fikrinin Türkiye'deki Algılanması <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/123456789/3172/avrasiay.pdf>
- Oktay, A. ()Attila İlhan: İmkânsız Zorlamak. *Doğu Batı Dergisi*.
- Özlem, D. (2003). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İstanbul: Remzi.
- Perinçek, D. (2005). Vatan Şimdi Onu Bağına Basarak... <http://www.tilahan.net/default.asp?lang=0&pId=6&fId=1&prnId=49&hnd=1&ord=48&dbId=605>.
- Salman, C. (2007). *Attila İlhan'da Doğu Batı Sorunu ve "Ulusal Kültür Bileşimi": Gazi ve Milli Şef Dönemlerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarmaşık, B. (Der.). (2001). *Attila İlhan'a Edebiyat Dünyasından Mektuplar*. İstanbul: Otopsi.
- Sarmaşık, B. (Der.) (2004). *Attila İlhan: Açtırma Kutuyu-Röportajlar-1*. Ankara: Bilgi.
- Sarmaşık, B. (2005). *Attila İlhan: Söyletme Kötüyü-Röportajlar-2*. Ankara: Bilgi.
- Sezal, İ. (2003). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Martı.
- Söker, G. E. (2002). *Attila İlhan'da Kültür Sorunsalı*. Ankara: Bilgi.
- Şahin, İ. (2005). Ben'in Attila İlhan Serüveni. *Türk Yurdu Dergisi*, 94(219), 43-45.
- Şimşir, B. N. (2006). *Türk Harf Devrimi Üzerine İncelemeler*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Yalçın, A. (2005). Bir Edebiyat ve Düşünce Adamı Olarak Attila İlhan. *Türk Yurdu Dergisi*, 94(219), 40-42.